המלצר יורד אל הסועדים

סעודת־שפכים

הסעודה נערכה — לשמחת הקרו־אים — בתוך תעלת־ביוב בטרם חוברה זו למערכת השפכים של העיר ב י ר - מ י נ ג ה ם.

את הסעודה המוזרה ערכה החברה הקבלנית שבנתה את המערכת החדשה, שתעביר יותר מ־350.000 גלון שפכים לדק ה.

עולם מוזר

מזכירה אסירת (תודה)

מזכירתו של מושל מדינת נוואדה, מרי־לו פלצר, מסיימת את יום עבודתה בלשכת המושל, וחוזרת כל ערב לבית הסוהר. האשה בת ה־32 רצחה את אהובת בעלה ובשל כך נידונה לעשר שנות מאסר.

מושל המדינה, מייק או'קלהאן, החליט לתת לה הזדמנות יוצאת דופן לשקם עצמה על ידי הצעתו להעסיקה כמזכירתו הפרטית. הנסיון עלה יפה. הוא טוען שמעולם לא היתה לו מזכירה טובה יותר.

כאשר גברים שאינם יודעים את מצבה פוגשים בה במשרד ומציעים לה פגישת בערב אומרת להם מרי־לו ש־לצערה אין לה בשנים הקרובות אף ערב פנוי.

ובתא בית־הכלא

מרי־לו במשרד המושל

מגרד־שחקים של חתונה

חלומה של קאתי איילווין היה מאז ומתמיד עוגת־כלולות בת 27 קומות. זה היה התנאי לנישואיה עם פטריק או'דריסקול.

החלום התגשם והבעיה היחידה היתה שללא עזרת סולם אי אפשר היה לכבד את הקרואים.

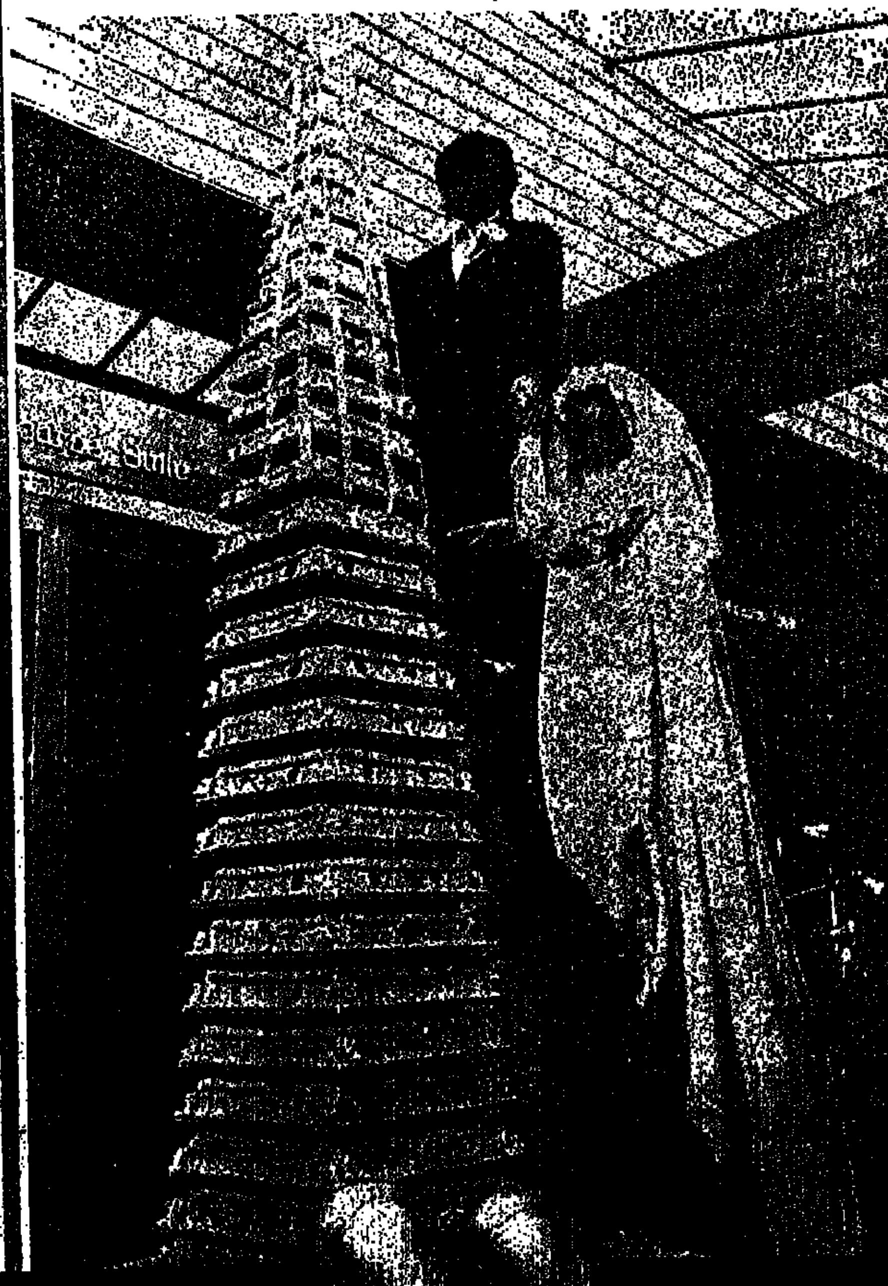

מיליון וחצי שיניים תותבות

הכל החל בשיחת טלפונית שגרתית. ג'ף רומנס, בעל חנות להלבשה בעיר האנגלית היי ויקומב, התקשר עם אחד מספקי המכנ־סיים שהוא מוכר, בשל תקלה טכנית האונ...

בקרוב, המשוחחים האלמונים דיברו על מכי־רת שיניים תותבות, סחורה השווה אלפים רבים. הסוחר המטולח טלפן למשרד המשטרה...

הותם
המערכת והמנהלה: בית „על המש־מר", רח' בן־אביגדור 4, תל־אביב. המען למכתבים, תגובות והערות: שירות „שק נעול", תל־אביב.

עורך ראשון: בצלאל לב ז"ל
העורך: ישראל זמיר
עורך גראפי: יוגה נור
צלמת: ריבה סגל
מזכירה: נורית לבנר
מערכת: י. אופן, צ. בן־שלום, מ. גילת, ג. מנור, ר. מרוז, י. סוכול, מ. סנרנית, י. קאנץ, ג. קוגן, ח. שור.

	עמוד
אמריקה, אמריקה... — חיים שור	3
אוהל מועד	5—4
המזרחנים מול פני המלחמה — ראובן מרוז	6
למה הם מתכוונים (המשך) — רפל בנקלר	9—8
המתנדבים בע"מ — עדה סער	9—8
החטיבה שנתנה את הכל — ישראל זמיר ומשה מלמון	12—10
החרמון — מוצב אסטרטגי — ישראל פז	13
להם קורים דברים — פנחס יורמן	15—14
על קופים ואנשים — יעקב רבי	16
חופש הפרט, הגורל מתפיים — צביה בן־שלום	17
מדוע אנו שותקים — סבר פלוצקר	18
שלום ומזימות מלחמה בכפיפה אחת? — מוחמד ותד	18
עולם מוזר —	20

תמונת השער בבית־עלמין צבאי...
(צילום: סמארפוס)

מקרה?

הופעתה של גולדה מאיר בכנס מנהיגי המפלגות ה־סוציאליסטיות בלונדון לא המיס אומנם לחלוטין את קרחון הבדידות. ראשי־הממשלה הסוציאליסטיים האזינו בדריכות, בהבנה ובנימוס רב לנאומה ולהנמקותיה של ראש ממשלתנו. הכנס היה מבצעה האישי של ראש־הממשלה, ולא בכדי כינוהו עיתונאים: „כנס גולדה". השבוע החליט הפרלמנט האירופי, לפי הצעתם של צירים הולנדיים ומערב־גרמניים, לנקוט סנקציות נגדיות לחרם של מדינות הנפט הערביות. אולי זה מקרה בלבד, שהחלטה זו באה לאחר כנס המפלגות הסוציאליסטיות. אך מכל מקום, זהו מקרה טוב...

השבוע—איך היה?

הסכם

בראטונד שליד ה העיירה קומפי. לא הרחק מפאריס, בלבו ש יער, הועמד קרון, בו נחתם ה כם שביתת־הנשק שסימן א סוף מלחמת העולם הראשונ התאריך: 11 בנובמבר 1918. ו חותמים: משלחת גרמנית מז והמרשל פוש מזה. באותו יו כעבור 55 שנה, גם כן נחתם ה כם, בקילומטר ה־101. החו מים: האלוף יריב ולויטננט גנ גאמסי.

בשני המקרים המיסמך ה תום היה כללי, מנוסח בד מעורפלת, ונתן אפשרויות רב מדי לפירושים. והתוצאה, מ רים, וויכוחים בין שלושת ה דים. נקווה שחילוקי־הדעות כל־זאת ייושבו והשבויים יח

חיילי או"ם משתופפים על־גבי האספקה לארמיה הנצורה

חייל או"ם שומר על ו בו מתקיים המפגש

בירושלים

מי שהקשיב לנאומו של בגין בטלוויזיה, לא יכול להש־תחרר מאסוציאציה על נאומו של אנטוניוס ב„יוליוס־קיסר" לשיקספיר. אותה פנייה דראמא־טית להמונים, אותו ניגון על רג־שות הזולת ואותו מלל דמאגוגי. מזלנו הוא שסופו של נאום זה לא נסתיים במלחמת־אזרחים, כפי שנסתיים הנאום ההוא ב־רומא...

האלוף

אריאל שרון צלח אומנם את התעלה, אך גם את הרו־ביקון. ראיונותיו לעתונות־חוץ, בלובשו מדי־צבא — הו־כיחו כי המטרה הפוליטית מקדשת את האמצעים; נכונותו להכפיש את עמיתיו — מפקדי צה"ל — ראויה להרהורים נוגים ולבחינה מדוק־דקת הן על־ידי מוסדותיה המשפטיים של המדינה והן על־ידי עמיתיו מה„ליכוד"... חייל שחלף ליד האלוף הצדיע. הבדיחה מספרת כ אריאל השיב לו: „אל תצדיע — תצביע."

אמריקה אמריקה

מאת חיים שור

ביום שישי, השישי בנובמבר, ב־שעה 11.00 בבוקר נועדה להתקיים פגישה של ועדת־עורכים עם ראש־הממשלה, במסגרת אותן פגישות הרקע בהן נפגשים עורכי העיתונים עם אנשי צמרת השלטון במדינה ו־מקבלים דיווחים שוטפים, שאינם לפירסום, על ההתפתחויות המדי־ניות או הצבאיות. בעת ובעונה אחת עם האורחים שנכנסו למשרדה של ראש הממשלה, הגיעה מכונית של השגרירות האמריקנית ומתוכה יצא שגריר ארצות־הברית בישראל, קנת קיטינג. הבינונו כי זו פגישה שאינה מתוכננת מראש, שכן ודאי לא היינו מוזמנים יחדיו לאותה שעה, וכי הת־רחשו דברים שאינם צפויים, הקשו־רים להסכם הפסקת האש, בן שש הנקודות.

חיכינו בסבלנות, אולם משנסתלק השג־ריר וראש־הממשלה נתפנתה אלינו, יכלה לספר לנו כי קיימת אי־בהירות מסויימת, שעליה לדווח עליה קודם־לכל לממשלה. הת־פזרנו בלא כלום. לאחר יום התבהרו הדברים שאינם בהירים, אולם אלה, כידוע עתה, הת־בררו בינינו לבין האמריקנים. אך כפי שהת־ברר מאוחר יותר, משנפרש המסך, מתנהל המשא־ומתן העיקרי בקשר לפירושי הסעי־פים השונים שבהסכם הפסקת־האש בינינו לבין המצרים, ולא בינינו לבין האמריקנים.

אדם הכותב מאמר יום־יומיים לפני פיר־סומו נאלץ להוסיף הסתייגות בנוסח „בהיכתב שורות אלה", שכן ההתפתחויות כיום הן כה מהירות שלעתים תוך יום־יומיים חלים שי־נויים בעלי משמעות מהותית ביותר. בשעה זו, מכל מקום, נערך עדיין משא־ומתן ממושך ומייגע בין נציגי צה"ל לבין נציגי מצרים על הפירושים השונים לסעיפי ההסכם, כש־הפער בין העמדות השונות הוא ניכר ביותר.

כשלעצמי, אני רואה במשא־ומתן זה, ובכל שקדם לו, דגם העשוי ללמד לגבי הבאות על המגעים השונים בינינו לבין המצ־רים, כולל המשא־ומתן הצפוי על הסדר הש־לום. יש רבים המתהלכים בתוכנו ולהם תס־ריט המוכן מראש „לכל מקרה": ארצות־הברית תפעיל עלינו, בסופו של דבר, לחץ, שהרי כידוע כבר היו דברים מעולם.

ב־1948 וב־1956 נאלצנו לסגת בלחצה של ארצות־הברית. אם כך היה בעבר, חזקה עלינו או עליהם (חוזי השחורות) שכך יהיה גם בעתיד. אלה המפוכחים גם משוכנעים שב־ביקורו של קיסינג'ר בקאהיר הבטיח שר־החוץ האמריקני לנשיא מצרים, כי ארצות־הברית תפעיל לחץ על ישראל לנסיגה אל גבולות 67, או לכל היותר לגבולות דומים להם, לפי תוכנית־רוג'רס.

נבדוק איפוא את הדגם האחרון, אשר כפי שיתברר להלן הוא הרבה יותר מורכב מן הדגמים של 1948 ו־1956. הפלוסים והמינו־סים, בניגוד גמור לדגמים הקודמים, משמשים בו בערבוביה:

● ארצות־הברית נענתה ללחצה או תביעתה של ברית־המועצות, והשתיים גיב־שו במשותף הצעת החלטה להפסקת־האש בזמן שצה"ל היה בשיא הסתערותו ובכך נמנעה ממנו הבסתו של הצבא המצרי. הצעה זו אושרה כידוע במועצת־הבטחון, ובה נק־בע, בין השאר, כי האש תופסק ב־22.10 בשעה 7.00 בערב.

● הפסקת האש לא נכנסה לתוקפה באותו יום.

● המצרים פתחו באש וצה"ל המשיך להרחיב את מאחזיו עד כדי הכנסת הארמיה ה־3 לכיתור. מועצת־הבטחון התכנסה שנית, והחליטה אמנם שעל הצדדים לסגת לקווי ה־22.10, אולם נציג ארצות־הברית מצא לנכון לציין, כי החלטה זו אינה מעשית, שכן בהעדר משקיפים באותו יום לא ניתן לקבוע בדיוק היכן היו ערוכים הכוחות.

● ברית־המועצות לא הסתפקה בהח־לטת מועצת־הבטחון, והציעה לארצות־הברית לשגר צבא סובייטי־אמריקני למזרח־התיכון, במגמה, כך יש להניח, לאלץ את צה"ל לסגת מן הקווים. משלא נתקבלה ההצעה הסובייטית הודיעו הללו כי ישלחו צבא גם בלי אמ־ריקנים, ועשו, כפי שידוע עתה בבירור, הכנות לכך. בתגובה, הכריזו האמריקנים על מצב כוננות בצבאותיהם ואף פירסמו עובדה זו ברבים. ברית־המועצות נסוגה, וכדי להציל את כבודה הזדרז דובר משרד־החוץ הסובייטי להודיע כי לא היו דברים מעולם וכי ברית־המועצות לא התכוונה לשלוח צבא. מן הר־אוי לציין מעבר לעובדות הידועות לנו, כי בשלב זה לא הבינה עדיין ברית־המועצות את כוונותיה של ישראל. הכוח המצרי, הערוך בין כוחותינו לבין קאהיר, היה קטן יחסית, וברית־המועצות סברה כי צה"ל עולה על קאהיר, דבר שהסובייטים החליטו למנוע בכל מחיר.

● למחרת היום, בלילה שבין ה־25—26 באוקטובר, התנהל משא־ומתן דרמאטי ביותר בין ארה"ב לישראל, כשהראשונה תובעת ב־מפגיע מישראל שתאפשר העברת אספקה לארמיה ה־3 הנצורה. לכל הנכון, הלחצים האמריקנים היו קשים ביותר. ממשלת יש־ראל החליטה להיענות לתביעה האמריקנית ולאפשר באופן חד־פעמי העברת שיירת אס־פקה לארמיה ה־3 הנצורה. כאן לראשונה נפרשות לעינינו, במידה מסויימת, מגמות המדיניות האמריקנית: ארה"ב אינה מת־כוונת להפקיר את האינטרסים הישראליים, כפי שהיא מבינה אותם, אך עם זאת היא רואה לנכון לבנות מחדש, במצב שנוצר, את יחסי הידידות עם מצרים. הסתירה, כביכול, שבין אי־הכביעה האמריקנית והאיום הסוב־ייטי לבין התביעה מאיתנו להציל את האר־מיה ה־3, מתיישבת בנקל על בסיס ההנחה האמורה לעיל: ארה"ב מתכוונת להוכיח ל־מצרים כי היא מסוגלת להשיג למענם את אשר לא הצליחו הסובייטים.

● משמתבררת המגמה האמריקנית, מה־גם שלא היה כל יסוד להניח שהמצרים יס־תפקו בשיירה חד־פעמית בלבד, נוספת ראש הממשלה לארצות־הברית, כשבאותו זמן שוהה שם שר החוץ המצרי, המקיים מגעים אינ־טנסיביים עם ראשי השלטון האמריקני. היה יסוד להניח, שהם דנים ביניהם בהסדרי השלום הצפוי. על רקע המתרחש בימים שקדמו לנסיעה, היה גם ברור שארה"ב תג־ביר את תביעותיה, שמגמתן לחלץ את האר־מיה ה־3 מן המצב הביש אליו נקלעה.

● מן הדיווחים בעתונות מתברר כי ראש הממשלה, בעצה אחת עם ממשלת יש־ראל, הציעה בשיחות בארה"ב הצעה של פשרה: לאפשר מעבר סדיר של אספקה לא־צבאית לארמיה ה־3 בפיקוח ישראלי, וזאת בתנאי שבו־זמנית יוחל בחילופי שבויים וב־הסרת המצור בבאב־אל־מנדב. עם זאת, סיר־בה ראש הממשלה להיענות לכל תביעה בדבר נסיגת כוחות ישראל לקווי ה־22.10. אינני מניח כי האמריקנים היו מאושרים מן העמדה הישראלית כפי שהוצגה על ידי ראש הממשלה, אך עובדה היא שהם לא הרגו מטנה, חריגה מהותית, במגעיהם עם המצרים.

● בעקבות ביקורה של רה"מ בוואשינג־טון, מקיים קיסינג'ר את ביקורו המתוכנן ב־קאהיר. שם הוא מגיע להסכם עם סאדאת, המבוסס ביסודו של דבר, עם שיפוצים קלים, לא מהותיים במיוחד, על ההצעה הישראלית.

יש להניח כי שני מניעים עיקריים הביאו את סאדאת לאישור ההסכם בן ששת הסעי־פים: א) החשש לגורלה של הארמיה השלי־שית, שכן ברור שהוראה בכך שהארמיה מכותרת — וכפי הנראה בהמשך הזמן לא היה מנוס מכך — היתה פוגעת קשות ביוקרה של נשיא מצרים, אם לא גרוע מכך. ב) הרי־צון להשתחרר, ולו גם במידה מסויימת, מן החיבוק הרוסי, וההכרה שבתחום המדיני ני־תן להזיז את העניינים בעצה אחת עם הא־מריקנים ביתר הצלחה מאשר עם הרוסים.

בד בבד עם ההסכם, מודיעים הצדדים על חידוש היחסים הדיפלומאטיים ביניהם, ו־בכך ניתן אישור לעובדה, כי האמריקנים הופכים בעיני המצרים גורם ראשון במעלה, בכל ההתפתחויות המדיניות הצפויות.

● סיסקו מגיע לת"א, בעקבות ביקורו של קיסינג'ר בקאהיר. ההסכם שהוא מביא עימו מהווה הפתעה (לטובה) לאנשי שיחו הישראליים. איש, כפי הנראה, לא ציפה לכך, שאכן יקבלו המצרים את עמדת הפשרה הישראלית. יתירה מזו: ימי סוף־השבוע האחרון עד ליום חמישי (ה־2.11), היו ימי חרדה, שכן היה כמעט „ברור להלוטין" שה־מצרים עומדים לחדש את המלחמה.

אולם בזה לא תם העניין: מתברר שאין בהירות בסעיפים רבים בהסכם, אך לאחר ש־נתבהרים העניינים עם האמריקנים, וכאן אנו מגיעים לראשיתו של הסיפור, כתחיל המו"מ עם המצרים. או מסתבר, שכמעט כל סעיף וסעיף מסעיפי ההסכם שנוי במחלוקת. עד כאן. יש להניח כי עד אשר יראו הדברים אור, יהיו ודאי התפתחויות נוספות, אך נד־מה לי שכ„דגם" הסצנריו הוא די ברור.

ננסה איפוא לסכם:

א) יש המציינים, בהתבסס על דבריו של קיסינג'ר, שהאמריקנים התחייבו להגן על קיומה של ישראל, אך לא על כיבושיה, ומ־סיקים מכך את המסקנה כי ארה"ב גמרה אומר ללחוץ על ישראל לנסיגה לעבר קווי ה־4 ביוני, עם תיקוני גבול לא משמעותיים. נראה לי, כי יש פזיזות רבה כדי בהסקת מס־קנות מעין אלה. אין דומה מדיניותה של ארה"ב במזרח־התיכון ב־1948 וב־1956 למ־דיניותה כיום. או היה חשש כלבד להש־תלטות סובייטית, כשהסיכויים לרכוש את ידידותם של הערבים היו פחות או יותר שווים לגבי שתי מעצמות־העל. כיום מחזיקה בריה"מ בעמדה דומיננטית במזרח־התיכון, וגם אם ארה"ב אינה מוותרת על ידידותן של ארצות־ערב, הרי היא מבינה היטב שבלי ישראל חזקה ואיתנה, שום גורם לא יעצור את ההת־פשטות הסובייטית עד למפרץ הפרסי ומעבר לו.

מכאן, שהכרתה של ארה"ב בצורך להב־טיח גבולות בטוחים לישראל, אינה מן השפה ולחוץ בלבד. אין פירושו של דבר כי ארה"ב וישראל ינקטו עמדה שווה בכל שלב ושלב, אבל עם זאת, האינטרסים האמריקנים במזה"ת מורכבים יותר משהיו בעבר, ונכונותה של ארה"ב להאזין לטיעונים הצודקים של יש־ראל גדולה יותר.

ב) כפי שהתברר מן הדגם שלפנינו, הא־מריקנים פתוחים לשכנוע. מכאן, שלא הייתי נוקט, ולא רק מטעמי דיפלומאטיה, לשימוש בכינויים „לחץ" או „כפיה".

כבר אמר מי שאמר, שבמגעינו עם האמ־ריקנים איננו קליינטים נוחים ביותר, ואיננו מקבלים את כל תביעותיהם אפריורית. כש־טיעונינו מתבססים על ההנחה, כי במקרה זה או אחר העניין שלנו הוא צודק והיוני לבטחוננו. יש לכך גם הד הוזר. במקרים רבים, אצל האמריקנים, גם אם הוויכוח היא לעיתים קשה.

ג) הדגם שלפנינו מוכיח את ההנחות האלה: ארה"ב לא נרתעה מפני איומיה של בריה"מ, ונסוגה מתביעתה בדבר נסיגה לקווי ה־22.10. יתירה מזו: היא הכירה בצדקת תביעתנו שעניין האספקה הלא־צבאית קשור קשר בל־יינתק בחילופי השבויים ובהסרת ה־מצור בבאב־אל־מנדב. חוששני כי המהלכים עלינו איומים ביחס לעתיד אינם משכילים לל־מוד מן הנסיון הקרוב שהוא ממש לנגד עי־ניהם.

ד) ארה"ב הצליחה במאמציה הדיפלו־מאטיים להביא את הצדדים הניצים למגעים ישירים, ולו רק בדרג הצבאי. עובדה זו נש־ענת על סעיף 3 בהחלטת מועצת הבטחון 338 הקובע כי „(המועצה) מחליטה שמיד, במק־ביל למו־ים, יתחילו הצדדים הנוגעים בדבר במו"מ לכינון שלום צודק ובר־קיימא במזרח התיכון בחסות נאותה".

דומה כי כאן מועלת לנגד עינינו טכניקה חשובה ביותר של מו"מ. „החסות הנאותה" תסייע תוך מגע עם הצדדים לקביעת העקרו־נות הכלליים, ואילו אלה עצמם, תוך כדי מגע ישיר ביניהם, יעסקו בפירוטם.

ולסיכום: הכל כמובן צפוי אך אלה הקוב־עים כי הכל כביכול גזור מראש, מציירים את השד על הקיר מבלי שתהיה לכך אחיזה ב־מציאות, שהיא מורכבת הרבה יותר מאשר הלכותיהם הפסוקות.

ברור כי ללא כוונות לוויתורים מרחיקי־לכת לא יהיה מו"מ, לא יכון שלום ולא תהיה ידידות עם ארה"ב. אך במסגרת הנחה כוללת זו קיימים סיכויים לא מבוטלים ש־תוצרת תחושה אצלם, גם אם לא ייחסך מאי־תנו ומהם ויכוח בין הידידים אמנם, אך לעתים חריף ונוקב.

לחיצת־יד לקיסינג'ר — מה מידת הלחץ?

אוהל מועד

**אוהל שייכנס אולי להיסטוריה,
אוהל שהוקם בחופזה בקילומטר**
ה־101. השולחן שהוצב בתוכו כוסה בשתי שמיכות חאקי מהוהות וצבאיות. הכסאות־המתקפלים „גויסו" ברגע האחרון. כל אלה העידו על חפזון, ויתור על גינוני טכס של ריהוט מהודר, יינות משובחים. בקבוקי־מיץ מזה וספלי קפה שחור מזה. שתי משלחות. שני עולמות. המלחמה הושיבה אותם יחד למיצוי המשותף, לחיפוש נוסחה גואלת שתפסיק את האש, ואולי אף תביא בכנפיה שלום. הקהל — חיילים. המיסמך נוגע לשורשי חייהם; הוא עלול להכריע גורלם. לידם — עיתונאים, עדי־ראיה מקצועיים למוקדי הכרעות.

אוהל רגיל, פשוט, דהוי, עם יתדות, יתרים ועמוד־אמצע המפריד בין שני מחנות בליבו של מידבר.

הייהפך ה־11 בנובמבר 1973 ליום היסטורי? ליום בו פסקה אש? לתחילתה של דרך שסופה הסכמי־שלום?

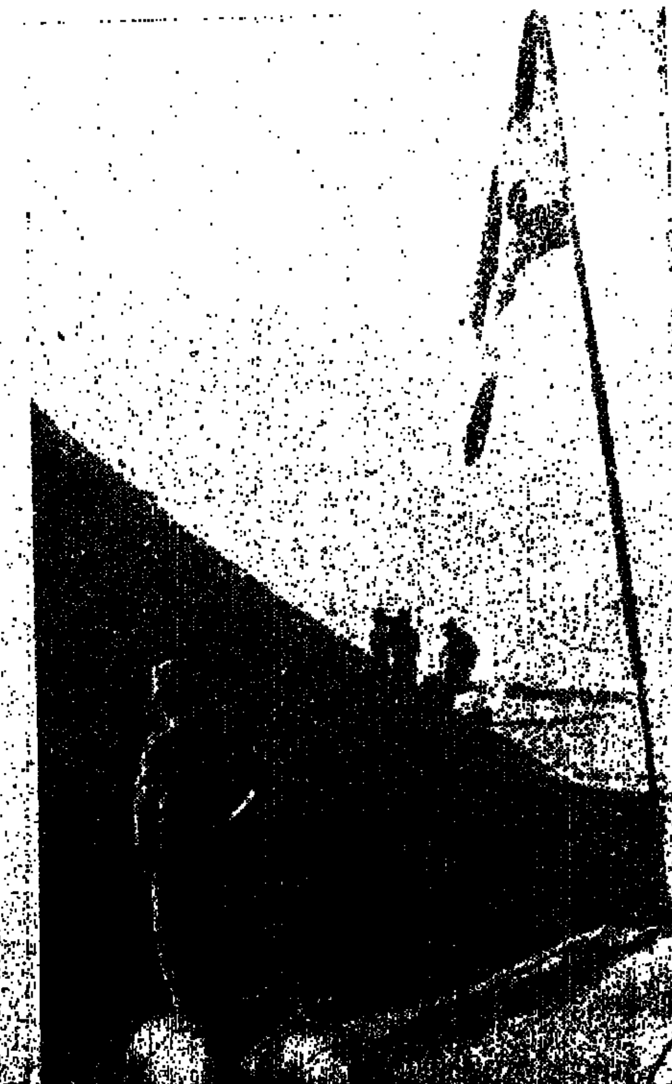

למעלה: המשלחת המצרית
למטה: מימין — אוהל המשלחת הישראלית
ומשמאל — המשלחת הישראלית בדרכה אל
אוהל-המפגש

למעלה: המשלחת הישראלית
למטה: משמאל — אוהל המשלחת המצרית
מימין — „קרב-הבלימה" נגד העתונאים
והצלמים המסתערים

המזרחנים מול פני המלחמה

מאת ראובן [illegible]

שאלה החוזרת ונשנית כיום בפי כל היא מדוע היו מחדלים ביחס להערכת המידע המודיעיני שזרם והצטבר, לפני המלחמה? האם אפשרית בכלל טעות כה פאטאלית בפירושן של תופעות גלויות כמו ריכוזי כוחות גדולים של צבאות סוריה ומצרים, עליהם הודיעה העתונות הלבנונית ואף העתונות הישראלית שבועיים לפני פרוץ הקרבות? כלום תיתכן שגיאה כה טראגית בפירוש העובדות גם לאחר שהן נבחנות בשלושה שלבים נפרדים: ע"י המודיעין, ע"י הדרג המבצעי של צה"ל וע"י הדרג המדיני?

אנו המזרחנים, המתיימרים לפרש את העובדות, המעשים וההתפתחויות במזרח־התיכון, מצויים כיום במחנה נכבד של אלו שלא השכילו לפרש נכון את התופעות שנגלו לעיניהם, ולפיכך אין כיום כמו המזרחנים, אנשים מתוסכלים, וגם שלא יודו בכך, שחשך עליהם עולמם.

ידוע כי בישראל מצויים אישים העומדים בשורה הראשונה של המזרחנות בעולם. אישים אלו, לבד מהיותם אנשי מדע דגולים, עוסקים במקצוע שפתרון נכון של רזיו הוא בבחינת שאלה של חיים ומוות לעם ישראל. לפיכך, דבקותם בצדקתם וכושרם להוכיח את הלכותיהם ומשנתם מקבלת משנה תוקף. היא חורגת מתחום המחקר המדעי הצרוף, השרוי לרוב באולימפוס הקר של ספריות המכללה, וזאת בשל מעורבותם הרגשית והלאומית של המזרחנים הישראליים במתרחש סביבם.

בדעתנו הפעם להציג בפני הקוראים את תמצית משנתם של כמה מטובי המזרחנים ולבדוק כיצד התיישמו הערכותיהם עם פריצתה של מלחמת יום הכיפורים.

למותר לציין שגם לאחר פרוץ המלחמה, ועם כניסת הפסקת־האש לתוקפה, ממשיכים אותם המזרחנים והפרשנים להחזיק בדיעותיהם משכבר הימים, וכל אחד מנסה במיטב כשרונו להוכיח, כי מלחמה זו אינה אלא התגשמות ציפיותיו ותחזיותיו.

יותר נכון הדבר לגבי הערכותיהם על הסיכויים לשיחות ולהסכם שלום. תופעה זו מוכיחה כי המזרחן, כמו כל הגופים הצבאיים והמדיניים, שהיה עליהם לתעתק את המידע המודיעיני, אינו עובד כמחשב אלקטרוני, אלא כבשר ודם שחי במסגרת עולם של מושגים וערכים פוליטיים וחברתיים, שאיננו יכול לנתק את עצמו מהם. אישיות כזאת, שהשקפותיה הפוליטיות והכרתה החברתית ברורים, מכתיבה למעשה את אופי האינטרפרטציה והמסקנות שהיא מגיעה אליהן. יש, איפוא, להיזהר ממזרחנים כמו מפני תלמידי חכמים, להסתייג מפרשנותם, ולא לראות בהם אורים־ותומים, כי כבר נוכחנו לדעת שבגלל הערכות לא נכונות, המבוססות על רקע חברתי והכרה פוליטית מסויימת, עלול להיחרב שוב בית־המקדש.

בטרם נפנה להצגת תיאוריות, שהמלחמה טפחה על פניהן, מן הראוי לצטט קטע מדבריו של האלוף (מיל.) מאיר עמית, מי שהיה ראש המוסד למודיעין ולבטחון, כפי שהופיע ב"מעריב" (9/11): "אנחנו כולנו־בנינו לעצמנו מצב או עמדה או גישה של בטחון־עצמי מופרז, של תחושת עוצמה, של אני ואפסי עוד, ואנחנו היינו במצב הזה ורווינו ממנו נחת, ומצאנו בו היתרים לנהוג כפי שנהגנו. התחושה הזאת נשענת על שתי אבני יסוד: כוחנו העצום ומיעוט ערכו ויכולתו של האויב. זה הוביל אותנו במשך שש שנים וחצי אל אותה הרגשת בטחון המתמצית במלים ספורות — זה פשוט לא יכול לקרות. הכוונה במלים אלו כמובן היתה שהמלחמה אינה יכולה לקרות מפני שהערבים לא יעזו להתאבד. לבטחון הזה, שזה לא יכול לקרות, היתה שורה של השלכות וביטויים, שכולם היו משועבדים לטעות הגורלית הבסיסית הזאת; השלכות וביטויים בתחום הקונצפציות המלחמתיות, הבעיות הארגוניות של צה"ל, והשאלות הטקטיות של הצבא. כל זה וכל המחדלים והמושגים בתחומים האלה נבעו מהנחת היסוד שזה לא יכול לקרות... אני רוצה להגיד שמודיעין קרוב הוא הוצאה של אינפורמציה ושל אינטרפרטציה [illegible] קיים מספקים אינפורמאציה אחרת. במילים אחרות: מודיעין הוא תשובה לשאלות ובד"כ הוא נותן תשובה לשאלות שנשאלות. הרבה פחות הוא נותן תשובה לשאלות שאינן נשאלות. אם כולם "יטפסו" עכשיו על המודיעין שלנו ויראו בו שעיר לעזאזל, זאת תהיה גישה שטחית ומחטיאה, מפני שמודיעין שמצויה בידיו האינפורמאציה המעודכנת והמדוייקת ביותר — אם המשמעות המיוחסת לה אינה נכונה, הידיעות עצמן אינן שוות הרבה..."

חן חן לאלוף עמית המנסה לגונן על המודיעין, אך דומני כי התראה בפני מלחמה היא אחת האכסיומות שהן מתפקידי המודיעין גם כשאינו נשאל על כך.

בין גדולי המזרחנים בישראל המרבים להסביר את עמדתם מעל דפי העתונות יש לראות את האלוף (מיל.) מתי פלד, ואת האלוף (מיל.) יהושפט הרכבי. לכאורה נראה כי פרוץ המלחמה הוכיח את הלכותיו של הרכבי וכי הן תתאמתו לכל אורך הדרך. הרכבי ציין לא מכבר במאמר במעריב (2/11) כי "ערפל השלום הסתיר את המלחמה"..., ושהתפיסה הערבית היסודית אינה רואה את חיסול ישראל כמאורע חד פעמי אלא כתהליך... "כיום כותב עורך עתון נכבד כי אנו נלחמים על קיומנו; אך מי מאמין לנו, הרי הקו היסודי ששלט אצלנו היה שאין סכנה כזו קיימת כלל ורבים הדגישו שאין הערבים רוצים לחסל את ישראל, וכי זו רק הזיה ופאראנויה, כיוון שישראל כה התפארה בכוחה ובחוסר הסכנה לקיומה, ואף תיארה שהערבים שינו את עמדתם כלפיה — נתקבלו תביעותיה למאחזים קרקעיים איסטראטגיים כעניין של מותרות והמדנות. מה פלא שרבים בעולם יראו בפגעים שנפגענו רק עונש מוצדק על התנהגותנו... תורשה לי הערה אישית," ממשיך הרכבי, "כל מפעל חיי מאז עזבתי את צה"ל היה להסביר את תורת העמדות הערביות כלפינו, עומקן והגורמים התומכים בהן, והגורמים לכך שישראל צריכה ללחום על קיומה. כשהבאתי מובאות מדברי הערבים, טענו שאני סלקטיבי, מבלי שטרח איש להציג את הסלקציה שלו... המלחמה היתה מאורע טראומאטי שזעזע תפיסות של רבים, וכפה עליהם שינוי עמדה, אך עמדות והשקפות אינו רק עניין של שיקול דעת ודיון ראציונלי, אלא הן נטועות בעניינים שבפסיכולוגיה האישית. נוח היה לשגות בחלומות שהערבים שינו את עמדתם. במציאות לא היו עדויות לכך ורק הדחפים הפסיכולוגיים הם שהביאו לעיוות התשדורת מעולם המציאות. כוחו של הרגש חזק מכוחו של השכל ותתפיסות השגות סופן שתעלינה שוב... אינני סבור שהחמצנו הזדמנות להביא לסיום הסכסוך, או כי לו נקטנו מדיניות אחרת היינו יכולים לרצות את מדינות ערב להשלים עמנו. דומני שאפשרות ההסדר אינה עומדת גם כיום על הפרק... מצב זה אינו לנצח אלא עד שיווצרו נסיבות חדשות, ואין ביכולתנו כיום ליצור אותן."

ובמעריב של 1/11 מוסיף הרכבי: "ישראל מבינה את עוצמת ההתנגדות הערבית לאשורה, כי בשביל הערבים להשלים עם קיומה הוא שינוי קיצוני ושידוד ערכין בלאומיותם, הדומה ממעט לשינוי שהיה מתחייב אצלנו לו נדרשנו אנו לזרוק מאחורי גבנו את הציונות ואת רעיון הממלכתיות היהודית..."

לעומתו הטוען ד"ר מתי פלד בעקביות לכך שאין לראות בסיפוח זוחל או בהחזקת השטחים ערובה בטחונית להסדר שלום ושיש לוותר על שטחים, להימנע מסיפוחם [illegible] הפלסטינאית אינה פותרת דבר אלא רק מחריפה ומנציחה את הסכסוך. ב"מעריב" 31/8, כותב פלד: "...פעם אמרה ראש הממשלה כי ככל שהשלום מתמהמה כן קטנה נכונותנו להתפשר עם הערבים. עד היום לא הצליח איש לראות את ההגיון או ההכרח בדברים אלה, אך נראה כי בד בבד עם התמעטות נכונותנו לבוא לידי פשרה עם הערבים, גדלה הסתאבותנו המוסרית, ודברים שאיש לא היה מעז להעלות על דל שפתיו מתקבלים בציבורנו כאילו היו טבעיים... בכל זאת יש לשאול את השרים שהסכימו למיסמך־גלילי אם תופסים הם שהתפשרו עם סילוף עמוק וחסר תקדים של הגינות, האם תפסו כי מה שעשו לא היה אלא מתן אישור לתורה ציונית המשוללת כל בסיס מוסרי..."

פלד שלל בעקביות את הגישה הבטחוניסטית שהשטחים נותנים לנו עומק איסטרטגי והדגיש כי הם רק מגרים את הערבים למלחמה נוספת לשם החזרתם.

כלום באה המלחמה וטפחה על פניהם של שני המזרחנים הללו, המייצגים בד"כ עמדות נוגדות? ניתן לומר ששניהם צדקו. הרכבי צדק בקשר לכוונותיהם היסודיות של הערבים, ואילו מתי פלד צדק בכך שאמר כי התפיסה הגורסת סיפוח השטחים מנציחה את הסכסוך, ואינה מקרבת את הסיכויים

ד"ר פלד — אין לראות בסיפוח ערובה בטחונית להסדר שלום.

לשלום. פלד הציב את התנאים לשינוי הנסיבות עליהן דיבר הרכבי במסתו על שינוי גישת הערבים.

המלחמה שפרצה הוכיחה איפוא לשניהם את צדקתם, עד כמה שהדבר יהיה מוזר. הקפאון בו דשנו שש שנים והעדר דינאמיקה לקראת השלום מנעה אולי מהערבים לשנות את עמדתם, כפי שכה היטיב הרכבי להוכיח ולהסביר.

הואיל ושני המזרחנים הללו צידוקיהם נכונים, אנו מבולבלים נוכח התעלומה מה קדם למה, הביצה או התרנגולת, וזוהי דוגמה אופיינית לעמדתם של מזרחנים בכירים הבקיאים בצפונות הסכסוך ומעודכנים בהתפתחויות, שבעולם הערבי. אליהם יש לצרף את אנשי "מכון שילוח", שלא אחת הסבירו בדיון ומעל דפי העתונות שמצרים צועדת לקראת סאדאתיזאציה, מתרחקת מקריאותיו המשולהבות של קדאפי למלחמה בישראל ופועלת לשיתוף חברה וקידומה הסוציאלי, מצרים, כך אמרו, נמצאת בתהליך של התרחקות חברתית ממוקד הסכסוך הישראלי־ערבי־פלסטינאי. "סיני יכולה לחכות", הדגיש אחד מראשי המכון בצטטו את קריאות הסטודנטים המצריים, למלחמה בישראל, אלא שהבעיות הפנימיות, כמו האינפלאציה, תעסוקת המשכילים ושיפור תנאי החיים, דוחקות יותר.

לעומתם הדגיש בראיון ל"חותם" פרופ' משה מעוז, ראש המכון למדעי המזרח באוניברסיטת ירושלים, כי על אסד העלאווי, כדי להיות מקובל על הרוב המוסלמי בסוריה להוכיח כל העת כי הוא יותר אדוק מהאפיפיור, ולכן לעדת מיעוט עליו להיות הקיצוני שבקיצוניים, לפיכך סביר להניח שיחד עם נסיונו לטפח את הלאומיות הסורית לא יהסס אסד לנקוט בפעולות קיצוניות וראוותניות. כאשר קוראים כיום מאמרים של פרשנים ועיתונאים, שהופיעו כשבוע שבועיים לפני פרוץ המלחמה, אי אפשר שלא להעלות חיוך על השפתיים. וכאן גם אני חייב להכות על חטא, משום שחוכמה שלאחר מעשה — אינה חוכמה.

אחד המצטט את אחסאן עבד אל קדוס, שופרו החדש של סאדאת, מסביר שאמנם עבד אל קדוס רומז כי נוכח מינויו של קיסינג'ר לשר החוץ תתחזק עמדת ישראל, ולפיכך אין לערבים ברירה אלא לצאת מיד למלחמה, על מנת לחמם את האווירה ולהכריח את קיסינג'ר ללחוץ על ישראל. אך אותו פרשן, המדגיש את דברי אל קדוס, אינו מסוגל לחוש ולהבין כי למעשה הודיע שופרו של סאדאת מראש על כוונותיו של שליחו לפתוח באש שבוע לפני המלחמה. גם את הפסגה המשולשת בין סאדאת, חוסיין ואסד הסבירו המזרחנים כנסיון מוצלח של חוסיין לצאת מבדידותו, וזאת מבלי להבין את המשמעות המלחמתית המסתתרת מאחוריה של ועידת הפסגה. הפרשנים שהתייחסו לוועידה זו הדגישו דווקא את תאריך כינוסה בחודש ספטמבר — הוא יום השנה לטבח "ספטמבר השחור", כי בזכותה השיג המלך הירדני את הכרת סוריה ומצרים בנצחונו הסופי על ארגוני החבלה. איש מהם כמובן לא שיער כי חוסיין יצטרף למלחמה של סוריה. כלום לא למד המלך ההאשמי את לקח 67 כך אמרו. גם כיום ממשיך מתי פלד בקו פרשנותו הקודם, ולא עוד אלא שהוא מוכיח כי המלחמה שברה את המוסכמות; שניתן יהיה ליישם את מסמך־גלילי ללא התנגדות

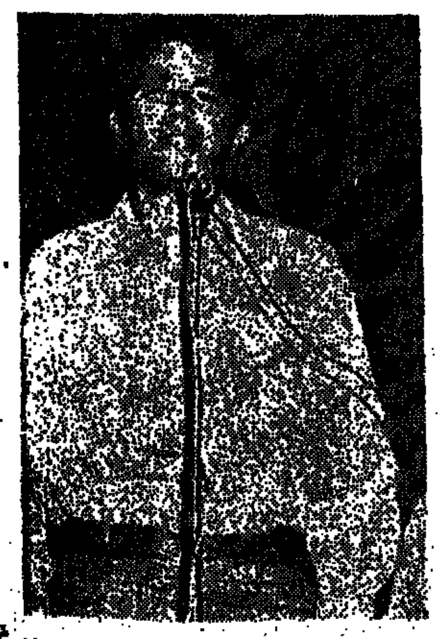

פרופ' שמיר — "מכון שילוח" סבור שמצרים מתרחקת ממוקד הסכסוך.

קרבית. הימים הבאים יוכיחו איזו משתי תפישות היסוד צדקו.

במאמר שהופיע בהארץ ב־30/9 מנתח חלמיש את נאומו החשוב של סאדאת אותו נשא ביום ששי בעצרת זכרון בקאהיר, במלאות שלוש שנים למותו של נאצר; "הדבר התמוה ביותר היה דווקא במה שלא נאמר בנאום, בניגוד לנאומיו הקודמים בעבר, לא השמיע הפעם סאדאת איומי מלחמה ולא חזר על סיסמתו "מה שנלקח בכוח יוחזר בכוח", הוא השמיע משפט סתמי בנוסח סתמי: "שחרור האדמות — זוהי המשימה העיקרית והראשונה במעלה, אך הוא נמנע מלדבר על מלחמה".

המשך בשבוע הבא

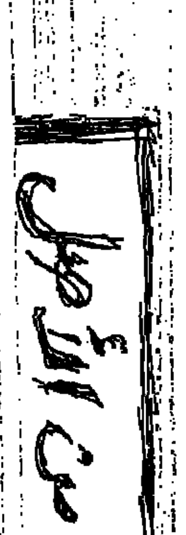

למה הם מתכוונים כשהם אומרים... (המשך)

מאת ד"ר רפל בנקלר

אם בגליון הקודם נדרשתי למושגים שונים במשפט הבין־לאומי, בכל הנוגע לסיום לוחמה, ליישוב סכסוכים בדרכי־שלום ולאיסור מלחמה, הרי עתה, עם התקרבותנו למימוש החלום הישן של מו"מ לשלום עם מדינות ערב, צריכים אנו לדון בכל מכלול הבעיות של החלטות מועצת־הבטחון, שעל־פיהן יכון מו"מ זה.

ההחלטה הבסיסית התקבלה מייד לאחר מלחמת־ששת־הימים. מוסדות האו"ם נדרשו אז לסכסוך במזה"ת ואחרי התלבטויות מרובות ונוסחי טיוטות של קבוצות מדינות שונות, נתקבל הנוסח שהציע נציג בריטניה במועצת־הבטחון, לורד קרדון. היא קיבלה את המיספור 242. החלטות כל שנה של כל גוף של האו"ם ממוספרות בצורה זו: ראשית באה האות המסמנת את המוסד, לאחריה מספר ההחלטה ובסוגריים מופיע מספר בספרות לאטיניות, המסמל את השנה לקיום האו"ם. לרוב שומטים את האות ואת הספרות הלאטיניות וזוכרים רק את המספר. למשל, מי זוכר כיום החלטה A 181 (II), הלא היא ההחלטה של העצרת־הכללית (A) מס' 181 מן השנה השנייה לקיום האו"ם (II), והיא שנת 1947, היתה זו ההחלטה מ־29 בנובמבר 1947 שהחליטה על הקמת שתי מדינות בא"י — יהודית וערבית — עם איחוד כלכלי ביניהן וירושלים בעלת "סטאטוס מיוחד" בפיקוח ונאמנות בין־לאומית. כך גם זוכרים אנו את ההחלטה מ־22 בנובמבר 1967 כהחלטה 242 של מועצת־הבטחון ואת ההחלטות מ־22 ו־23 באוקטובר 1973 כהחלטות 338 ו־339 של מועצת־הבטחון.

הַחְלָטוֹת מוֹעֶצֶת הַבִּטָּחוֹן

החלטה 339 היא תוספת אופראטיבית להחלטה 338, ואילו האחרונה מתבססת על החלטה 242. לכן מן הראוי לדון ראשונה בהחלטה זו.

הַחְלָטָה 242

החלטה זו בנויה למעשה מארבעה חלקים: המבוא, המביע את העקרונות הכלליים של האו"ם כדרך ליישוב סכסוכים בדרכי־שלום; סעיף 1, המתווה את העקרונות הכלליים, שעל פיהם יש לפתור את הסכסוך במזרח־התיכון; סעיף 2, הקובע את הבעיות הספציפיות הדורשות פתרון ודרך פתרונן; סעיפים 3 ו־4, הנוגעים למינוי נציג מיוחד של מזכ"ל או"ם ודרך הדיווח על פעולותיו.

המבוא (Préambule ; Preamble) חוזר על העקרון של איסור המלחמה כמכשיר של מדיניות לאומית, וכאן — כמכשיר לרכישת שטח (acquisition of teritory), כפי שאוסר זאת סעיף 2 (סעיף־קטן 4) של מגילת האומות־המאוחדות, הדן בעקרונות הארגון: "כל חברות הארגון יהיו נמנעות ביחסיהן הבין־לאומיים מאיום בכוח־הזרוע או מהשתמש בו, אם כנגד שלימותה הטריטוריאלית או עצמאותה המדינית של איזו מדינה ואם בכל דרך אחרת, שאינה מתיישבת עם המטרות של האומות־המאוחדות" (ראה בעניין זה גם מה שנכתב בגליון הקודם של "חותם").

סעיף 1 כולל שתי פיסקאות של העקרונות, אותם צריך ליישם בהסכם או בהסדר השלום: האחת — נסיגה ישראלית משטחים שנכבשו. לא נאמר נסיגת של הכוחות המזוינים (בה"א הידיעה) של ישראל; לכן יכולה ישראל לטעון, אם־כי במידה נמוכה של הגיון, כי אין היא צריכה להוציא את כל כוחותיה אלא חלק מהם בלבד.

ה"א הידיעה חסר גם במושג "הנסיגה [illegible] הנוסח האנגלי. אותו הציע לורד קרדון. מדבר על נסיגה משטחים כבושים ולא מהשטחים הכבושים. מאחורי ניסוח זה ישנו סיפור שלם. האנקדוטה אומרת, כי כאשר הוצע הנוסח האנגלי תרגמו אותו חברי משלחת בריה"מ באו"ם מייד לרוסית ושלחו אותו למוסקבה לשם אישור. מאחר שברוסית אין ה"א הידיעה — אושר הנוסח גם על־ידי הקרמלין, כי אשר תורגם הנוסח לצרפתית (כל מסמך של האו"ם מופיע בחמש שפות: אנגלית, צרפתית, רוסית, סינית וספרדית — ולכל חמשת הנוסחים יש ערך משפטי שווה), לא היו חברי משלחת ישראל באו"ם די ערים לשפה זו (והרי רוב הדיפלומאטים שלנו הם בעלי תודעה אנגלית ותו־לא) ושם תורגם מהשטחים הכבושים (des territoires ולא de territoires). מצרפתית תורגם הנוסח לספרדית וגם בשפה זו הופיע הנוסח המתמיר (de los territorios ולא de territorios). כמובן, שהערבים עטו על התרגום, כמוצאי שלל רב; שכן הם פירשו אותו נסיגה מכל השטחים.

עניין שני המופיע בסעיף זה הוא עניין הגבולות הבטוחים והמוכרים. מה פירוש גבולות בטוחים אין איש יודע, ולכן הוא יישאר תמיד למיקוח בין שני הצדדים. וכבר טען חסנין הייכל בראיון עם כתב טלוויזיה זרה, כי הערבים הם שצריכים גבולות בטחון מפני ישראל, כי הרי (לפי גירסתו) ישראל היא שתקיפה בשלוש המלחמות הראשונות והיא שכבשה שטחים ממדינות־ערב.

מצב לוחמה (state of belligerency; état de guerre), מצב פנימי או בין־לאומי, כאשר שתי מדינות או יותר נמצאות במלחמה ביניהן, ואז יש ליישם לכך את כללי משפט המלחמה (על כל איסוריו ומגבלותיו). תביעת לוחמה (claim of belligerency; Reconnaissance de belligérance). בדרך־כלל רצון של שני צדדים הנמצאים ביניהם במלחמת־אזרחים (אך גם בסוגי מלחמת אחרים) להחיל עליהם את המצב של מדינות במלחמה. שני מונחים אלה הוכללו בהחלטה 242, כי מדינות־ערב טענו, שאמנם הן חתמו על הסכמים לשביתת־נשק עם ישראל (1949), אולם הסכמים אלה היו הסכמים צבאיים בלבד ולא סיימו את מצב המלחמה או תביעת הלוחמה שלהן עם ישראל, ולכן לא חל עליהן, למשל, הכלל של מתן מעבר חופשי לישראל בנתיבי־המים הבין־לאומיים, שנמצאים בתחומן (ראה להלן).

"יישומם של שני העקרונות..." (application of both principles; l'application de deux principes). הדגשה זו חשובה, כי מדינות ערב טענו, בתמיכה סובייטית מלאה, כי על ישראל לפנות קודם־כל את כוחותיה מן השטחים הכבושים ורק לאחר־מכן יסכימו הם ליישם את הוראות סעיף־קטן ii של ההחלטה. ישראל טענה, כי מאחר שנאמר יישום שני העקרונות, הרי הכוונה היא ליישום הדדי ובעת־ובעונה־אחת של שני העקרונות.

סעיף 2 מציע את הדרכים האופראטיביות לפתרון הבעיות הספציפיות, כגון הבטחת חופש השיט (עניין זה יידון להלן בפירוט), פתרון בעיית הפליטים (עניין זה נותן מקום רב למיקוח בין הצדדים הנושאים־ונותנים) והבטחת שלמות ועצמאות, אף תוך כינון שטחים מפורזים.

הפירוז (demilitarisation) הוא צעד בטחוני בין־לאומי שנוקט כדי לאסור, פחות או יותר בשלמות, נוכחות של כוחות ומתקנים צבאיים בשטח מוגדר, או שבו הוחלט להרוס את העבודות הצבאיות הקיימות.

הפירוז הוא מרכיב רב־חשיבות בהסכם מעין זה והוא אחד המרכיבים של הגבולות הבטוחים, שכן אם ישראל רוצה למנוע מצב של נוכחות צבא זר ליד גבולותיה, שיהווה איום על שטחים חיוניים בתוך המדינה, או לחיים השלווים של תושביה — לא תמיד יש צורך ביצירת גבולות "רחוקים" (שמתמלאים עם השנים ביישובים, מה שנקרא הסיפוח הזוחל), אלא ביצירת גבול בטחון רחוק שמעבר לו לא יוצבו צבאות האויב, ויתקרבו אל ישראל גם במלחמות זו. הטענה כי גבולות רחוקים אינם בהכרח [illegible] ני התקפת פתע (ראה, למשל, עניין פינוים של יישובי רמת־הגולן). בעוד שאי־הכנסת צבא ערבי לכל השטחים הגובלים עם ישראל יתן לפחות את מירווח הבטחון (ומרחק הוא עניין של זמן) שבו יוכל צה"ל להתכונן, לגייס את המילואים ולצאת למלחמה כשאינו מופתע והוא מפעיל את הדוקטרינה הצבאית שלו, שלא נופצה גם במלחמה זו, כאשר ניתן לפעול על־פיה בשלב השני של המלחמה.

סעיפים 3 ו־4 הם כעת בגדר דבר שהתיישן, כי המדובר בהם במינוי נציג מיוחד של מזכ"ל האו"ם והדיווח על פעולותיו. כך מונה לשליחות זו ד"ר גונאר יארינג, שהעלה בעצמו את שליחותו על שרטון, הפעם מדובר בקירוב הצדדים לשולחן הדיונים בדרכים אחרות.

הַחְלָטָה 338

החלטה 338, שנתקבלה בעקבות הסכם "סילוני" בין ד"ר קיסינג'ר לקרמלין, כוללת 3 מרכיבים: הפסקת־אש מיידית; ביצוע מיידי (אחר הפסקת־האש) של החלטה 242. זו הפעם הראשונה בה נקבע מועד לביצוע זה, אך גם נתמלאה דרישת ישראל לגבי בו־זמניות של מילוי כל מרכיבי ההחלטה (נסיגה בצד סיום הלוחמה ופירוז); ואלמנט חדש, שלא הופיע בהחלטה 242, של קיום מו"מ בין שני הצדדים בחסות מתאימה (גם בכך נתקבלה תביעת ישראל למו"מ ישיר, שכן מדובר על מו"מ בחסות מתאימה ולא באמצעות מתאימה).

אלא שהחלטה זו לקתה בחסר עם קבלתה: לא הוזכר כל מנגנון לפיקוח על הפסקת־האש ולקביעת מפירים אפשריים. ואכן, שני הצדדים האשימו זה את זה בהפרת הפסקת־האש ונקטו צעדים נגד הפרה זו — ישראל הצליחה להשלים את כיתורה של הארמיה השלישית.

הַחְלָטָה 339

מסיבות אלה התכנסה מועצת־הבטחון למחרת היום וקיבלה החלטה נוספת. זו כוללת שני מרכיבים: האחד — קריאה להפסקה מיידית של האש וחזרה אל הקווים בהם החזיקו שני הצדדים, כאשר הפסקת־האש הראשונה היתה צריכה לקבל תוקף; והשני — הקמת צוות פיקוח (בין ישראל למצרים — כי שם התעוררו הבעיות), תוך ניצול הכוח של משקיפי או"ם, שנמצא באיזור.

המעניין הוא, שללא החלטה מפורשת (ובמידה מסויימת בנוסף על, ולכן בניגוד להחלטת מועצת־הבטחון) נקט מייד מזכ"ל או"ם קורט ואלדהיים צעדים לגיוס נוסף ולהרחבת כוח המשקיפים והקמתו מחדש של כוח־החירום של או"ם, שיצא מן התמונה מאז פרוץ מלחמת 1967.

כוח החירום של האו"ם אינו צבא האו"ם, שנעשה על־ידי המנסחים של מגילת האו"ם. כוח זה הוא כוח וולונטארי, שמגויס בעיקר למטרת הפרדה בין הכוחות (הפעם היחידה שנקט יוזמה עצמאית, בקונגו, היה ניגוד גמור לאופיו). השוני שבין כוח־החירום הנוכחי לכוח־החירום שהיה על גבול ישראל ומצרים בין מלחמת 1956 למלחמת 1967 הוא בכך, שאז לא הסכימה ישראל להצבת כוח זה על שטחה והוא הוצב מן הצד המצרי בלבד של קו הפסקת־האש. הצבתו אז נתאפשרה על־ידי הסכם בין נציגי 4 הגדולות (ארה"ב, בריה"מ, בריטניה, צרפת), מצרים ומזכ"ל האו"ם (דאג המרשילד), וכרצונו של עבד־א־נאצר ציוות על פינוי [illegible] על מזכ"ל האו"ם (או תאנט). כאשר הסיבים לפינוי כוח־החירום ב־1967 היתה שבניגוד להסכם והשאר על הצבת הכוח, לא התייעצו עם התתומים עליו לפני הפינוי. הפעם אין הצבת כוח־החירום נתונה לרצונו הטוב של צד אחד בלבד, אלא בהסכמת שני הצדדים ועל־פי החלטת מועצת־הבטחון המחליטה עליו.

עֶרְכָּן שֶׁל הַהַחְלָטוֹת

אחד העקרונות החשובים ביותר של המשפט הבין־לאומי הוא העקרון של אי־התלות והריבונות של המדינות. מאחר שריבונות היא אבסקלוסיבית, כשאין כוח מעל למדינה — אין מי שיכול לצוות על מדינה "עשה" או "אל תעשה". לכן כל ההחלטות של המוסדות הבין־לאומיים נתונות להסכמתן של המדינות הנוגעות־בדבר, אלא־אם־כן התנהגות של המדינה עשויה לפגוע בבטחון ובשלום הבין־לאומיים.

ישנם שני סוגים של החלטות. אכנם כל החלטות או"ם נקראות החלטות (resolutions), אולם חלקן יש לו גם ערך מחייב (decisions). החלטות כל מוסדות או"ם, וכמותן החלטות מועצת־הבטחון, הערוכות לפי פרק ו' של המגילה, הן החלטות רגילות, שערכן הוא כערך המלצות (recommendations). אולם, אם מועצת־הבטחון פועלת לפי פרק ז', קובעת כי היתה תוקפנות (וזוהי פעולה מעין־שיפוטית) ומיהו התוקפן ומחליטה על צעדים נגדו (סנקציות מסוגים שונים, הסגר, או אפילו פעולה בכוח־הזרוע, כאשר יקום צבא האו"ם) — רק אז יש להחלטה ערך של החלטה מחייבת (decision). באף אחד מהמקרים שלנו (החלטות 242, 338, 339) לא היתה החלטה מחייבת אלא החלטה בעלמא בלבד.

דַּרְכֵי מַיִם בֵּינְלְאוּמִיּוֹת

נתיב־מים בין־לאומי (voie d'eau inter-nationale ; international waterway) הוא מושג המופיע בסעיף 2 של החלטה 242, שיש להבטיח בו את חופש השיט. זהו נתיב מים, בים או בנהר, אשר השימוש בו מוסדר על־ידי המשפט הבין־לאומי המינהגי או ההסכמי. למעשה, ישנם שלושה סוגים של נתיבי־מים בין־לאומיים:

נְהָרוֹת

נהרות בין־לאומיים (international rivers; fleuves internationaux) הם זרמי מים, שדרך־הטבע (אך לפעמים גם בעזרת מלאכותית) כשרים לשיט, והמבדילים בין־ או חוצים את־ הטריטוריות הנתונות לשליטתן של מדינות שונות. די אם נזכיר מספר דוגמאות: הריינוס, הדנובה, הקונגו, הנילוס והמקונג, בכמה מהם קיימים גופים בין־לאומיים, המסדירים בהם את חופש השיט.

אמנת ברצלונה (20.4.1921) הסדירה את בעיית השיט בנהרות מעין אלה, כאשר קבעה שני כללים עיקריים: חופש השיט ושוויון היחס לכל הדגלים.

תְּעָלוֹת

תעלות בין־לאומיות (international canals; canaux internationaux) הן נתיבי־מים מלאכותיים, לפי אופיין ולפי שימושיהן מבדילים בשני סוגים:

א) אם הן מקשרות שני נהרות, או נהרים, מחייב המשפט המנהגי של המדינה, בתחומה הן עוברות, לפתוח בהכרח, שאין הסכם מפורש בעניין זה. התעלות האלה מרכיבות לכן, בעיקרון, נתיבי־מים מקומיים או לאומיים צרופים.

ב) אם הן מחברות שני ימים (תעלות ימיות), אשר שהן נכרו על־ידי המדינה [illegible]

(סוף בעמוד 19)

המתנדבים בע"מ

מאת עדה סער • צילמה ריבה סגל

עוד בכניסה, במסדרון, שועטת עלינו אחת ה„מנדבות" — „באתם להתנדב?". נעשה לנו חם — כמה שאנחנו רצויים, עוד לפני שהכירו אותנו בכלל. זהו המרכז לשירותי התנדבות בתל-אביב. אליו הלכנו לראות את „הצד היפה" של המלחמה. בימי החולין שלפני, עסק המרכז בצמצום הפער החברתי והכלכלי ובקליטת עליה — הכל ע"י עבודת מתנדבים. בראש המוסד עומדת אסתר הרליץ הנמרצת, בעלת כושר ארגוני מעולה ו„אוהבת הסדר" בדברים.

הפקידות שבשני חדרי הלשכה הצפופים, שגם הן עובדות בהתנדבות, יודעות להסביר יפה, כי מוכנים לקבל כל עזרה שמתנדב מסוגל להציע. בשום מקרה לא מכריחים מישהו לבצע דבר שאינו רוצה בו. גם אם הרבה פעמים עיקם המתנדב את אפו לאורך כל רשימת המקומות המבקשים עזרה, „המשימות" — בשפת המקום, ולא מצא אף אחת לרוחו, אומרים לו, או לה (למתנדבת), „תודה רבה, אולי עוד נתקשר אליך", ומסמנים בפינה למעלה בכרטיס שפתחו לו הערה סודית — ג.

אין קליטת מתנדב ללא ראיון, פתיחת כרטיס אישי ומילוי כל הנתונים הביוגראפיים וההרשמות פנים-אל-פנים עם האיש. הזמנות של מוסדות ואנשים הזקוקים לעזרה דיים באמצעות הטלפון.

התנדבות סלקטיבית

רונית בר, הבת של אמא, והאמא מנהלת את לשכת המתנדבים בתל-אביב. ביום בו ביקרנו נעדרה האם, ורוניה שלטה במתרחש ביד-רמה. הטלפון היחיד שעומד

מתנדב מחולנד — שתי „גירלס" איתו במכונית זה יותר מדי בשבילו.

לרשות לשכת המתנדבים מצלצל ללא הרף, ורוניה אומרת בסבלנות-אימים בפעם המאה-וכמה „לשכת מתנדבים שלום. אתה רוצה להתנדב? — אז לא דרך הטלפון בבקשה. אני מוכרחה לפנות את הקו לקבל בקשות עזרה. אז תגיש בבקשה אלינו ונרשום את הפרטים שלך ונראיין אותך. או קיי? — אז תודה לך ולהתראות".

לו היה לה כסף כמה פעמים שאמרה אותו נוסח, כבר לא היה צורך במתנדבים, כי היתה יכולה לשלם שכר לכל בעלי הרצון-הטוב-בחינם.

לשאלה מה למדה ומה הסיקה צל עם ישראל מן השבועות האחרונים, היא מנידה את הראש בחויה לא משגעת. „ההתנדבות — היא אומרת, — סלקטיבית. מסכימים להחזיק לחייל, אבל מסרבים לעזור ל...משפחה".

נכון שגם היא, כבחורה צעירה, היתה מנותחת על גיוב

כמו להאכיל זקן ערירי, ומבינה היטב שיש תפקידים מתאימים יותר לבנות צעירות, ויש אחרים לנשים מבוגרות. אבל בסך-הכל פרצוף מעודד נוכח נכונות ההקרבה של מתנדבי-העורף, היא לא מעמידה מולנו.

כבר מראש ויתרנו על שיגור שאלות-השאבלונה לעבר המתנדבים „למה באת להתנדב?"; „באת להעזר תוך כדי כך שתעזור לאחרים?" — התשובות ידועות מראש, משולבות זו בזו ומופיעות באותם חומרים אך בהרכבות שונה, בהתאם לאופיו של כל מתנדב.

מר שטראוס, בן 63, מתל-אביב. פנסיונר. לא, אומרים את זה אחרת — בגימלאות. שפות? עברית, גרמנית, אנגלית. יש לך רכב? — יש. בשביל זה באתי. יש לו גם רשיון לאוטובוס ופולקסוואגן פרטי. הספיק להיות נהג מתנדב ב„דן", ולא נראה מוקסם מההצעה לצאת לשמירה בקיבוצים. מוטב לו להסיע אחיות מבית-החולים ביפו לבתים, כשחושך סביב, בחיפושית שלו.

בחור דתי, בן 28, מרמת-גן, הוא המתנדב הבא. יש לו רכב פרטי, ויש טלפון, ויש אנגלית, וגרמנית והולנדית — ויש עברית לא כל-כך חזק. הוא דוקטוראנט אסיסטנט באימונולוגיה באוניברסיטת תל-אביב. בימי המלחמה עבד במקומות אחרים. עכשיו הוא בא לשאול אם הוא יכול לעזור גם כאן, אבל אם לא צריך הוא חוזר לעבודת הנסיונות שלו באוניברסיטה. קנה בחינם מישרת מוביל.

נחוץ מתורגמן

בחור אחר, חדש, שנכנס בדלת, נראה כאילו הגיע לא לפני הרבה זמן ממקום בו אין הרבה שמש — לפי חיוורון פניו. כאן בארץ הוא מתכוון להיות סטודנט והלימודים לא מתחילים. יש רשיון, אין אוטו. אתה מוכן לעבוד על טרקטור בקיבוצים? — למה לא? הוא עונה במבטא צרפתי מובהק. מציידים אותו בפתק עם הכתובת של המרכז החקלאי. מסבירים לו תפנה ימינה, ישר ועוד פעם ימינה, ושם יודעים בדיוק איפה צריך טרקטוריסט.

ריסה בר-קל בת ה-21 מדברת בשקט ובעדינות, מתנדבת לעבוד בבוקר. בחיים האזרחיים שלה היא משמשת כסטודנטית לפיזיקה. ושואלת בשקט בשקט אם יש משהו בשכר. עוברים על רשימת המשימות, מסתבר שאין, ואז היא אומרת תודה רבה, וקמה. עונים לה בשיא הנימוס „זו זכותך ותודה רבה", והיא נפרדת מן ההתנדבות בקול דממה דקה.

שתי מתנדבות מאמריקה, בגיל הסטודנטיות, מסבירות לאט לאט בעברית שהיא תרגום של מחשבה באנגלית, כי הן מוכנות ללמד אנגלית. אמנם לסטודנטים מחו"ל ממשיכים לקיים את הלימודים כסידרם, אבל הן אפילו מסכימות להפסיד איזה שיעור או שניים למען ההתנדבות.

עתה מופיע בדלת אדם חבוש כובע גדול ומסביר, כי הוא מתנדב מהולנד שנוהג כל הימים רכב של מלי"ח לגולן ולסיני. כל מה שחסר לו, זה רק איזו מתנדב שיסע איתו ויתרגם בכל מקום שנחוץ. הוא עושה רושם חביב על רונית בר, עד שהיא מציעה לו אולי שתי „גירלס" יהיו לו טובות. „לא לא, זה יותר מד בשבילי. אחת מספיקה".

אב אחד מופיע בשביל להתעניין עבור הבת שלו. כמובן הוא עושה זאת בהתנדבות.

באה מרים בונד, 53, מבטא הונגרי. מוכנה לעבוד כלבורנטית ואפילו כפועלת. במקצועה מהנדסת כימית. כרגע היא לא עובדת, ועכשיו זה לא זמנים שאפשר לשבת בבית בלי עבודה — היא מסבירה. באה בכוונה טובה להתנדב לחודש ימים, ויצאה מחוסרת „פרנסה", אבל אין לה סיבה לאבד תקווה. ברגע שימצאו משהו מתאים, יתקשרו אליה הביתה.

לא רק במלחמה?

יש לנו היום גם מוציא לאור ספרים. יעקב עמרמי (57). עד אתמול היה מגויס, וכבר היום מתייצב להתנדבות עם הרכב. נשלח עם הרבה רצון טוב לעשות נאגלות עם עובדים של אחד מבתי-החולים.

המקצוע של ריבה כדבריה הוא „חיילת משוחררת". „רציתי להיות סטודנטית — היא מספרת — ועכשיו הכל תלוי במלחמה. אולי אפשר לקטוף תפוזים? אני דווקא רוצה עבודה קשה. בתל-השומר היתה כזו כמות של מתנדבים, יש צורך גם באלונקאיות? אם באסף-הרופא זה רק ארבע שעות ... אז אני יכולה גם להאכיל אדם חולה. רגע, שמירה בקיבוצים זה גם לבנות? דרך אגב,

אתם המשרד הזה, זה רק בשביל להיוודע שאין ניצול? מה, אתם לא רק לצורך המלחמה?

את ריבה, חיילת תמימה בדימוס, תוכלו למצוא בימים הקרובים באסף הרופא.

דבורה ויינר מרחוב הקליר היא עקרת-בית. היתה רוצה לעבוד בטיפול בילדים כי בזה עיקר נסיונה. כשמציעים לה את הנוסח „אולי היית מעוניינת לעבוד עם נשים בודדות", היא נוטה לזה בזהירות. ושואלת: „זה מכתינת חברתית, נכון?"

אם צריך להגיד מלה טובה על מישהו, וצריך, אוי אלו הן הבנות העובדות בלשכת ההתנדבות כקולטות המתנדבים, ועושות את זה בחביבות ובנימוסיות עם כל הסוגים וכל המינים שמופיעים להן בעשרות מדי יום.

ביצה, יעל ורחל נשמעות כגומרות קורס של חנה בבלי, ונשלחו ליישם את התיאוריה בקו הראשון והמסוכן. לא ראינו אחד שיצא נעלב או כעוס על שבגדו ברצון הטוב שלו, או שלא לקחו אותו מספיק יפה כמו שהיה רוצה. גם במקרים שהחתונה בין הרצון לעזור לבין הצורך לא הגיעה

רונית בר — מנדבת המתנדבים בקור-רוח, בנימוסיות רבה ובזכרון-ברזל.

אל מתחת לחופה, יצא האיש עם הרגשה שמודים לו עד מאד על נכונותו.

לשם המחשת הנושאים בהם עוסקת הלשכה, העתקנו את „רשימת המשימות" של שני ימים, כפי שהיתה מונחת על השולחן באותם תאריכים, כשהבנות מעלעלות בה ללא הרף, יחד עם כל מתנדב.

רשימת המשימות ב-9.11

- 2—3 בחורות ללילה בבי"ח הדסה, עזרה למחלקות.
- 10 בחורים לבוקר, עבודה גופנית. העמסה ופריקה.
- אנשים לבדר חיילים בעורף.
- להגיש אוכל לזקן ערירי בשעות 18—11.
- בחורים: מורה להתעמלות/ולחקלאות. בי"ס לילדים חרשים.
- מוסד לילדים קשי חינוך, כפר-סבא, מתנדבים עם רקע דתי. רצוי לגור במקום.
- לאגף השיקום מתנדבים לאלמנות ונכים.
- בתשלום: מזה החופצה של „הארץ" עם אוטובוס או אופניים.
- בעלי מקצוע (בנייה, מכונאי) למשק וקיבוץ.
- להגיש אוכל לאיש חולה וזקן בת"א.
- פיזיותרפיסטים מוסמכים.
- בחורות לבי"ח דונולו למירור משקות.
- 1—2 בחורים בוגרי בי"ס מקצועיים (מכונאות רכב, עין).
- בחורה לשמור על ילדים (הבעל בצבא) בשעות הערב בנווה-שלום.
- שמירה בישובים בצפון הארץ.
- בשכר: עבודות ניקוי.
- בשכר: חרשים, מסגרים.
- מורים בעליית הנוער.
- שיעורים פרטיים באנגלית ומתימטיקה וארגון קבוצות לימוד בשכבי התקווה.

המשימות ב-11.11

- חברה קבלנית, 2 בחורים או בחורות לעבודות גמר — ניקוי.
- הסעות לאחיות.
- אסף הרופא, 8 אלונקאים, 8 פקידות לטלפון ושירותי עזר במשמרות של 4 שעות.
- סידור מיטות ברונולה, בבוקר.
- להגיש אוכל לאדם חולה במשך כמה ימים בת"א.
- נווה-שלום, טיפול במשפחה בת 8 ילדים אחה"צ.
- ילדים קשי חינוך כפר-סבא, רקע דתי.
- מפעל בטחוני, חרטים, כרסמים ומסגרים בשכר.
- בחורים להדסה, לעבודה גופנית לפנה"צ.
- מקס פיין, 2 מדריכים מקצועיים.
- מורים להתעמלות וחקלאות בבי"ס „ניב" לילדים חרשים.
- בידור לחיילים.
- עליית הנוער.

אסתר הרליץ, יו"ר המרכז להתנדבות — כושר ארגוני מעולה ו„אוהבת סדר בבלגן".

- שמירה בישובי הצפון.
- להאכיל אדם חולה שאשתו עובדת.
- עבודה במשתלת ורדים.
- מלי"ח יפו — נהגים בשכר.

כמו זהב

אסתר הרליץ, שבתוארה הרשמי היא יועץ ראש-הממשלה לענייני התנדבות ויו"ר המרכז לשירותי התנדבות, מתארת כיצד תפסה המלחמה את המפעל שבראשו היא עומדת. „ארבעה בחורים עובדי הלשכה גויסו מייד. אני כבר הייתי מועמדת לכנסת, וכמו כל העם לא היינו ערוכים לקיים שירותי רווחה בעורף בימי חירום.

„שאלתי את ראש-הממשלה מה לעשות, אבל עד שהתפנה לענות לי — החלטתי בעצמי. תוך שלושה ימים התחלנו לברר, מה צריך לעשות והיכן להגיש עזרה. שבוע ימים שתקנו ועסקנו בהתארגנות. הרבה אנשים באו בטענות איפה אנחנו. אבל לי היה ברור, שמתנדבים משולים לזהב. כשחומר. עודו חם אפשר לעצבו, כשהוא קר — כמעט שלא ניתן. לא רציתי לקרוא למתנדבים עד שיתברר היכן הם נחוצים.

בלשכה שלנו בחיפה גם נאלצנו להעביר את המשרד, כי המקורי נמצא במקום מאוד לא נוח לימי האפלה. לכן גם מצאנו משרד בהתנדבות.

בחודש הראשון היינו פתוחים גם בערבים ובשבתות וחגים. הבנות הראשונות שהתייצבו להתנדבות, גוייסו לעבוד כאן, בלשכה בתל-אביב. בין היתר עבדה איתנו כאן הגרפיקאית והאשה של מפעל „בתה" עד שנקראה חזרה למפעל. היה לנו כאן גם עורך-דין, שידע לומר שהוא יגוייס מאוחר. הוא עבד איתנו עד שנקרא על-ידי הצבא, לשמש בתפקידו כקצין קישור עם האו"ם. בעל אולם „דולפין" הצמיד עצמו אלינו, והיה הנהג שלנו כל החודש, וגם עשה לנו מצב-רוח טוב.

תוך כדי התארגנות ראשונית נשאר מרכז ההתנדבות ללא המתנדבות הקבועות שלו של ימי שלום. רובן היו אמהות לבנים מגוייסים, והן נעלמו מן השטח, לשבת ליד הטלפונים בבית.

בין הראשונים שהופיעו היו פועלים שמקומות העבודה שלהם נסגרו — ועתה כבר שבו לעבודתם הרגילה. תלמידי התיכון, שהפליאו ברצונם הטוב וכמעט ש„יצאו מן הכלים והוציאו מן הכלים", שבו ללימודים „ועכשיו — אומרת גב' הרליץ — ברוך-השם, אנחנו מוציאים אותם באופן מאורגן לעבודות".

אחת הקבוצות שסבלה ביותר היו נערים שעבדו בבתי-מלאכה שנסגרו, והם הסתובבו חסרי תעסוקה, לא מטופלים וסובלים תיסכול נוראי. קיבוצים סרבו — ובצדק — לקבל נוער מתחת לגיל 18, והיו חיפושים למצוא להם פתרונות.

כרגע עומד המרכז בפני מבצע חדש: העברת עובדי בתי-המלון, הבטלים מעבודה וממשיכים לקבל שכר, לעבודה בבתי-חולים. „זה אותו המטבח וכמעט אותה עבודה לחדרנית, ואין כל סיבה שלא יעזרו" — מסכמת אסתר הרליץ.

פעולות חד-פעמיות

4000 מתנדבים נרשמו בחודש הראשון למלחמה בלשכות המתנדבים הפזורות במספר ערים. כ-1500 מהם בתל-אביב. מספרים אלה אינם כוללים את מתנדבות יעל, הגדנ"עים, מתנדבי חו"ל ואת הנשים הפועלות במסגרת ארגוני הנשים הגדולים. „4000 הם אלו שניקלטו ונשלחות למקומות עבודה — מבהירה הרליץ. כאלה שקישקשו לנו סתם בקוקים היו הרבה יותר".

על פעולות חד-פעמיות שבוצעו מטעם הלשכה מספרת אסתר הרליץ: „הפעלנו את שופטי בתי-המשפט אשר עברו בין משפחות שכולות ומסרו להן, כשבוע לפני האזכרות, היכן קברו של בנם".

לשכת המתנדבים מסייעת לכל מערכת החינוך ע"י הפניית מורים ללשכות הסוציאליות, למחלקת השיקום של משרד-הבטחון, לארגונים מקצועיים כמו ארגון האחיות, משרד-הבריאות, בתי-חולים, במידה מסוייבת לקצין רפואה ראשי ולאגודה למען החייל בעבודות לא שיגרתיות, כגון — איוש המחסן המרכזי ביפו לשם מגיעים המון דברים טובים ויש למיין, לרשום, לסמן. מתנדבי הארץ מאיישים את לשכות מתנדבי חו"ל, כולל זו שבנמל-לוד — בשעות הלילה. „אפילו היה לנו רופא מתנדב, שלא היה כל-כך עסוק בעבודתו בבילינסון ובא לעזור" — מספרת הרליץ. יש לה גם נקודת צער אחת והיא אומרת: „אני מצטערת צער רב שלא נתתי לדואר שירות, כפי שהייתי צריכה לתת. אפשר היה לארגן הכל בצורה הרבה יותר יעילה, אילולא הדואר היה מנסה לגייס בעצמו עובדים דוורים. זה קצת מקצוע לדעת לברור את הטובים. לא כולם טובים. את המועילים שבין כל הטובים שמציעים עזרתם".

משך ההתמדה של המתנדבים במקומות ההתנדבות הוא פונקציה של שכל התנהגות המעסיקים. אומרת הרליץ: „אם לא דורשים מהבאים לעשות יותר מדי, ומנצלים אותם יותר מדי — ההתנדבות לא נגמרת תוך כמה ימים. אם אומרים להם: זקוקים לכם מספר פעמים בשבוע, לכך וכך שעות, אחרת המשפחה הזו מתמוטטת — הם מחזיקים מעמד יפה.

בין המקרים הפיקנטיים יכולה אסתר הרליץ למנות את הסיפור על השמרטפית שהתנדבה לסייע למשפחה שבעלה נפצע. אחרי ערב ארוך שישבה אצל המשפחה, חזרה בעלת-הבית וכעסה כעס רב על שהשמרטפית לא רחצה את הכלים בזמן ששהתה שם... אז הנערה הזו נורא נבהלת, והצטרכנו להסביר לה שהאשה נמצאת תחת הלם ולא מתאימה את הדרישות כל-כך למציאות.

היו לנו מספר מקרים שבנות צלצלו מבתים, שהאמא מרביצה ללא הרף לילדים וזה נורא לראות. אלו בוודאי אמהות שלא מרימות יד בימי רגיעה. יש לנו מחשבה להעסיק כאן פסיכיאטר, שידריך את המתנדבים, איך לעמוד בכל מיני המתחות.

כמובן לא נעדרים המקרים בהם האשה צועקת בטלפון „זאב, זאב", היא כבר נמצאת שבוע ימים עם הילדים רק בבית ומבקשת עזרה דחופה, וכשמישהו מגיע במהירות היא אומרת „תודה רבה, לא צריך", הספיק לה שישלחו לה עזרה.

לא אחת מגיעות קריאות מבתי-חולים „מהר, מהר", ועד שמגיעים המתנדבים, הם כבר לא דרושים ואז הם סובלים אכזבה. אבל אנחנו יודעים היטב שגם המינהל של בתי-החולים חי על קצות העצבים שלו.

עורף בחורף – קשה

כיצד היתה מסבירה אסתר הרליץ את תופעת ההתנדבות — כך: „במצב של מתח וסכנה לאנשים יש צורך להשתתף בעשיה, ויותר קל לעשות משהו מאשר לשמוע כל היום טרנזיסטור. ואז צצות כל מיני תכונות טובות, ורצון כל-כך חזק לעזור — שמוכרחים לעשות סדר. ישנה איזו דינמיקה של האדם, שלאחר שקם והתנדב — הוא לא חדל מכך — אני מקווה — אם הוא מרגיש, שהוא עושה משהו חיוני, משמעותי. לא רק שהוא בטוח שזקוקים לעזרה שלו, אלא שהוא הזקוק לתת את העזרה. יש פה קצת מוטיבציה אגואיסטית, אבל גם זה לא נורא. הנוער הראה יכולת, יוזמה וכושר מנהיגות בלתי רגילים, וחלילה לנו לדכא זאת. אלו הם דברים ידועים שמצב חירום מגלה תכונות טובות."

כרגע זרם המתנדבים עדיין לא נמצא בנסיגה. אבל ישנו החשש שההתנדבות תחלש. אחד הנושאים המדאיגים את אסתר הרליץ הוא כיצד להחזיק את הגחלת חמה, כי נראה לה שעורף בחורף — זה דבר קשה מאוד. „יהיו קימוצים ברכב, בדלק — היא אומרת — ואלה יהיו ימים לא פשוטים לאוכלוסיה".

מה מסיקה אסתר הרליץ מהתקופה האחרונה:

„אחת המסקנות היא, שצריך לקבוע מספר מסויים של עובדים בשירותי הרווחה שבמצב חירום יהיו מרותקים לעבודתם. לפי דעתי אסור היה לגייס את מנכ"ל משרד-החינוך, או את מנהל משרד-הקליטה בת"א. כמו שריתקו את מנהל תדיראן למפעל, צריך להתייחס ביותר רצינות לאנשי מפתח המפעילים את המתנדבים. הם היו מאוד חסרים כאן.

היה יום במשרד-החינוך שלא היה מי שיחליט אם תלמידות סמינר ייצאו ליישובים באיזור הקטיושות, לסייע בהעסקת הילדים במקלטים, או שימשיכו ללמוד כרגיל.

אכן ידוע, כי אחד „הבלגנים" היותר גדולים שנתגלו

מתנדבת דבורה ויינר — חופשה עבודה עם ילדים והסכימה לסייע לנשים מבוגרות.

במלחמה היה, שמוסדות חינוך המוכרחים להמשיך ולפעול גם בימי חירום, נשארו מיותמים עם פקידות חסרות תשובה, לאחר שהמנהלים גויסו מיד לצבא, ללאו דווקא לתפקידי מלחמה הכרחיים. עמותות ניצול בבירות נשארו מיותמות ולא היה מי שילקט, יכוון וינצל את ההתפרצות הרצון הטוב למקומות הנכונים, למנוע הטרדה בבתי חולים למשל בעודפי מתנדבים, ומאידך גיסא לא להבזבז את הנכונות שלא בכל יום פוגשים בה.

„כאן אצלי — אומרת הרליץ — אני חושבת שעם ישראל הוא גדול, בלי ספק, גדול. ובפרט במצב חירום. לו היו שואלים אותי — ולא שאלו — הייתי אומרת שאפשר לקיים את החיים במידה רבה של גמישות ותוך כדי. אני מקווה שהמשולבות שהצלחנו ליצור בין ישראל והתנובה לעשיית העזרה הגדולה שנתגלתה — ימשיכו."

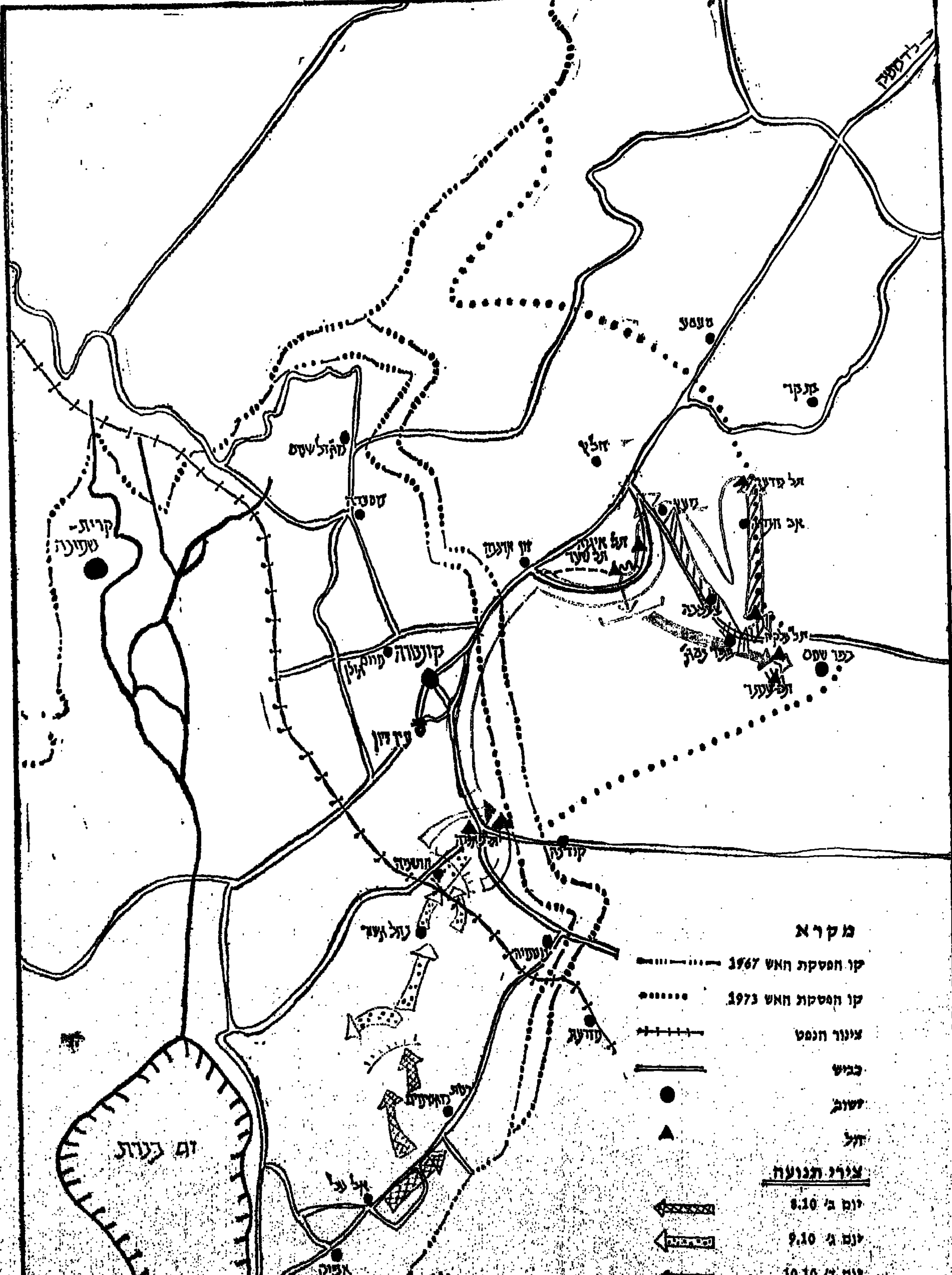

החטיבה שהפכה את הכל

ישראל זמיר · משה טלמון

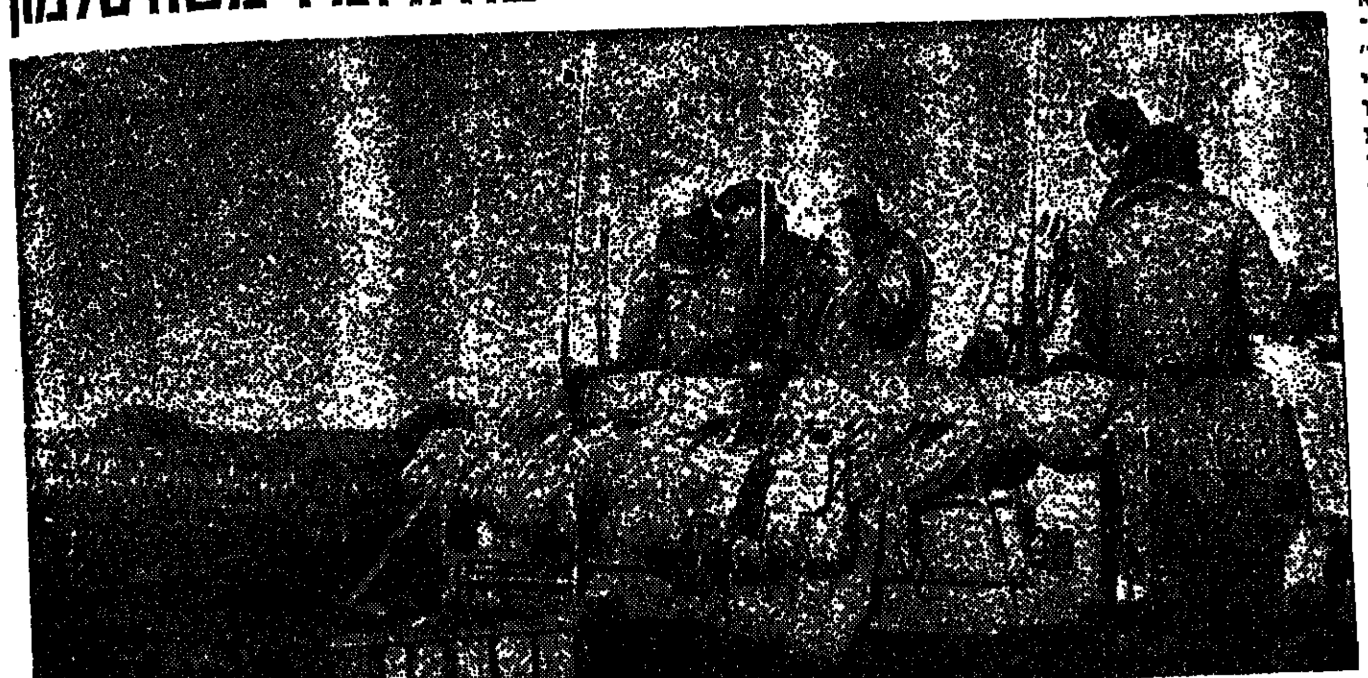

קורות מלחמתה של חטיבה ותיקה אשר ב„מבצע־קדש" כבשה את שארם־א־שייך ובמלחמת יום־הכיפורים הוחשה לרמת־הגולן ובלמה בהצלחה גדולה את הצבא הסורי ואף הרחיקה את גייסותיו הרחק מעבר לקו־הסגול.

אותה שבת בה חל יום־הכיפורים לא היתה שונה מכל שבת אחרת בקיבוץ מעין־ברוך. רפי, כשאר צעירי הקיבוץ, התעורר מאוחר והתכונן „להרוג" את היום במנוחה.

הופעתו הבלתי־צפויה של רץ, שהביא צו־התייצבות־דחוף, לא הצליחה להוציאו מ־שלוותו. „אין להם מה [illegible] אלא לסבן' לנו את השכל דווקא [illegible] הרהר. רפי החל לארוז חפציו ללא ה[illegible]... אך תחושתו נשתנתה במאה ושמונים מעלות, כאשר לפתע צללו ארבעה מיגים מעל שמי הקיבוץ בדר־כם לאיילת־השחר. „כנראה שהפעם זה רצי־ני" — אמר בינו לבין עצמו, חטף רכב ויצא לדרך. אותה שעה ממש יצאו מבתיהם יאיר משער־העמקים, בנצי מחולון, עידו ממרחב־יה, יענקלה זהבי מחדרה ורבים אחרים, כשמגמת פניהם — בסיס ה„שרמנים" שב־צפון־הארץ.

ההתארגנות היתה מסובכת, בעייתית. אך כאמור צריך היה למהר ואיכשהו „זיווגו" צוותות וההוראה שנתקבלה היתה: „רוצו בר־גל", כלומר על השרשרות. וכך שעטו להם ה־טנקים על כבישי הצפון, כשהם כותשים ומקווקוים את הכבישים בשרשרותיהם הכ־בדות.

כשהגיעו לצמח נסתבר, כי הדרגים האחו־ריים, אלה שתפקידם לתדלק, טרם יצאו.

כאן נכנס לעובי הקורה ג. ממפקדית הוותיקים ואחד מתוך צוות־הקרב של החטיבה. הוא החליט, כי תחנת־הדלק של צמח תתדלק את הטנקים. בהיותו איש ה־איזור, רכז של ציוד־כבד, המכיר את כל ה„מי ומי" — העמיד את הטנקים לתיד־לוק. בתחנה התלבטו: האם מותר להם למ־כור דלק לצבא. אמרו לו: „לך למועצה". קפץ למועצה. אלה משכו בכתפיהם ואמרו: „בסדר, בתנאי שיהיה אישור מהמיפקדה". כשהגיע לשם, עטו עליו בשמחה גדולה כאילו המשיח בא. הוא קיבל את האישורים והחל בתידלוק. היישובים בעמק־הירדן לא ידעו אז מה קרובים הסורים אליהם ואילו „מרחב" כבר היה בתמונה וציפה בקוצר־רוח לבוא הבלימה. קיבוצניק ותיק מעובדי המועצה נזף בג. על כי הטנקים מקל־קלים את הכבישים. ג. הבטיח לתקן את הכביש ולספק חומר חינם ממחצבת בית־אלפא מייד לאחר המלחמה.

איציק, אחד מקציני „הצנטוריונים", זוכר שכאשר החלו לטפס בכביש סקופיה—עין־גב לעבר רמת־הגולן הם שמעו בקשר את קול המח"ט אומר: „מהרו חבריה, מהרו לה־ציל את עם־ישראל". איציק נצטמרר. „חשתי קור נוראי, תפסתי כי העסק הוא ממש רצי־ני".

הבלימה

יום א' — 7.10

וכך, בשעה ארבע בבוקר, יצא גדוד השרמנים בדרכו לרמת־הגולן. אגב תנועה סופח אליו גם גדוד צנטוריונים. שני גדודי התרמי"ש של החטיבה נכנסו בשלב מאוחר יותר למלחמה. בשעות ה־צהריים הגיעו הטנקים לאיזור אל־על. איציק זוכר שהיה שם שקט יחסי והוא שאל בקשר: „מה הבהלה?" ואז נתבקש להתקדם קמעה. „וכשעליתי על אחת הרמות התלו־שות על האיזור נדהמתי, כל השטח היה זרוע טנקים. „הצנטוריונים" לא הספיקו לעכל את העובדה ויצרו מייד מגע־אש עם שריון האויב, שהיה עדיף בכמות ובעמדות טקטי־ות. היוזמה היתה בידיהם והשאלה היתה — כיצד נוטלים מהם את היוזמה. אל־על שוכ־נת כידוע במעבר צר יחסית, דבר המקשה על התפרשות הטנקים ואיגוף האויב. התוצאה — התנגשות־מצח.

על אותו קרב מספר סגן עידו: „הצרה היתה ששני טנקים 55־T התמקמו בשטח „מת" לגבינו. היו להם צוותים מעולים ועמ־דות־ירי מצויינות. כל טנק שהתרומם — חטף את שלו. אחד המ"מים שניסה לחקוף — נפגע מייד. המ"פ ביצע עם הטנקים שלו 2—3 „גלגולים" והצליח לחשוף אחד מה־טנקים. השני נמלט. באותו יום נפגעו 30 טנקים סוריים.

אתה רוצה לשמוע סיפור? — שאל אחד מהצוות, „אז כשעברנו באותו יום את אל־על פגשנו על אם הדרך ילדון, נחלאי־מוצנח, ש־סירב להתפנות עם שאר [illegible] הקיבוצים. הלה התעקש להצטרף אלינו, הוא הפך עצמו ל„כלבוניק". הוא היה חבוש [illegible]. אולם בין התקפה להתקפה הבחור היה נעלם לנו. לבסוף גילינו, כי הוא „קפץ" לר־גע לאל־על כדי למלא שקתות מים לעגלים ולתרנגולות. וכשהיינו בנח"ל גשור שוב ה־בחור נעלם למשימות חקלאיות. בשעת הפג־זה — סירב להתכופף או לתפוס מחסה. כפי־סה כמות ככביעה — טען, וכאשר נפגע ובא־נו לפנותו אמר: „טפלו קודם באחרים, אני בסדר". חיוך רפה היה על פניו. הבטחנו לבקרו בבית־החולים, והוא בשלו: „חסר לכם שלא תבואו..." הוא פונה וכעבור יום נפ־טר...".

הקרב באותו יום התנהל בטווחים קצרים לאורך ציר אל־על—פיק. בלילה צריכים היינו לתדלק ולהתחמש. לא קל היה למצוא את הטנקים. כאן נכנסה לפעולה חוליתו של ג.: יענקלה זהבי, אמציה, אלי, מוטי, ש־על פי החוש נסעו בעלטה, רחרחו עד שמצאו כל טנק לחוד.

מספר אלי: „הטנקיסטים היו כל־כך עייפים והרוגים מיום קרבות בלתי פוסק, עד כי לא היו מסוגלים לצאת מהטנק. תחילה לקחתי פטיש ודפקתי, לבסוף נואשתי, ובמו־ידי גליתי את פקקי טנק־הדלק. וכך לילה לילה היינו באים ומתדלקים אותם..."

יום ב' — 8.10

כשהשחר עלה נסתבר כי מול החטיבה ערוכה דיביזיה סורית שלימה. שבי־נו רב־סרן באיזור רמת־המגשימים. כיצד זה קרה? מספר אלי: „כשהיינו ליד רמת־המגשימים ראינו טנק סורי עולה בלהבות. ג. החליט לראות „מה־העניינים". ג. פקד עלי לחפות עליו וטיפס על הטנק. לפתע אני מרגיש בתנועה מתחת לטנק. יריתי צרור וצעקתי לג. לרדת. מתחת לטנק החלו מז־דחלים שני חיילים סוריים כשידיהם מעל לראשם. היו אלה רב־סרן ונהגו. יודקה מה־סיירת נטל אותם עימו..."

הטנקים שלנו החלו להיערך לבלימה ולפתע שמונה מיגים גחו עלינו במפתיע.

וכך בוצעה הבלימה על ידי חטיבה 9 וחטיבה שכנה. הצלחתה היתה למעלה מה־משוער. מעתה עברה החטיבה לפריצה בשלו־שה צירים: ציר־צפוני: אבו־נידה—קונייט־רה; ציר מרכזי — חושניה וציר דרומי אל־על—רפיד. המטרה: הדיפת השריון הסורי מאל־על וסגירתו ב„כיס" חושנייה מתוך מטרה לחסלו.

חטיבה אחרת נעה על הציר הדרומי ב־פרישה רחבה ו„לחצה" את האויב כלפי מעלה ואילו אנו, באיגוף שמאלי רחב, ניסינו לסגור אותם מדרום־דרום־מערב. אגב תנועה נתקלנו, במערכי נ.ט. שהשמדנו. אותה עת שוחררו חלק מישובי הגולן. מוטי רושם ביומנו: „שטח רמת־המגשימים כולו הרוס. בית־הכנסת פגוע. שורה ארוכה של טנקים ועשרות זחלמים ממשיכים לזרום לרמון. מה הכוונה? האם לדמשק? חבר משאיר מכתב לרעייתו ובו ספק אם אי פעם עוד ייפגשו".

עם ליל נעצרנו להתארגנות ולתדלוק כשבעה ק"מ דרומית לנחל גשור.

טיהור חושנייה

יום ג' — 9.10

היה זה היום הגדול שלנו. בערב נודע לנו כי הפרשן־הצבאי חיים הרצוג סיפר בטלביזיה כי ערכנו קרב קלאסי, מה־גדולים והמצויינים בעולם, ושעוד יסופר בו. אולם אל נקדים את המאוחר.

עם בוקר באה הפקודה לנוע צפונה לכיוון חושנייה. כאשר הגענו לאיזור נחל־גשור נפתחה לעברנו אש־תופת שכללה טילי „שמל" ונ.ט. נוכחנו לתדהמתנו כי הטנקים הסורים מחופרים ומוסווים כדבעי על הרכסים, קשה מאד לזהותם. התפרשנו במהירות משני צידי ציר קו־הנפט. גדוד מימין לצינור וגדוד משמאל. כל טנק סורי שהגיע לכביש־הנפט — נדפק.

המשכנו לכיוון חושנייה. מולנו ניצ־בה חטיבת טנקים המחופרת היטב היטב ב־מיתחם שכונה מאוחר יותר כ„תפארת הצבא הסורי". הטנקים שלהם היו חדישים: 54־T, 55־T ולהם התווספו: עשרות קני ארטילריה וטילים. כשהערכנו את גודל כוחם, ידענו כי התקפה ישירה תדרוש קורבנות כבדים. הזמנו סיוע אווירי שיסייע בריכוך המיתחם. גדוד

יענקלה זהבי · יענקלה קרני · אמציה

החרמון - מוצב אסטרטגי

מאת ישראל פז

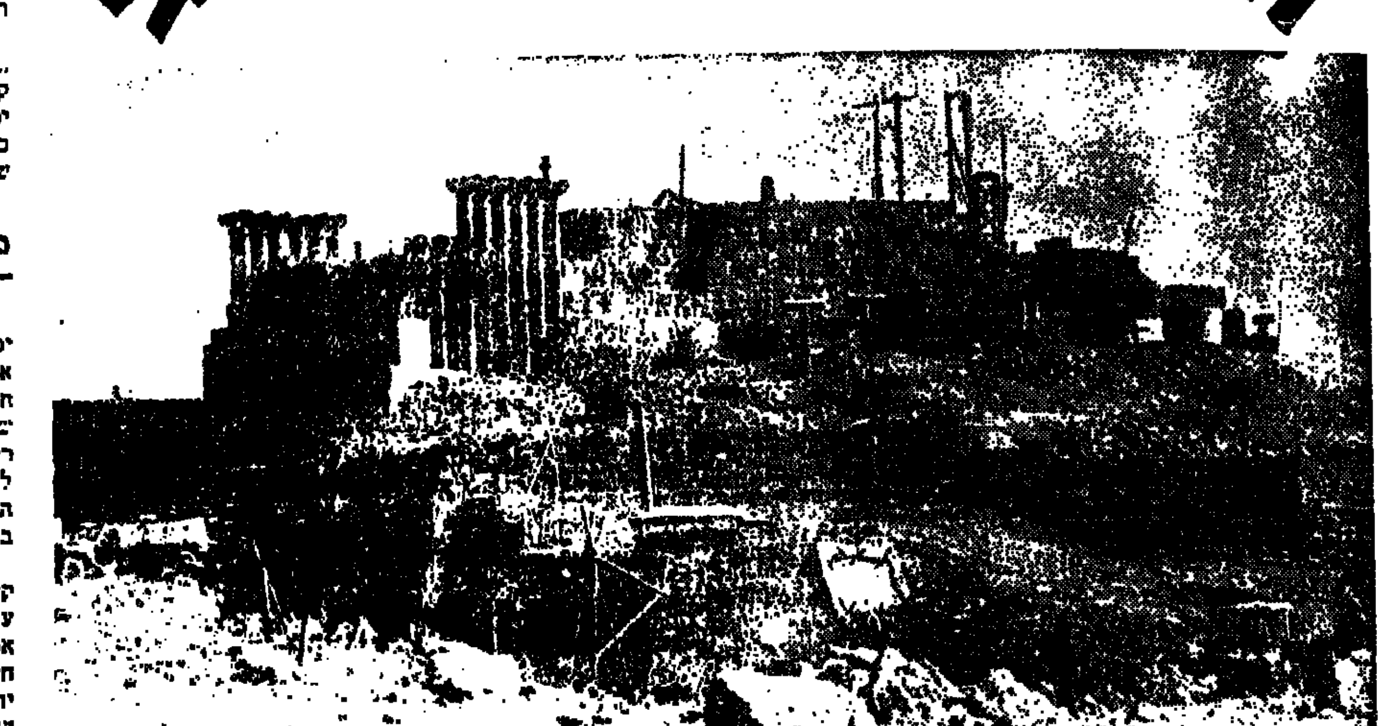

(י.פ נ"א)

מדוע נלחמנו על החרמון?

יעד אסטרטגי חיוני שאסור היה להשאירו בידי הסורים ■ כיבוש „החרמון הסורי" ו„שיא החרמון" משלים מערכת הגנה ישראלית חשובה ■ הלחימה להחזרת החרמון — פרשיית גבורה.

קרב עקוב מדם התנהל בחרמון, לאחר כיבושו על־ידי הסורים ביום־הכיפורים. אחרי שבועיים שהוחזק בידי הצבא הסורי — עבר שוב לידי צה"ל. הפסקת־האש בחזית הסורית מצאה את שלוש פסגות החרמון בידיים ישראליות. ואילו לפני המלחמה החזיקה ישראל רק בכיפה הנמוכה ביותר.

עם פרוץ המלחמה היה ברור שגם הסורים וגם הישראלים ינסו לזכות במוצב אסטרטגי חשוב זה, המשקיף לא רק על רמת־הגולן ועל צפון הארץ, אלא שולט על כל הדרכים המובילות לדמשק. בראות טובה אפשר להבחין אפילו במכוניות הנוסעות ברחובות הבירה הסורית.

צה"ל שלט באחת הכיפות מאז מלחמת ששת־הימים. הסורים ניצבו גם הם על שתי כיפות, ביניהן שיא־החרמון, הנקודה הגבוהה ביותר. ספק אם הסורים החזיקו במקום זה כוחות. הגישה לשיא־החרמון קשה ביותר. ובימי החורף, כשהשלג והכפור משתלטים כליל — אין זה מקום לישיבת בני־אדם.

הסורים החזיקו בשתי הכיפות ותרקו שן נוכח העובדה שצה"ל התבסס כהלכה על כיפת השולטת על דרכי הרמה וסוריה. כל תנועות הצבא שלהם היו תחת עיניהם של החיילים הישראלים.

ראייה על כף היד

ישראל ניצלה את מורדות החרמון על־ידי הקמת הרכבל העליון והתחתון. ובימי החורף נהרו אלפים לחרמון כדי לעסוק בספורט הגלישה ובספורט חורף אחר. לא פעם ניסו הסורים — אם על־ידי חוליות צבאיות ואם על־ידי מחבלים — לפגוע בציוד שרוכז במקום. העובדה שישראלים כה רבים נהנים מ„שלג סורי" היתה לצנינים בעיניהם.

הצבא הסורי, ובעיקר יחידות השריון שלו, שפרצו ביום־הכיפורים לתוך רמת־הגולן, תוך נסיון לפרוץ לגליל־העליון ולעמק־הירדן, ביקשו לנתק את המוצבים הישראלים. הם השאירו מוצבים ומעוזים בעורף הטנקים הסוריים.

הפיקוד העליון הסורי לא ויתר כמובן על החרמון. היתה זו הזדמנות לכבוש את העמדה הכואבת כדי להשתלט שוב על הר אסטרטגי זה. הסורים לא יכלו לעלות על החרמון עם שריון. לכן שיגרו לשם את יחידות הקומנדו המובחרות שלהם. היו אלה חיילים סוריים מאומנים כהלכה, שהתכוננו זמן רב למבצע החזרת החרמון. הסורים הגיעו במסוקים, ניצלו פרצות בהגנת המוצב הישראלי בחרמון ואת העובדה שאי־אפשר לשגר למקום תגבורת — ואחרי כמה שעות השתלטו על מוצב אסטרטגי זה.

כיבוש החרמון על־ידי הסורים היה ללא ספק נצחון לדמשק. היתה סיבה מספקת לסורים להניף את דגלם על „החרמון הישראלי". לקול תרועה גדולה.

הסורים התבססו במקום, לקחו את אנשי המוצב בשבי. רבים מהמגינים נהרגו. הקומנדו הסורי שכבש את „החרמון הישראלי" העדיף להשתלט על הפסגות מסביב למוצב, תוך כדי שליטה באש על כל הדרכים האסטריות.

הצבא הסורי שלט, איפוא, על כל שלוש „הכיפות". חייליו ראו כעל כף היד את כל קרבות השריון שהתנהלו ברמת־הגולן; הם יכלו לכוון את הארטילריה הסורית לעבר כוחות צה"ל ועל השיירות הלוגיסטיות שנדחפו כדי לסייע ללוחמים.

מיבצע קשה

היה ברור לצה"ל כי החרמון לא יכול — ואסור! — שיישאר בידיים סוריות. אחרי שלושה־עשר ימים הוחלט לכבוש בחזרה את היעד האסטרטגי — ויהי־כה. שתי גיזרות התנגשו בקרב־הכרעה זה. הסורים ביקשו — באמצעות חיילי הקומנדו — לעצור את ההתקפה בכל מחיר; חיילי צה"ל החליטו להחזיר את החרמון ולא להשאירו בשום פנים ואופן בידיים סוריות.

חיילי „גולני" נטלו על עצמם משימה קשה ביותר. בעוד הצנחנים הונחתו במסוקים על „החרמון הסורי" הנמצא במרחק של ארבעה ק"מ מ„החרמון הישראלי". נאלצו חיילי חטיבת „גולני" לפרוץ חזיתית מול יחידות קומנדו סוריות ערוכות כהלכה. השטח הקשה, ההליכה על תלי אבנים. גלויים מול פני היריב. הבליטו את גבורתו של החייל הישראלי, שכן החתך של „גולני" הוא מחיילים מכל שכבות היישוב. חטיבה מפוארת זו, שכבר פעלה בהצטיינות מאז מלחמת ששת־הימים, ידעה קרבות קשים גם בעבר. כיבוש החרמון הזכיר במידה רבה את הקרב על תל־פאחר ברמת־הגולן במלחמת ששת־הימים, כאשר חיילי „גולני" להמו בסורים פנים אל פנים. לעתים בסכינים ובכידונים.

גבורת תל־פאחר חזרה בחרמון כאשר חיילי „גולני" — למרות שהיו להם נפגעים רבים — דבקו במשימתם; לא נסוגו גם בדקות קריטיות, ואלה היו רבות. ובסופו של קרב כיר עלה בידם לשבור את היחידות המצטיינות של הצבא הסורי.

כשניצבו חיילי „גולני" על המיצב, שהיה בשליטת צה"ל במשך שש שנים, והדגל הישראלי הונף שוב — לא עצרו הלוחמים את דמעותיהם. לוחמים קשוחים, שרק שעות מספות קודם־לכן לחמו בעוז־רוח, בכו. היו אלה דמעות של אושר וכאב גם יחד. דמעות אושר על שהצליחו להחזיר את החרמון לידי צה"ל ודמעות כאב על הדם הרב שנשפך, על חברים וידידים שלא זכו למעמד מרגש זה, ונפלו בזמן כיבוש החרמון.

כיבושו חזרה של „החרמון הישראלי" ונפילת שתי הכיפות הנוספות — „החרמון הסורי" ו„שיא החרמון" — לידי צה"ל, השלימו מבצע לחימה מזהיר, משולב במעשי גבורה של כל חייל שהשתתף בו.

בשבוע שעבר הייתי שוב בחרמון. קשה לתאר לחימה בתנאים קשים כל־כך. סלעים ואבנים ועמדות בקלעים, בוקות ושוחות של הסורים — הכירו את אשר התרחש כאן. זאת על רקע נוף מקסים; אווירה פאסטורלית ממש. איזה ניגוד קיצוני.

תצפית לדמשק

„גולני" והצנחנים רשמו את אחד מדפי הפאר בכיבוש כל יעדי החרמון. היעדים האסטרטגיים של סוריה — נמצאים בידי צה"ל. הצבא הסורי שילם מחיר יקר בנסיונו לכבוש את „החרמון הישראלי" כשאיבד את יתר עמדותיו על הר זה.

שלג עדיין לא ירד על שתי הכיפות הראשונות. רק „שיא החרמון" היה כבר מכוסה במעטה לובן. חיילים ישראלים באנו מהשלג — וסבלו מהקור. בכל זאת הרגיש כל אחד מהיושבים על החרמון, כי קו־הגנה ישב לא יכול לחיות בלי שרשרת הרים אלה.

לחבן שבגנר המכוניות הנוסעות ברחובות דמשק אינם נעלים על דעתם, כי חיילים ישראליים משקיפים לעברם; העובדה שהבירה הסורית נתונה לא רק לתצפית אלא גם לטווח התותחים — מדאיגה את הסורים. שספק אם יוכלו לבלוע זמן רב את הישיבה הנמוכה בכיפות לחרמון.

(י.פ.נ.א)

לכבוש בחזרה...

החטיבה שנתנה את הכל

השרמנים איגף מימין, גדוד ה„צנטוריונים" משמאל ובתיפוף הדדי של אש צפופה וקרובה — עד כדי 50 מטר, הסתערנו עליהם קדימה, ובתנופה אדירה. הם נסוגו. המיתחם נפל. התקדמנו אגב טיהור הכפר חושנייה לכיוון תל־פאזרה שהוא על צומת קונטרה־רפיד־חושנייה. הספקנו עוד לחזות במנוסה הכללית שאחזה את הסורים. אולם אש ארטילרית נוראה החלה נוחתת עלינו, ונאלצנו להדרים קמעה, כדי להתחמש, לתדלק ולהתאפסק.

בני מהרשק, אף הוא נמנה עם ה„סוסים הוותיקים" שכאשר הגיעה לאוזניו תרועת־החצוצרה, זקף קומתו, הוציא מה„סליק" את האפודות, לבש את מדי הרס"ן ואץ־רץ לחטיבה, כיאה ל„פוליטרוק" הפלמ"ח. לדעתו, היום השלישי של המערכה היה יום הקרב המר והקשה ביותר. או, אם תרצה, הקרב שהכריע את גורל הרמה. הקרב על חושנייה היה הקרב על: מי יישבר ראשון. שני הצדדים סבלו אבידות. היו שם כ־325 טנקים סוריים והמון טילים. השטח היה מגודר, ממוקש. יכולנו להתקדם רק על דרך צרה. המשכנו בעקשנות להסתער. והם נשברו ראשונים. באותו ערב זכתה החטיבה כולה ברשת האלחוט לקומפלימנטים חמים מפי דן לנר.

על אותו קרב מספר בנצי: „אנו גדוד המילואים הוותיק ביותר בצה"ל. כמונו גם ה„כלים". ואילו החבר'ה השתמשו ב„כלים" (קרי השרמנים) והללו כאילו הם שייכים ל„ליגת־הלאומית". יש בינינו חבר'ה ששוחררו כבר מזמן על־ידי המחשב מפאת גילם הגבוה. הם שירתו בגדוד זה למעלה מעשרים שנה. אולם כאשר הרדיו פתח בקריאת הסיסמאות באותו יום־כיפורים — הם התייצבו עד האחרון שבהם.

כפי, אחד הקצינים, נזכר שבאמצע ההתקפה הבחין בטיסתו של טיל לעבר הטנק שלו. הוא הספיק לצעוק לנהג: „מהר אחורה". הנהג הספיק לזוז כשלושה מטרים והטיל נעץ בזח"ל. הצוות ניצל.

מעבר לקוו־הסגול

יום ד' — 10.10

נדמה שגם הסורים הבינו שגורל דרום רמת־הגולן יוכרע בחושנייה, ומייד נערכו להתקפת־נגד על המקום. שוב נאלצנו לחזור דרך ציר צינור־הנפט לכיוון מחנה־צבאי, השוכן מזרחית לחושנייה, כדי לבלום אותם. תוך כדי הבלימה נתגבשה תוכנית ללכוד אותם מצפון ומדרום בסיועם של כוחות נוספים.

תפסנו את תל־פאזרה. העריכנו כי ציר קודנה־קוניטרה־רפיד הנו „צוואר־הבקבוק" ואיזור נסיגה כמעט בלעדי של הסורים. תפסנו עמדות על כתפי הציר. כל טנק סורי שניסה להימלט — הושמד. „תהיה זו מיתולה שניה" — הקטיר אחד המפקדים ברשת. לאחר כיבוש התל, נאלצנו לסגת בשל אש כבדה שהונחתה עלינו. שלושה טנקים הושארו על התל, כדי למנוע את כיבושו. כעבור זמן ביצענו הסתערות מושלמת על הציר קודנה־קוניטרה־רפיד. הכיבוש עלה יפה, אך סבלנו אבדות כבדות. חלק ניכר משריון האויב הושמד. תפסנו או לראשונה את הטנקים החדישים מדגם 62־T.

עוד באותו לילה נערכנו להתקפה על קודנה שמעבר לקו־הסגול כשאנו מסתייעים בשני גדודי החרמ"ש שמעתה נכנסו לפעולה.

עד אותו בוקר היה אחד מגדודי החרמ"ש ממוקם באיזור גבעת־יואב. יומיים קודם לכן פגשנו באותו מקום את משה ז"ל — דמות מופלאה, איש צבא, חבר קיבוץ ברמ"ח אבריו, כשהוא מרצה בפני הקצינים על הנעשה באיזור. הוא הדגיש בדבריו כי הימים הראשונים של המערכה היו שייכים לשריון. ל„רכב רך" לא היה עד אז מה לחפש. ברם, עם הפריצה מעבר לקו־הסגול, לאחר שהצנחנים השתלטו על כפר סורי, נקרא הגדוד לתפוס את מקומם ולהציב מארב לכוחות הסוריים הנסוגים.

פלוגת טנקים סורית שכותרה על ידי כוחותינו נערכה בחסות החשיכה למארב. אגב חילופי אש פתחו הסורים בהפגזה מדוייקת. מספר זחלמים נפגעו. זחלם שיצא לחלץ נפגעים אף הוא נפגע. משה שעט עם הזחלם שלו קדימה כדי לחלץ פצועים ולחסל את המארב. ויהי מה. בברד הפגזים הכבד נפגע גם הזחלם ומשה בתוכו. הוא נפגע אנושות ונפטר מאוחר יותר.

חמ"ל במערב־הפרוע

את מאורעות ארבעת הימים הראשונים מסכם המח"ט: „ארבעת הימים הראשונים היו הסתערות־מצח של כולם, מהמפקד ועד הטנקיסט האחרון, כשהמטרה היא לגרש את הסורים מרמת־הגולן ובלי שום חשבון; כל הזמן התקדמנו. לפעמים רק סנטימטר אחד. אך תמיד קדימה. לא להרפות. לא להפסיק".

הצנטוריונים היו שותפים מלאים במלחמה. את סיפורי לוחמיו של אחד הגדודים, שצורף לחטיבה מאוחר יותר, אפשר להתחיל איי־שם, במערב הפרוע של ארה"ב, כאשר יעקב קרני ועוד שלושה בני קיבוץ המטיילים להם להנאתם, חוצים את היבשת, כאשר אחת מבנות המשפחה אצלה הם מתארחים מספרת בטלפון לידידיה כי שוהים בביתה אורחים מישראל. „או, מישראל?" — השיב הקול. שמענו כי יש שם קצת „טרבלס". ואותה בת חביבה מספרת לנו בתמימות ומבלי להתייחס לעניין ברצינות כי בישראל יש „קצת מלחמה". על המקום נדלקנו — נזכר יעקב. פותחים רדיו, טלוויזיה ומסתבר כי המלחמה החלה. הכרזתי על מצב־כוננות והפכתי את הדירה לחמ"ל (חדר־מלחמה), הרמנו מספר טלפונים ותוך חצי שעה מצאנו עצמנו במטוס, בדרך לניו־יורק.

בשדה־התעופה „קנדי" מהומה. המוני צובאים על דלפקי „אל־על". יענקלה מצהיר כי הוא מ"פ שריון ומייד זוכה לעדיפות ראשונה. מנמל־התעופה לוד הוא מטלפן לקיבוץ, להרריה. בלוד מחלקים את הבאים לשתי קטגוריות: שריונאים — וכל השאר. שעות ספורות לאחר־מכן מוצא עצמו יענקלה ברמת־הגולן, בתוך צנטוריון, נלחם יחד עם ה„שרמנים" של בנצי.

כשפגשנו אותו הוא עדיין היה המום. מעבר כה חריף ממסיבה עליזה איי־שם בתיכון מערבה של אמריקה — ישר לאש החופה של שדה־הקרב.

יום ה' — 11.10

בבוקר נתקבלה הפקודה למסור את הגיזרה לחטיבה אחרת ולנוע צפונה, כדי להצטרף לאוגדה הפורצת בציר קוניטרה־דמשק. הטנקים נעו במהירות, תוך תרועת שמענו על ההבקעה, המתבצעת על ידי חטיבה אחרת. מהאן־ארנבה הדרמנו לכיוון הכפר הסורי ג'בע, שם ערכנו קרב עם יחידות נ.ט. וחי"ר. בקרב הקצר שהתפתח השמדנו חלק ניכר מהכוח והמשכנו מזרחה כדי לסגור בתנועת איגוף על כוח סורי שישב באיזור הכביש. נערכנו להתקפה בחמישה ק"מ מערבה מהכפר מעץ. בסיוע כוח נוסף, ניהלנו קרב לילה עם אויב נסוג בציר קוניטרה־דמשק. כוח זה הושמד.

העיראקים באים

יום ו' — 12.10

התארגנו להמשך התנועה. חיל־האוויר הפציץ במשך ארבע שעות את הגיזרה דאנו ביניתיים. תידלקנו והתחמשנו. אגב תנועה החלו המיגים והסוחויים להטרידנו.

המשכנו לנוע בציר מעץ־צבצבה לכיוון הכפר נאסג'. ידענו כי איזור זה מאורגן כמיתחם־אויב דרוך ומוכן. נכנסנו עימד לקרב שריון כשני ק"מ צפונית־מזרחית לכפר נאסג', מתל־קארון מערבה. הסורים נערכו מעל הכפר אלהבריה. כעבור שעה וחצי הובס האויב. פרצנו עתה אל ציר נאסג'־קנקר. אותו זמן לכדה חטיבה אחרת את כביש קוניטרה־דמשק כדי לאגוף את הסורים ממזרח. אך כשהגענו כ־5 ק"מ צפונית לאלהבריה, אגב כיבוש תל־מדעי, נתקבלה פקודה לסוב במהירות לאחור, כי דיביזיה עיראקית החלה נעה מכיוון כפר שאמס, ועלינו הוטל „לחתוך" לכיוון מערב בקו־רוחב של קוניטרה. היתה כבר שעת־ערב מוקדמת. קשה היה ליצור מגע־אש עם האויב. הדיביזיה העיראקית התקדמה לעבר הקו־הסגול. עלינו הוטל לבלום אותה. נסענו כמטורפים. היה זה מירוץ מאראתוני לתפיסת צירים. המירוץ נערך בלילה וללא מגע. שוב חזרנו לציר מערבית למעץ ומשם „חתכנו" לכיוון דרומית לתל־שער, כדי להספיק ולבלום את העיראקים.

על אותה בלימה שמענו מפי מיכה, אחד מקציני החי"ר של החטיבה:

„המשימה שהוטלה עלי היתה לאבטח את הדרגים לטנקים והתמקמתי על שלוחה בין שני התילים: תל־שער ותל־איובה. בשש בערב הודיעו לי כי טנקים עולים עלי ממזרח. המג"ד החליט לשלוח אותי עם עוד שני זחלמ"ים למעלה על תל־שער לתצפית. עלי היה לברר אם הסורים מתכוונים לחתוך או לאגוף את שתי האוגדות.

בשבע בערב עליתי על התל. לרגלי ראיתי כיצד „מתקפלת" היחידה כדי למנוע כיתור עיראקי. ליד הכביש נראו שמונה „שרמנים" שניהלו קרב־אש עם העירקים. הראות היתה גרועה. שאלה שהטרידה היתה: אם אומנם העיראקים יגיעו לכביש — כיצד אתפנה?

ראיתי על המפה 2 „קולים" הפונים צפונה לעבר חאן־ארנבה. למדתי את המפה בע"פ. בשתיים לפנות־בוקר החלה הפגזה נוראית עלינו מארטילריה וקאטיושות. זחל"ם אחד נדלק מפגיעה. נפצעו חמישה אנשים. היו עמי 26 לוחמים כולל הפצועים. דיווחתי על מצבי וקיבלתי רשות להתפנות. שלושה זחלים הגיעו אלי. איישתי אותם באנשים. נשארתי עם זחל"ם הפיקוד והפצועים. הסתדרנו בטור ופקדתי לנוע אחרי. במקרה שתהיה אש — החלטתי: נרד צפונה. בקולי. התל הוא גבוה מאד וכשהגעתי לעיקול הדרך הראשון, בדרך לכביש, נפתחה עלי אש עזה וישירה של טנקים. סובבתי את טור הזחלמים והחלטתי לרדת בקולי. דיווחתי למג"ד והוא אישר. כשירדתי למטה — נשאלתי על ידי מטה היחידה היכן אני. הסברתי את סיבת אי בחירתי בדרך החשופה ופנייתי צפונה. מפקד היחידה פקד שאחזור, כיוון שציר הקולי אינו עביר. עלי לרדת בדרך הכביש. שוב סובבתי את ארבעת כלי־הרכב. כשהפצועים מתאוננים מרות בשל הטלטולים. חזרתי ועליתי לתל. התחלתי לרדת בדרך הראשית. ליד העיקול — שוב פתחו עלי הטנקים הסורים באש חזקה ומכוונת. החבר'ה קפצו מהזחלמים כדי שלא להיפגע. בקושי החזרתים. הודעתי באלחוט שהחלטתי לרדת בשביל־הקולי ר„אחתוך" לכיוון חן־ארנבה. שוב סובבתי את השיירה. כשהגענו למטה נאמר לי לא „למשוך" לעבר חאן־ארנבה כי האיזור שם ממוקש. הוצע כי „אשבור" מערבה לעבר הכביש, עליו נלחמו עדיין הטנקים שלנו עם הטנקים הסוריים ואם אמהר — אספיק. היה חושך. היתה גם בעיה למצוא את הכביש. הפצועים סבלו מאד מהקפיצות. הסברתי להם כי זהו הסיכוי שלהם להישאר בחיים. דהרנו בזחלמים עד שהגענו לכביש. ממש לרגלי הכביש ראינו את הטנקים שלנו (עם הגב אלינו) כשהם מנהלים קרב־אש קשה עם טנקי האויב. עברנו בדהרה בין פגזי הטנקים. כשכל רגע נדמה לך שאתה עומד לחטוף פגז. כל הגדוד כולו האזין ברשת ל„בעיותינו". וכשהגענו לבסוף אל חאן־ארנבה המטירו עלינו נשיקות וחיבוקים. כאילו קמנו לתחיה„.

ההערכה היתה כי ה„עיראקים לא ינסו לחצות את הקו־הסגול בלילה וימתינו לבוקר. וכך אומנם היה. עם אור ראשון נסתבר לנו כי כל הדיביזיה עולה ישר עלינו. הואיל וכוחנו היה יחסית קטן, החליט בנצי לנצור את האש עד שהעיראקים יגיעו ממש לטווח מינימאלי. ממרחק של 150 מטר ניתנה פקודת אש. פגז ראשון השמיד טנק — 55־T. מעתה גדוד השרמנים שלנו יורה והצנטריונים מאגפים מימין אגב פתיחה באש. התוצאה — השמדתם של כ־20 טנקים עיראקיים — דבר ש„שבר" את הדיביזיה כולה שפתחה בנסיגה מבוהלת. החטיבות השכנות לנו מצפון ומדרום החלו בכיתור הנסוגים. באותו יום השמדנו קרוב למאה טנקים. לאחר הירי חזרנו לכפר נאסג' להערכות מחודשת.

אפשר לומר כי מאז יום־הכיפורים בשעה 10 בבוקר ועד ליום שישי — כל אנשי החטיבה לא ישנו, לא אכלו, כי אם נלחמו. לא היה פנאי לאכול. לא הגענו למצבי אפילת או שינה. מפליא, אך מסתבר שאפשרי. — דברי אחד הקצינים הבכירים.

מעתה עברנו למלחמת־עמדות. יומיים התעכבנו מזרחית לנאסג', כשאנו הודפים כל הזמן שריון עיראקי ו„חוטפים" ארטילריה בכמות שלא האמנתי כי ניתן לרכז.

בתום שני ימי לחימה נוספים הודיעו לנו לראשונה כי נוחלף ונגוע למנוחה. נחנו בתל־שער. אולם בטרם הספקנו לחטוף תנומה ראויה לשמה והעיראקים שוב חידשו את התקפתם. נענו שוב חזרה לאיזור הקרבות כדי לסייע לכוחות שם.

כעבור יום וחצי הוטל עלינו לכבוש שני תילים כ־5 ק"מ מזרחית לכפר נאסג'; תל־נאסג' ותל־עלקיה. הכיבוש בוצע במסגרת אוגדתית, כשהחטיבה שלנו עולה על שני התילים וכובשת אותם.

תלים אלה בידינו כמוחם כעצם בגרון הסורים. הם שוכנים במרכז שטח התמרון הסורי ומאפשרים תצפית על שטח אויב לטווח של כ־15 ק"מ מזרחה.

ביומיים הבאים היה לנו עסק עם גדוד קומנדו ושריון עיראקיים. קיבלנו אותו יום גדוד חי"ר מעולה שסייע בשמירה על הטנקים. העיראקים איבדו באותם יומיים כ־50 טנקים נוספים.

השקט בא לגיזרה, לאחר שעוד התקפה עיראקית נכשלה. התיאבון שלהם להתקיף אותנו — אט אט נעלם. אותה עת הוכרזה גם הפסקת־האש.

קשה בכתבה למצות קורותיה של חטיבה על פרטיה. השתדלנו להישאר בתחום קווי ההתקדמות הכלליים.

שהינו ימים ספורים בין אנשי החטיבה, אשר ביצעו עבודה אפורה, קשה, שהרחיקה את הסורים הרחק הרחק מהאיזור בו נתקלו בהם.

המח"ט מעריך את שלושת השבועות בהם היתה חטיבתו בקו כשלוש שנים ארוכות מאד. הוא גאה בהישגי בחוריו. בין אנשי החטיבה פגשנו פלמ"חניקים ותיקים, אשר הישרו מכוח־זמנם ומירצם על פעילותה ועבודתה של החטיבה.

היה זה יענקלה זהבי, הפלמחניק המזוקן, שלא מסוגל היה לכלוא את הערכתו והערצתו לחטיבה עימה נלחם. שאמר:

„היו אלה קרבות גבורה והקרבת־נפש. החבורה ממש „הסריחה" בתוך הטנקים. הם לא יצאו מתוכם במשך שנים־עשר ימי מלחמה רצופים. כשהייתי בא אליהם בלילה רציתי לחבקם ולנשקם. ביום הם לחמו ובלילה גירזו, חימשו ותיקנו את הכלים. כל פעם שהגעתי אליהם — „נדלקתי" בהערכה. כוח כזה טרם ראיתי.

גברוש

איציק

להם קורים דברים!

מאת
פנחס יורמן

כתבה זו הוכנה לדפוס לפני מלחמת־יום־הכיפורים. במהלך מלחמה זו עמדו שוב עיתונאים בסכנות הכרוכות במקצועם, ושניים מהם – רפי אונגר מ„שדורי ישראל" וניקולס טומלין מ„סאנדיי טיימס" – אף איבדו את חייהם.

...85 אחוז מכלל העתונאים סובלים מלחצים נפשיים; 33 אחוז מכלל העתונאים שלמטה מגיל שלושים וחמש מרבים בשתיית אלכוהול". כל הבקי בנוהגי השתייה של באי „בית סוקולוב" תופס מיד שהסעיף החריף דנן איננו מכוון אליהם דווקא. נכון: הממצאים שלעיל לקוחים ממחקר שנערך זה לא כבר במערב־גרמניה, ביוזמת מפעל פרמצבטי. ובכן, לאחר בדיקה של שמונה מאות עתונאים במינכן הוסקו בין היתר שתי מסקנות אלה. בניגוד לסתם גרמנים — העובדים 40 שעות בשבוע — עמלים ברנשי הבראנז'ה 67 שעות בשבוע בממוצע. אשר ל„לחצים הנפשיים" — העתונאים סובלים מהם לא במערכת, אלא בחיק המשפחה בביתם...

אין זאת אומרת שבחדרי המערכת הם מלקקים דבש: מומחה לחקר מחלות הלב בבית־החולים „הר ציון" בסן־פרנציסקו קבע כ„מועמד טבעי להתקף לב" אב־טיפוס של „אדם תוקפן, שאפתן, בעל יצר תחרות חסר סבלנות, שאינו יכול לסבול שירות איטי או תנועה איטית בדרכים; חסר סבלנות כלפי אנשים שאינם מגיעים ישר לעניין בשיחתם. אין לו תחביבים והוא אינו עוזה בבית. לעולם אינו שבע רצון ממעמדו בחיים" וכולי וכולי.

במקום ראשון ברשימתו של ד"ר פרדימן על מקצועות שהעוסקים בהם מועמדים להתקף לב מצויים עורכי עתונים וכתבים „הנוצבים בתחמרה בפני לחץ ,רגע הסגירה' ובפני תחרות עזה". אחרי אנשי הממלכה השביעית נדחקים לראש התור הקדורני פקחי־טיסה...

הסטודיו [illegible]
לא כן העיתונאים.
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] לדיווחים
מפורטים בכלי התקשורת.
המלקט מיקבץ מגוון כזה
של ידיעות - אפילו רק מתוך
אלה שפורסמו במרוצת הקיץ
ואשר גיבוריהם (לא תמיד
במשמעות הרגילה!)
הם העיתונאים עצמם,
משתכנע בנקל כי

הנסיכה על הסוס

פורעניות מכל סוג

עתונאי העולם אינם מקבלים ב„לוקש" החודשי שלהם תוספת־ספרות־מקצועית, שלא לדבר איפוא על תוספת־סיכון. הלחצים הנפשיים והסבירות הגבוהה ללקות באיזה התקף־לב קטן הוא על חשבונם בלבד. לא כל שכן — סיכונים מקצועיים מובהקים. כל מיני.

בבאמאקו בירת מאלי נעצר ונכלא צוות טלוויזיה אמריקני בשעה שצילם, ליתר דיוק: ניסה לצלם את תוצאותיה המרות של הבצורת התוקפת מדינה אפריקנית זו. השלטונות המרכזיים הסבירו למשטרה הזריזה כי הצוות קיבל רשות להסריט ותוך שעתיים שוחררו האמריקנים מתת־גדיא. ראש הצוות הגדיר את התרשמותו מהבצורת כ„שואה, מראה איום לאדם מן החוץ".

לא רק פגעי טבע באפריקה הם נושא פרובלמטי לסיקור עתונאי אותנטי. בכך נוכח „ממקור ראשון" צלם השערוריות הנודע רון גאללה. ברנש זריז ונחוש החלטה זה — אמריקני ממוצא איטלקי — ביסס את רווחתו הכלכלית על רדיפתה הבלתי פוסקת של ז'אקלין קנדי־אונאסיס. גאללה סיפק לעתוני היבשת מן גדיב של „ז'אקלין־במאות־ואריאציות" (את תצלומי העירום המפורסמים שלה ביצעו קולגים בני מזל ביבשה הישנה). לבסוף נשבר לה. הגישה תביעה משפטית על הטרדה וחדירה לרשות הפרט וכבוד השופט גזר כי על הצלם המצווה להתרחק מהגבירה, אבל לא: טיפוס כמוהו משלים. עם תבוסה, ברובע הסיני של ניו־יורק צדה עינו הפרופסיונלית את מארלון בראנדו, משוטט להנאתו בחוצות. קליק־קלאק, ממקד צלמנו את עדשתו הבלתי נרתעת ו — ז'אקלין הגיבה תמיד על הטרדותיו בכמה משפטים בלתי אריסטוקראטיים. „הסנדק" קרוץ כמו בן מחומר אחר. בצעדי טנגו מהירים ניתר קדימה ובזבאנג מוחץ על סנטרו של גאללה הביע דעתו הנחרצת על חופש הצילום הציבורי. היה זה נוק־אאוט שאפילו קסיוס קליי עשוי להשתבח בו: שתי מהלומות בול, האחת שיברה את המצלמה, השניה — את סנטרו המורכב של רודף־הכוכבים. הלה תבע ושוחר נקם. הגיש נגד האליל הסיזהמתג תביעה בסך רבע מיליון דולר, לשונות־רכיל מציצות שלבית־הדין יופיע גאללה בלי ציודו המשוכלל.

בראשית ספטמבר נלכד צוות־טלוויזיה מערב־גרמני על־ידי מארב של הוויטקונג, 30 קילומטר מסייגון. ישראלי שנכלל בצוות כצלם בכיר העלים משוביו את אזרחותו והללו גילו אצלו רק תעודת־עתונאי גרמניה. החבורה כולה נחשדה על־ידי הוויטקונג כשליחי סוכנות הביון של ארה"ב. חקירה נמרצת שיכנעה את לוכדיהם בזהותם האמיתית. החבורה שוחררה, הורשתה לשוב לסייגון ובתור פיצוי לצלם מחנה צבאי של הוויטקונג. הישראלי, יוסף קאופמן, לא הטיל ספק קל שבקלים ביחס לשאלה כיצד היו שוביו מטפלים בו, לו התגלתה להם נתינותו הישראלית, הואיל ולוחמי הוויטקונג גיבשו לעצמם פרופיל־ישראלי לא כל כך מעודד...

מאידך גיסא — לא הפגין גם הצבא המורד בצ'ילה יחס מתקבל על הדעת לנציגי העתונות הבינלאומית. היו להם, לגנרלים ועושי דברם, סיבות טובות לכך. מכל מקום — קלט העולם החיצוני יחד עם הדראמה על מותו של הנשיא איינדה — מיברקים בנוסח „אני כותב מברק זה רבוץ על גחוני תחת שולחן־כתיבה". המחבר, איש „יו.פי." בסאנטיאגו, לא התקשה לנסח את משפט הפתיחה, כפי שמתארע לא פעם גם לוותיקי המקצוע. „המשרד נהרס כמעט לגמרי מפגיעות של לא פחות מארבע מאות כדורים מכל הקטרים". מיקומו המצויין (בימים כתיקונם) של משרד סוכנות הידיעות — כ־300 מטר מארמון הנשיאות — הפך בתוקף הנסיבות למלכודת מסוכנת לעובדיה. הבניין הותקף על־ידי מטוסי חיל־האוויר ותותחי טנקים במשולב. ושוב, הוכח כי לא רק על ילדים, כי אפילו על עתונאים שומר המלאך הטוב. „בדרך נס לא נפגע איש מאיתנו". ואילו קולגה אחר, כתב „רויטר", דיווח: „תקתוק מכונת־הכתיבה שלי נשמע לחיילים העצבניים כיריות־של־צלף. והם ריססו את חדרי במלון „קריאון" בכדורי מקלעים". יתרה מזו: הכתב האמריקני נעצר יחד עם עמית דרום־אמריקני באשמת היותם „צלפים" ונחקרו ארוכות על־ידי קציני צבא. בשובם לאחר שיחרורם למלונם, גילו להדהמתם כי שימשו מטרה חיה לא סתם ל„כדורי מקלעים". חלונות המלון ספגו פגיעות ישירות מטנק איתני מלמטה וממכונת יריה של מסוק נוהם מלמעלה... האמריקני ניצל הפוגה קצרה בקרבות, אץ למשרד „רויטר", אך מצא אותו נעול ונטוש. ההצגה חייבת להימשך לא רק על קרשי הבמה. איש „רויטר" ועתונאים אחרים התקבצו במלון, הקימו מרכז־עתונות קטן ומאולתר, „והתחלנו לכתוב במרץ רב". אלא שמחמת שיבושי תקשורת וניתוק קווים הגיעו הסיפורים הדראמאטיים על ההפיכה הצבאית והתאבדות הנשיא הנבחר לתעודתם באיחור ניכר. ה„סקופ" המרעיש בפרשת צ'ילה נפל בחלקו של אנריקו לירה, צלמו הראשי של העתון המקומי „אל מרקוריו", העד (העתונאי) היחיד למות סאלוואדור איינדה בן ה־65. בקורות העתונות לא מעטים המקרים בהם „הוגש" הסקופ, בלעדי וסנסאציוני, על מגש כביכול. אחר כך, במרוצת הזמן, מתבררות הנסיבות המדוייקות והאמיתיות של הסיפור הגדול. לא מן הנמנע כי גם לגבי מות נשיא צ'ילה טרם סופרה המלה האחרונה. ובינתיים, הביא כבר עתון מקסיקני („סיימפרה") עדות סותרת, לפיה לא התאבד כלל הנשיא, כי אם נורה ונהרג באש מקלעי הצבא. גם אלמנתו הכריזה — בהגיעה למקסיקו: „הוא נרצח!".

חאלטורות מאוד מוזרות

כדי להתנסות בחוויות מסמרות שיער לא צריך עתונאי להרחיק עד צ'ילה המסוערת. באי סילט שבים הצפוני הוצתה וילה של איל העתונות המערב־גרמני שפרינגר. כל אורחיו — לרבות שר־הכלכלה לשעבר, שילר — הצליחו להימלט, ובשובם הביתה סיפרו מן הסתם כי אצל האי אכסל זכו להכנסת אורחים לוהטת באמת... הגירסה הרווחת היא, כי היה זה מעשה הצתה „על רקע פוליטי". וברומא התפוצצה ברעש גדול פרשת היעלמו המסתורי של עתונאי אמריקני, שדר רשת אי.בי.סי. ג'וק ביגנון בן ה־62 נעלם לפתע וצץ כעבור ארבעה שבועות, טען שנחטף ע"י ה„מאפיה" שעל עקבות עסקיה המסועפים התחקה. משטרת איטליה חושדת שהגבר ביים את החטיפה והאשימה אותו בביום־פשע ובגניבת כספי רשת הטלוויזיה שבשירותה הוא מועסק. אגב כך הושמעו רמזים שלצד פעילותו העתונאית עסק ביגנון בחאלטורות מגוונות, החל מסחר שירותים טובים ל„אף.בי.איי." או „סי.אי.איי." וכלה בנסיונו לשקם את הקריירה הכושלת שלו (חטיפה, תמורה!) באמצעות סקנדל בינלאומי מהדהד. בו ביום (20 באוגוסט) הודיעה עתונאית אמריקנית כי במרוצת מסע הבחירות לנשיאות ריגלה במטהו של מק־גאוורן. לוסיאן גולדברג בת ה־38 גילתה בחדווה שגוייסה למשימתה הבלתי עתונאית ע"י פלוני — „יועץ לשעבר של ניקסון" — והתמורה אלף דולר בשבוע — נאותה לדווח על מעשיו של המועמד הדמוקראטי ואנשי פמלייתו, לרבות (ואולי — בעיקר) על נוהגי הלגימה שלהם, אורח „התפרקותם" בלילות וכך הלאה. ובעוד עולם העתונות של אמריקה מעכל חדשה זו, פורסם שמו של פובליציסט נוסף בענף הריגול הפוליטי נגד מק־גאוורן: אחד מוותיקי העורכים, החי כיום באירופה, אישר ללא ניד עפעף את הקיטרוג נגדו אגב הערה בנוסח „אז מה?".

בקאהיר האשים בראיון עתונאי מוחמד נגיב — שהגיח מן הנשיה — את חסנין הייכל, כי שימש בעבר סוכן הביון האמריקני תמורת בצע כסף. עורך „אל אהראם", רותח מזעם ועלבון, התחזיר לנשיאה הראשון של מצרים הרפובליקנית במאמר השמצה עסיסי. משנודע העניין לסאדאת, הורה להפסיק את הדפסת הגליון שכלל את הקונטרה של הייכל. אלא שחלק ממאות אלפי גליונות „אל אהראם" כבר הופץ והפרשה המגרה הגיעה ל„עדה לשמיעה דעת. האורחים" שליד הפרלמנט המצרי ונגיב זכה למסע־פירסום חינם ולהכונה רבתי לקראת צאת ספר זכרונותיו, שבהקשר לחיבורם הואר קטע אפל מעברו של רב־ההשפעה שבקרב עתונאי מדינות ערב. בשנה האחרונה הוכח שוב שגם במצרים־שלאחר־נאצר יש פרנסות נוחות מזו של עתונאות. במשפט סיטוני של 52 סטודנטים מצריים הנאשמים בהסתה להפלת המשטר מיוצג הענף על־ידי עתונאית צעירה.

ובירדן נעצר מנהל שידורי העברית בטלוויזיה הממלכתית מיד עם שובו מביקור קיץ בישראל. האיש, הרון מחמיד, „קיים (לפי הודעה רשמית) מגעים חשודים עם גורמים ישראליים". כל הזוכר את הופעתו הציורית על מסכנו [illegible] עים" לאו דווקא מתתרתיים (בינתיים נודע שמחמיד שוחרר ־סוטר).

במדינות דמוקראטיות, יותר מירדן ומצרים מבצעים כתבים בעלי מעוף חילופי־תפקידים נמרץ ומנפנפים אצבע מאשימה מול הממסד והשלטון. כך התארגנו למשל כמה כתבים איטלקיים וללא כל הפרעה השלימו תרגיל שהוכיח מה קל להציב טילים ליד נמל התעופה של רומא. במשך שעתיים ומעלה הצליחו לחמוק מסיורי הביקורת באיזור נמל התעופה ומסקנתם הפסימית מאוד היא: „הפגיעות של נמל התעופה הראשי שלנו היא טוטאלית". על כל פנים: לגבי התקפה שומטו „המחבלים" — קרי — הוליית טילי־הכתף.

בנמל התעופה של ציריך (שנקיונו, אגב, מכה בתמהון כל תל־אביבי הנוחת בו) נפלו שני עתונאים ישראליים קרבן ל„מארב־בדרג־קונסולרי: תוך הפעלת תחבולה ערמה גועלית נטלו נציגי ברית־המועצות אשרות־כניסה שכבר הוטבעו בדרכוני השניים, שהיו אמורים להתלוות למשלחתנו למשחקי האוניברסיאדה במוסקבה.

אה! מוסקבה המעטירה! צמד כתבים מערביים זכה בסקופ מקצועי מרעיש ובחוויה אישית יוצאת דופן. אלכסנדר סולז'ניצין „שוחח (עמהם) בידידות ובעירנות" על מאורעות שישכנעו, „כי מצב החירות במולדתו הגיע לשפל שלא היה כמוהו".

מאידך גיסא נפל בחלקו של צלם „א.פ.י." — להבדיל! — סקופ ישר מפי הסוס — כמאמר האנגלים. [illegible] הנסיכה אן מסוסה בעת אליפות [illegible] בריטניה — ומה גם רוכבת מעולה כאן — מעל האוכף, ומה עוד — כשהאליפות נערכת באוקראינה!

לך ודע אילו קוריוזים מזומנים לברנשי הבראנז'ה הזאת!

השר לשעבר ק. שילר (ממושקף) נמלט מביתו הבוער של שפרינגר

העתונאית האמריקנית שריגלה במטה הבחירות של הסנאטור מקגאברן

משימות בלתי שיגרתיות

בחצות ליל קיץ עטו קייטנים נרגזים על עתונאיה המשתתפים של נהריה. בעיר הקייט הסולידית מכר קולנוע מקומי כרטיסים להצגתו השנית, אך לא סיפק את הסחורה. כל המקומות באולם נתפסו עוד לפני בוא הקייטנים שוחרי האשליות. הכרוניקה מסרה כי הם „פנו לעתונאים כדי להביע את מחאתם". מאוכזב אחר החליט אמנם אף הוא להשיח מרי נפשו באוזני עתונאים אך לאו דווקא ישראלים. המדובר ב„טייס מקסיקני" שהרומן הלוהט שלו עם אשת־איש בתל־אביב (כן, הבעל הוא שהזמין את הזר להתאכסן בביתו...) הפסיקה את הצלע הפסגה שלוש: המשטרה, העתונים ורכלני בתי־הקפה בתל־אביב [illegible] שלנו. הרומאו [illegible] — המוכר לא רק כשובר לבבות אלא גם כ„בעל עברי" פחות רומנטי — גורש מן הארץ כשהוא מבטיח לגולל את קורותיו בפני עתונאי אירופי, ובדומה לגנרל מקארתור — נשבע עוד לשוב למקום [illegible]...

[illegible]

למסיבת עתונאים כבשוחה רבות עם „מיס העירום של ארה"ב". אך לאכזבתם הופיעה מיס ואלרי קראפט בלבוש מלא, בלי כל נטיה להראות מדוע זכתה בכתר. בו זמנית נתמזל לכתבת „יו.פי." בניו־יורק לפחות לשמוע את האמת הערומה. בשיחה טלפונית משתפכת גילתה רעיה על סף ההיסטריה ש„בעלי נטש אותי!". תרגילים כאלה הם כמובן מעשים שבכל יום בכוורת הדחוסה של מאנהאטן. אבל „יו.פי." נתנה תפוצה בינלאומית להודאה הטלפונית. סופסוף לא בכל יום בורח חבר קאבינט בכיר (מיל.) מאשת חיקו הנצחית. מה גם שב„ג'וב" האחרון שלו ניהל הלה את מסע הבחירות של נשיא ארה"ב! כן, כשמרתה מיצ'ל מזמרת „הלו!", מוכרזו במערכות עתוני אמריקה מצב הכן. מי עוד מלבדה עשוי לספק כותרות מסוג „אשת השר לשעבר שרפה מיסמכיו והשליכה בגדיו מדירתם שבשדרה החמישית"!

שיח טלפוני מחושמל הקפיץ גם את לחץ הדם של הקוליגות ב„ידיעות אחרונות" במוסקבה. במוסקבה הרחוקה והעוינת, התרקם רומן — הרומן של השנה! — בין ג'וקי, כדורסלן ישראלי חמוד, לבין המתעמלת אולגה קורבוט, היהלום הנוצץ בשמי הספורט הסובייטי. כתבנו האזין עד שאוזניו חרקו, רשם בקדחתנות. הצהרון הדפיס (עיתוי פנטסטי — בדיוק לסגירת עמוד השער של יום ו'!!) בסיפור טבעי הגיב ביום א' „מעריב" בכותרת החברית „הרומן בין הישראלי ואולגה — מתיהה". ואילו „ידיעות אחרונות" העיר בנימה פדגוגית ששחקן בינלאומי כג'וקי, מן הדין שיהיה לו לא רק כושר בקליעת סלים, אלא גם קצת שכל ואחריות...

ואילו בקופנהאגן הוכיח כתב עתון הערב „אקסטרא־בלאדט" שבניגוד לעמיתו התל־אביבי הוא אינו פתי־מאמין־לכל־דבר. לאחר שבכמה עתוני דניה פורסמו מודעות על „עבודה שכולה תענוג" ולגברים המעוניינים (והכשרים לכך) הובטח, תמורת בילוי עם נשים בודדות הזקוקות ל„גברים של ממש", תשלום כיד המלך. הריח העיתונאי החשדן נתח „סיפור" עסיסי. כמו אלפי חבריו אחרים מילא טופס מפורט (מצורף באבת, לרבות שאלה ביחס למידות המה־שמו שלו!!), שיגר תשלום לא קטן ל„הוצאות ארגוניות", בדואר החוזר נמסר לו, כי ביום זה וזה יבקר אצלו „יועץ" מיוחד כדי לבחון את התאמתו למשימה הגברית ששכרה בצידה. נא להכין עוד מצלצלים. ואכן הופיע מר יועץ, קשקש כמה דקות, גבה את התשלום ופרח. בשלב זה בדקה כבר המערכת את מפקדתו הסודית של המיבצע כולו. תיבת דואר מספר כך וכך. אז או אז ירה „אקסטרא־בלאדט" מטח מרעיש בעמודו הראשון: כל העסק אינו אלא רמאות וסחיטת כספים מגברים תאבי פרנסות קלות (!!) והתענגות שכרן לצידן. רק הגיע העתון הטרי להוצאה וכבר נראה הנוכל חומק למכוניתו, לוחץ על הקלאץ', מגורף עתונאים הסטנים ונס על נפשו. לא מבלי להשליך לפח אשפה קרוב „שק גדוש ניירות" שהכיל אלפי פניות בכתב. לרבות אלפי „המידות המדוייקות" של — אתם מבינים כבר מה.. העתון — צדיק כבמותו — העביר את האוצר למטה משטרת קופנהאגן.

וישראל, גם דגם 73, קצת סדי למעשי נוכלים כגון אלה. אבל בתוקף הנסיבות עשוי אצלנו אפילו דבר של מה־בכך כמו מילוי טופס שיגרתי להתגלות כמשימה בלתי שיגרתית. כתבו של אחד היומונים החליף מקום עבודה ועיר מגורים. אי־לכך התבקש לסור לתחנת מילואים חדשה, פקידת הרישום, חיילת עולת־ימים, פתחה בסידרת השאלות השיגרתיות. בהמשך התנהל בין השניים הדיאלוג הבא:

שאלה: מה מקצועך?

תשובה: עתונאי?

שאלה: אתה יודע לקרוא ולכתוב?

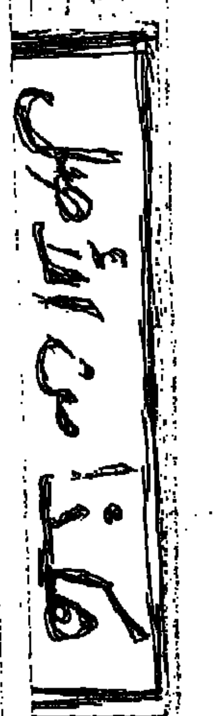

על קופים ועל אנשים

מאת יעקב רבי

רבים מאוד כבר שמעו את שמעה של ג'יין ואן־לואיק־גודול, ורבים אף התבשמו ממר־איה — בסרטי חברת „נשיונל ג'יאוגראפיק מגזין" אשר הוקרנו השנה בטלוויזיה שלנו. הלא היא הנערה האנגליה הבלונדית, הענוגה־שבריירית אך אמיצת־הרוח, מזכירתו ולימים תלמידתו־עוזרתו של פרופ' ליקי המנוח, שהלכה בשליחות מורה־ורבה לחפש עוד־ועוד עקבות של האדם הקדמון (קדמון לאין־ערוך יותר מכפי ששיערו מדענים בעבר!) — ומצאה את שארי־בשרו הקרובים, החיים עימנו עד היום: קופי־השימפאנזה, שוכני יערות־העד של חוף אגם טאנגאנייקה.

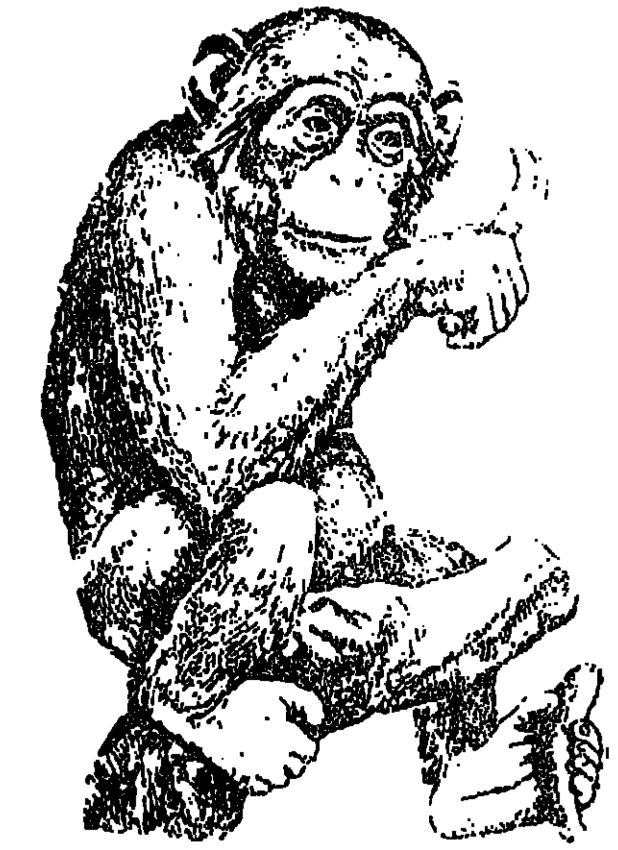

זה־מקרוב הופיע בתרגום עברי ספרה של ג'יין גודול, „אני והשימפאנזים" *) (שם הספר במקורו האנגלי הוא In the Shadow of Man — „בצל האדם"; אכן, הגדרה רבת־משמעות דווקא באשר היא דו־משמעית. — השימפאנזה הוא מצד אחד „צילו" של האדם, בבואתו המטושטשת, ההיולית־בראשיתית, ואילו קיומו בזמן הזה שרוי „בצל", בספק, בסכנת־הכחדה, מחמת השליטה ללא־מצרים של „קרובו" המצליח והמנצח, המין האנושי).

אני ממליץ בכל לשון של המלצה על קריאת ספרה של ג'יין — כן, גם בימים אלה, או דווקא בימים טרופים אלה. לא משום שקריאתו מבדרת ומסיחה את הדעת ממוראות־הזמן, אלא משום שהיא עשויה אולי להקל קמעה בהבנת המוראות הללו, על גורמיהם והשלכותיהם.

*

לא „אחטא" בהרצאת תוכנו של הספר, שאם אעשה כן — אהיה משול למי שמקדים ומגלה את עלילותיו ו„פתרונו" של סיפור־מתח. די בכך שאני מצטרף בכל לב לדברי־השבח המודפסים על גב העטיפה של „אני והשימפאנזים": „תיאור מקסים של הרפתקת־מחקר, אשר לא זו בלבד שהעשירה את ידיעותינו על עולם החי אלא אף עשויה לשפוך אור על צורות התנהגותו של האדם הקדמון". או לכשארצה, אין די בשבח הזה: למקרא הספר „נשפך" לא־מעט אור גם על התנהגותו של האדם המודרני; ובלבד שתדע להפעיל, בפרופורציות הנאותות, את כושרך האסוציאטיבי וההשוואתי.

מהו מותר האדם על השימפאנזה? שמא זו שאלה קלה מדי, תקלה מדי? לא בדיוק. כמובן: תושיית המוח האנושי — אין חקר לה; היא מגיעה עד חקר אלוה ממעל, עד חקר סודות הבריאה, ולהבדיל — עד ייצור ראשי־חץ גרעיניים וספינות־חלל המרקיעות לירח. כל זה, בכוח ובפועל — רחוק כמטחווי עידנים גיאולוגיים מתחום־השגתו של הקוף הגדול המאכלס את יערות מזרח־אפריקה. אפס־כי האדם, Homo faber, לא יוכל לטעון לזכותו את הבכורה, את ה„פאטנט" של ייצור כלים. השימפאנזה הקדימו בכך! לא זו בלבד שהשימפאנזה משתמש שימוש מודע בעצמים אשר בטביבתו, כגון נטילת מקלות וזריקתם המכוונת לשם תקיפה או התגוננות, אלא הוא בפירוש עושה או מתקין ומתקן כלים. כך, למשל, גבעולי־עשב משמשים לו כ„חכות" לצורך „דיג" טרמיטים מחילותיהם־קיניהם. „נמלים לבנות" אלו — מאכל־תאווה הן לקופינו. אך גבעולי־העשב, בשביל שיצלחו לתפקידו, טעון טיפול מוקדם — הסרת העלים, יישור, או קיטום הקצוות. השימפאנזה יודע לעשות את המלאכה הזאת. „חומר־גלם" אחר הם עלי־עצים — וכאן מגלה „קוף־האדם" מידת־מיומנות גדולה עוד יותר, על־ידי לעיסת עלים הוא הופך אותם לספוג, המסוגל לשאוב מי־גשמים שהשימפאנזה אינו יכול להשיגם בשפתיו. ספוג־עלים כזה משמש גם כ„כף" או „תרווד" — לקינות שרידי מוח מתוך גולגולת של קוף־בבון או של יונק אחר (בניגוד לסברת־הדיוטות, השימפאנזים אינם צמחונים; אף אינם מסתפקים בתוספת תפריט הלבוני של חרקים; מפעם לפעם יוצאים הם לשחר טרף, צדים מיני־קופים קטנים, גורים של חזירי־בר ואיילי־היער וכו' — ומיטיבים את לבם בבשר חי).

ללמדך: שחר הטכנולוגיה לא הפציע רק משעלה „אדם הראשון" על זירת הקיום. ייצור־כלים מכוון ו„מושכל" (אמנם מחומרים אורגניים ולא מעצמים דוממים כמו אבני־צור) הוא „פריצה" שאירעה עוד לפני היות האדם.

*

השימפאנזה הוא גם פסיכולוג לא־רע. הוא יודע, למשל, את הסוד של הטעייה והסחת־דעת. וזאת — לא רק כ„מקל־חובלים", דהיינו כתכסיס־מלחמה בעת מריבה עם בני־מינו או עם יצורים אחרים, אלא גם כ„מקל־נועם": אמא־שימפאנזה שהילד שלה צורח או מתפרע משום שמשהו מכאיב לו או „מתסכל" אותו — מנסה להסב את דעתו אל חפץ או אל מראה העשויים להרגיע את הנפש הרכה. בכלל: דגמי חינוך־הבנים של השימפאנזים — מורכבים ומתוחכמים לאין־ערוך יותר מאשר אצל שאר יונקים וקרובים למושגי החינוך האנושיים. בהקשר זה יש לעמוד על עצם היחס אל הילדים. שמותר לכנותו: אהבה, — כמשמעו וכמשמעו של רגש זה. אהבה — שאיננה „תיפקודית" („תלויה בדבר") ושאיננה נחלת האם בלבד. יש אהבת אחים, הנמשכת שנים, זמן רב לאחר גמילתם; יש אהבה־מתוך־יראת־כבוד של בנים ובנות אל אמם־יולדתם, — ואף היחס הזה מאריך־ימים, ולא־עוד אלא שלבם של כל הת־

*) הוצאת עם עובד, סידרת אופקים, תשל"ב.

בוגרים, בין זכרים בין נקבות, יוצא אל תינוק רך־נולד — ללטפו, לחבקו, לנשקו, להריחו, להביט בו ולהתענג ממראהו.

*

קרובים השימפאנזים לבני־האדם גם מבחינת האינדיבידואליזם — או ליתר־דיוק: האינדיבידואליזציה — שלהם. אין שימפאנזה אחד דומה לבני־מינו באופיו, במזגו, בצורות־התבטאותו. יש אקסטרוברטים, המפגינים נוכחות בכל עת ובכל אתר, ויש אינטרוברטים המצניעים־לכת ומפנימים את רגשותיהם. יש שאפתנים ויש כנועים, ויש גם — חכמים מזה וכסילים מזה... יש „רשעים" ויש „צדיקים". ג'יין גודול כינתה את השימפאנזים והשימפאנזות שלה בשמות — דויד שב־הזקן, גליית, ויליאם, מייק, פלו, מרינה, מליסה, פיפי ועוד ועוד — הכול לפי מה שתכונותיהם הזכירו לה דמויות־אנוש מקרב מכריה או מן הספרות וההיסטוריה. ואכן, אותה אינדיבידואליזציה של האופי והמזג מזכה אותם להיות נקובים בשמות... השוני בין הפרטים השונים שבחבורת־הקופים נותן אותותיו גם בדרכי גידול הצאצאים ובעיצוב אופים וגורלם־בחיים של בני הדור הבא. פלו היתה אם גבתנת, סובלנית וסלחנית (אף־כי לא ותרנית בכל מחיר!); כשמצאה קן „שמן" של טרמיטים, הניחה בארח־רוח לבתה פיפי ליטול ממנה מנה; מה שאין כן מרינה האנוכית, שלא היתה מותירה לבר־בטנה אלא שיירים עלובים מ„שולחנה".

*

במה רחוק השימפאנזה — „ת"ק פרסה" ויותר! — מן האדם? פשיטא, בשני דברים:

א) המיבנה החברתי. אין אצל השימפאנזים תא של „משפחה גרעינית" — אב, אם וצאצאי־חלציהם. אין משפחה שכזאת, ואי־אפשר שתהיה, משום שהשימפאנזים „שטופים בזימה ופרוצים בעריות" — הכול מזדווגים עם הכול, ואפשר רק לנחש בדוחק את אבהותו של מבוגר פלוני לגבי צאצא אלמוני. מבחינה זו נבדל השימפאנזה לא רק מן האדם אלא גם מיונקים־טורפים שונים כמו הזאבים, למשל, ש„ברית־נצח" כרותה אצלם בין זכר מסויים ונקבה מסויימת. — ה„משפחה" השימפאנזית, הקיימת במידת־מה גם לאחר גמילת הצאצאים בגיל 4 או 5 — היא משפחה „אמהית" מובהקת, הזכרים, מצידם, מהווים „מועדון" פתוח־אך־יותר־סגור של „רווקים" הפטורים מן העול של גידול בנים.

מכל מקום, החברה השימפאנזית (בדרך־כלל, להקה של כמה עשרות פרטים) איננה „עדר" ואינה ציבור אמורפי. יש בה איזה „מלט מלכדי" ויש בה אפילו היירארכיה של מנהיגים ומונהגים, של מיוחסים ושפלים, של שתלטנים ונכנעים — עם כמה דרגות בתווך בין דא להא. הדברים אמורים הן בזכרים הן בנקבות. פלו הגבורת היתה שימפאנזית מיוחסת, ואילו מליסה, בגנוני־התרפסות שלה, העידה על עצמה שהיא נמנית עם נחותות־הדרגה ושעובדה זו מודעת לה היטב. — ברם, קיימת מוביליות בתוך החברה הזאת; יש בה „עולים" ו„יורדים", „מתנשאים־למלוך" ו„מודחים". שימפאנזה אינו זוכה מן ההפקר — או מכוח „זכות אבות" (או אמהות...) במעמדו בתוך החברה, אלא הוא קונה לו את מקומו במידרג, עד לשלב העליון של ראש־וראשון למנהיגים. הוא קונה לו את מעמדו לא בתוקפנות אלימה וגלויה כי־אם ב„בלוף" — בהצגת־כוח ראוותנית העושה רושם עז על נפשותיהם של בני־מינו; כגון מייק, שמצא תחבולה להדיח את גלית משררתו — על־ידי תיפוף רעשני בלתי־פוסק בשתי פחיות ריקות שמצא במחנה־המחקר של ג'יין גודול וחבריה.

*

נשאלת השאלה: מהו תיפקודן של המנהיגות וההיירארכיה בחברה השימפאנזית? מחברת הספר איננה דנה בכך בדברים מפורשים, אולם מתיאוריה מתקבלת תמונה רבת־משמעות. מסתבר, תיפקוד השררה והמידרג איננו ביולוגי; השימפאנזה המנהיג אינו נוטל לו מונופול על כל הנקבות, או על טריטוריה מסויימת. אמנם נהנה הוא ממשפט־בכורה בהזדווגות עם שימפאנזות „סקס־אפיליות", אבל לא על חשבון אחיו הנחותים ממנו; הללו ממתינים בתור למעשה־הבעילה — ובאים על שכרם... כאמור, הכול מזדווגים עם הכול, ולא ניתן שום יתרון ליחידים בעלי כושר גנטי מעולה. — לשררה ולהיירארכיה אף אין תפקיד „בטחוני" — לצורך מיתקפה או מיגננה. לשון אחר: המנהיג איננו „המפקד העליון" במסעות־ציד או בהסתערויות על אויבים. נראה לי שתכלית המידרג החברתי אצל השימפאנזים היא הרבה יותר... הומאנית (חבל רק שתואר זה אינו הולם כל־כך את „דודניהם" האנושיים). במסגרת המארג החברתי יודע כל אחד את מקומו ואת מקום חבריו, העדיפים או הפחותים ממנו — וטוב לו בכך; טוב לו „על הנשמה"... שליטת המנהיג היא „נאורה", „אבהית", „בינוחה". מייק, כאמור, הדיח את גולית משררתו. היתה התכתשות ביניהם. אבל מה קרה אחר־כך? אחרי־כך השתררה הבנה וידידות בין השניים; גלית לא נטר למייק על גזילת בכורתו, ומייק לא התנשא על „מפקדו"־לשעבר. הם סרקו איש את אחיו מתוך שובה ונחת ורעיות טובה. משמע: ההצגה הראוותנית של כעין־תוקפנות ממלאת שתי פונקציות: היא נותנת פורקן לעודף־אנרגיה וליצרי התבלטות־עצמית של זכרים מסויימים — והיא גם קובעת מסגרת ליחסים ניגוחיים ושלווים ככל האפשר בין פרטים בעלי אופי ומזג שונים. הקירבה הגופנית, שביטויה המובהק הוא הסריקה ההדדית של הפרווה — מעצמת את הרגשת האושר שב„שבת־אחים־גם־יחד". הווה אומר: „תכלית החיים" של השימפאנזים היא „בלתי־תכליתית" ובלתי־פונקציונאלית; כל־עיקרה — להתענג מעצם הקיום, גם מעבר לאכילה ושתייה ומעבר להנאת ההזדווגות המינית... זה נשמע — כמעט אידילי, כמעט אוטופי, וזה רחוק, רחוק מאוד מדגם החיים החברתיים של יצורי־אנוש כפי שעוצבו מאז נעשה האדם ל„הומו סאפיינס" וליוצר־תרבות.

*

ב) ברור שהאדם עולה על השימפאנזה אלף מונים בכושר־הקומוניקאציה שלו. האדם הוא, כהגדרתם של חכמים מקדמת־דנא — „חי מדבר". השימפאנזים פרצו את הפריצה הטכנולוגית הראשונה, אך הברירה הטבעית מנעה מהם את הפריצה אל מערכת מדוקדקת, „חתוכה" וענפה של סימני־קשר, מה שאנו קוראים — לשון. המוח שלהם — אינו ערוך ואינו בנוי לכך, טווח אותות־הקשר שלהם מצומצם, עד כמה שידוע, לכמה עשרות קולות — צריחות, שריקות, נביחות, זהוי „לשון" טבעית, המונחלת באורח גנטי מדור לדור. רק האדם השכיל להמציא מערכת שרירותית של סימני־התקשרות קוליים, והיא פותחת לפניו אופקים לא־ישוערו; היא ומנת לו, קודם־כול, את האפשרות להעניק לזולת — וגם לדורות הבאים — את פירות הנסיון הנרכש.

אפס־כי הלשון, המקדם הגדול, התנאי־בל־יעבור לתרבות, היתה גם המפלה הגדולה. לא בכדי נאמר: מוות וחיים ביד הלשון, ולא בכדי כורך המקרא את היווצרות הלשונות הרבות בפורענות ובחטא (מגדל־בבל). השפה האנושית היא מצע להעברת ידיעות, ל„הידור" המחשבה, להולדת רעיונות; אבל היא גם מנציחה טעויות, משפטים־קדומים, שנאה וקנאה. הלשון היא מוצר מתוחכם, משוכלל, אבל לא מושלם; דווקא באשר היא עניין שבהסכם — פרוצה היא תמיד להפרת ההסכם ולאי־הבנה. כל מלה שבה, אפשר שתשתמע לכמה פנים ותרבה מהומה ותוהו. „גבולות לשוני הם גבולות עולמי", כתב לודוויג ויטגנשטיין בסוף חיבורו הגדול „מסכת לוגית־פילוסופית". לעתים נדמה, שהגבולות הללו — חרף העושר ה„מילוני" של השפה — הם צרים עד מחנק... ויש הרבה, הרבה הסגות־גבול. הנה יש מלה אחת, יקרה לרבים: סוציאליזם. אך מה נאמר על מלה זו בהקשר „סוציאליזם ערבי", נוסח נאצר ונוסח סאדאת? או על ה„סוציאליזם" של המעצמה ה„סוציאליסטית" הקרויה ברית־המועצות? מה נבין ומה לא נבין בתיבה „תוקפנות", כשתוקפנים ערביים מייחסים אותה לישראל? ועד־כמה „נייטראלי" הוא המונח „נייטראליות" שמדינות אירופיות מתקשטות בו?

*

השימפאנזים, אחינו הדלים, השעירים, הגיעו על־פי דרכם הצנועה והאילמת לאיזו מסגרת של חיי־אושר לשמה. המין האנושי, „החי המדבר", שאמצאתו, אמצאת הלשון, היתה פריצה אדירה בדרך ההתפתחות הביולוגית והאבולוציונית, עודנו רחוק — אולי רחוק משהיה אי־פעם — מהוות־מיבטחים כזה.

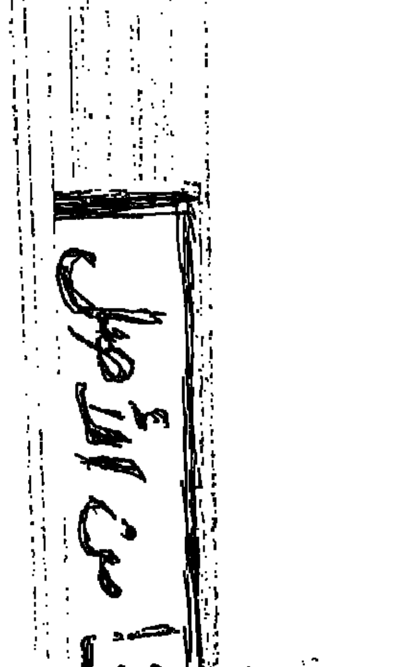

אנשים ומלואו

צבי ברשלום

חופש הפרט

חופש הפרט — קראו במחברת עבה החבר'ה שהתכוננו לבחינה באזרחות — חופש הפרט פירושו שאתה יכול לעשות מה שאתה רוצה. למשל, אמר צביקה, (כי המורה לבטח תדרוש משל), אני חופשי ללכת לבריכה. אם אני רוצה — אני הולך, אני לא רוצה — לא אלך. התעלם מהסמכות העליונה של ההורים, מהשעות שבהן הבריכה סגורה ומן העובדה שבשיעורי־שחיה, שבמסגרת לימוד־חובה, ילך לבריכה אם יוצה ואם לאו. אבל לכל האחרים המשל נראה בסדר.

אחר כך קראו במחברת העבה איך מתפצל חופש הפרט לאטומים: חופש הדת, חופש המצפון, חופש הבעת דיעה, בעלות על רכוש, חופש הפגנה, חופש תנועה, שוויון בפני החוק... לא כל כך הקשבתי, כי לא אני, השבח לאל, הייתי צריכה להיבחן באזרחות.

אחר כך התחילו לחפש דוגמאות לכל חופש ולא־כל־כך יצא להם. חופש תנועה הוא בעצם די מוגבל, אם ישנם אזורים המוגדרים כ„מחוץ לתחום", ורחובות חד־סיטריים, ורמזורים המגבילים את חציית הכביש לאור ירוק בלבד ותמרורים המגבילים את מהירות הנסיעה. חופש העסוקה זה גם כן לא אי־אי־אי, מצאו. הרוצה לעסוק ברפואה צריך שתהיה לו תעודה. רוכל — זקוק לרשיון. נהג — חייב לעבור טסט — נזכר יאיר, שאמנו נכשלה כבר 8 פעמים בבחינות נהיגה. אמיר הוסיף שגם חופש הדת זה בבל"ת, כי קרא בעיתון שהציתו מיסיון וגם משהו לא בסדר בין כוהן וגרושה. חופש הבעת דיעה זאת סתם בדיחה — זאת יודע כל תלמיד. נשאר חופש המצפון — מה זה?

באו אחרי למטבח, לרחרח מה יהיה לארוחת ערב, להבהיר שיאיר לא סובל בצל בסלט ולשאול מה זה בעצם חופש הפרט. כי המורה לא הסבירה כמו שצריך, או אולי הסבירה אבל לא הבינו. אמרתי שכנראה, רשמו במחברת רק חצי הגדרה. אתה יכול לעשות את כל העולה על רוחך — אבל במסגרת החוק. ועל מהות החוקים אתה יכול להשפיע ע"י בחירת הרשות המחוקקת. מיד התברר שכל הגוזמאות מתאימות, פרט לחופש הדיבור בכיתה. ישנם, מסתבר, אזרחים סוג ב' שאין להם זכויות. אינם נהנים מחופש הפרט — רק מהחופש הגדול, מחופשת חנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ל"ג בעומר וסוכות. חיים מחורבנים.

בזמן ארוחת הערב סיפרו על ההפגנה שראו בכיכר. אזרחים נגד כניעה. החתימו אנשים על פניה לממשלה שלא תחתום על הפסקת אש. לא הבינו למה הפסקת אש זאת כניעה. זה, באמת, יותר טוב למצרים מאשר לנו? אולי כן, כי אם היינו ממשיכים במלחמה היינו מגיעים לקאהיר, וכובשים את כל מצרים. והורסים להם את כל הנשק. צביקה אמר שזה לא היה עוזר — הרוסים יתנו להם עוד. אמיר, שקורא עיתונים ומאזין לשירות של גדולים, אמר שלא היתה לנו ברירה. האמריקאים אמרו לנו לחתום וזהו זה. לא היינו חותמים — לא היו נותנים לנו נשק. אם כן — הממשלה באמת נכנעה? יאיר אמר, שטוב מאד שנכנעה. אחיו נפצע מעבר לתעלה, ביום שבו חשבו הכל שיש כבר הפסקת אש. נפצע קל, כבר ביקר בבית מבית החבראה. וכשהיה בבית נכנסה אליהם שכנה, הביאה עוגה ורגל קרושה, שהאח נורא אוהב ואיכשהו התחילו אחר כך הכל להתווכח. השכנה אמרה שזאת ממש חרפה, שהממשלה בכלל לא התווכחה עם האמריקאים, שזאת כניעה, שזאת החמצת הזדמנות של נצחון גדול. אמרה שהיא הצטרפה לארגון של אזרחים נגד כניעה ותילחם...

„ואז האח שלי — סיפר יאיר — שהוא בדרך כלל בחור מנומס ואוהב את העוגות של השכנה הזאת וגם יוצא לפעמים עם הבת שלה, אז האח שלי דחף את השולחן עם המגש שעל היד וכל הצלחות נפלו. הוא נעשה פתאם חיוור כזה עד שאמא נבהלה. גברת — הוא אמר, וזה לא רגיל, כי תמיד הוא קורא לה רותי, גברת — אמר — א ת תילחמי! א ת ם תילחמו! איפה? בתל־אביב? עם כרזות!! בפיטפוטים!! במכתבים למערכת?!" הוא התחיל לצרוח והכל נבהלו ואמא ביקשה שיעזבו אותו. הוא עוד לא לגמרי בריא, אמרה, לא יודע מה הוא מדבר. אבל האח שלי צרח שהוא יודע מצויין מה הוא מדבר ושנשבר לו מכל החכמים שיושבים בעורף ומנהלים מלחמות. אז כל האורחים הסתלקו מהר ואמא הביאה לנתן איזו תרופה והוא נרגע. רק אמר, שכל המטומטמים מעצבנים אותו ושהממשלה צריכה לאסוף את כל מי שמתנגד להפסקת אש, כולל נשים, ולהושיב אותם בחפירות ובטאנקים ועל הזחלמים עם הנשק שהאמריקנים לא יתנו לנו ושילכו לכבוש את קאהיר. כל אחד הוא חכם כשעליו אישית לא יורים. אז אמא שינתה מהר את הנושא והתחילה לבלבל לאחי אוזן הגיווה עם שטויות. וזהו." יאיר סיים והתנפל לסלט.

אמיר אמר שנתן, האח של יאיר, צודק, אבל לשכנה הזאת מותר לדבר מה שהיא רוצה. זה חופש הבעת דיעה, נכון? וצביקה הוסיף שהיא רשאית גם להפגין — יש חופש הפגנה. כשגמרו לאכול נזכרו שבבחינה באזרחות יכולה המורה לשאול מה דעתם על הדמוקראטיה. חופש הפרט שהוא חופש הדת, המצפון, הבעת דיעה, הפגנה, תנועה וכל השאר. וגם בחירת הרשויות. זה טוב לאנושות או שזה רע לאנושות? התווכחו בלהט עד שהגיעו למסקנה שחופש הפרט זה דבר מצויין אם לא יתנו למטומטמים לנצל אותו.

אני חוששת שייכשלו בבחינה.

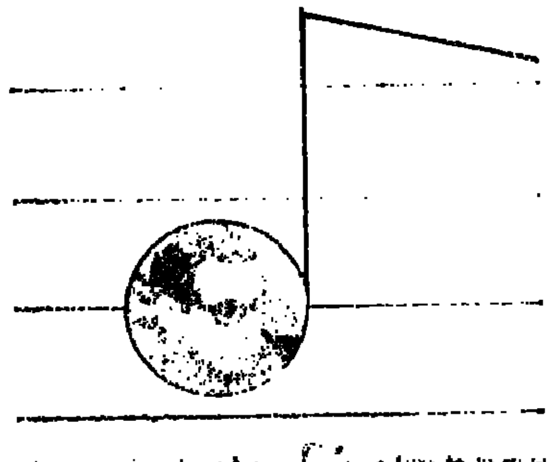

הגנראל, [illegible]

כל כך הרבה עוסקים אצלנו עכשיו במלחמות הגנראלים, שאיש לא שם לב שקורה גם להיפך: הגנראל מתפייס. ראיתי במו עיני — בטלוויזיה.

היה היה גנראל, מפקד בדרג גבוה ששנא את להקת הנח"ל. טוב, אולי לא שנא, אולי רק התרשמנו. זה היה בזמן מלחמת ההתשה והגנראל יצא במלחמת חורמה נגד תרבות „מלכת האמבטיה". ולהקת הנח"ל — פאר הלהקות הצבאיות — נסחפה בזרם ויצאה עם „שיר השלום". איזו דקדנטיות! איזו תבוסנות! הגנראל היה מזועזע ואסר על להקת הנח"ל להציג בפני חיילי פיקודו. שלא יקלקלו אותם.

הוא אף אמר, בהזדמנות כלשהי, בפני עיתונאים, שלהקת הנח"ל הפסיקה זה מכבר להיות להקה חיילית. גוף גדול, מסורבל, אנונימי מאד, העובד על כל תוכנית במשך שנה ומסוגל להופיע רק באולמות גדולים, במרכז הארץ. כמובן, הלהקה של הפיקוד שלו, לעומת זאת, פעילה בקווים. צוותיה ערכו כך וכך מאות הופעות במעוזים. את צוותי להקת הנח"ל, שאף הם היו ניידים — לא הזכיר. יוק!

השבוע שודר בטלוויזיה מפגש ותיקי להקת הנח"ל, שנערך עוד לפני המלחמה בתערוכת מאה שנות התיישבות. ומי זה צץ על הבמה, מאחורי חיוך טופול, אם לא הגנראל שלנו! במדים — אם כי באותה עת היה בעיצומן של חגיגות הפרידה מהם — שופע חיוכים, לוחץ ידיים, מתקרב למיקרופון ומצטרף לשירה רבתית. המצלמה מכוונת עליו — שיראה העם וישמח. שולם־שולם־לעולם. כל ישראל חברים.

תנו להם ספרים

צביה בן־שלום

סקירת ספרי ילדים

מי מכיר את בילבי בת־גרב?

ציירו וסיפרו אסטריד לינדגרן ואינגריד ניימן
תירגמה משוודית: תמר שלמון
(הוצאת עם עובד)

הבריחה הגדולה עם בילבי בת־גרב

סיפרה: אסטריד לינדגרן צילם: בו־אריק גוברג
תירגמה משוודית: תמר שלמון
(הוצאת עם עובד)

השם המקורי הוא: פיפי לאנגסטרומפ. אך ילדי ישראל הכירוה מזה שנים כגילגי, הילדה החזקה ביותר בעולם, היתה אפילו הצגה, כבר אינני זוכרת מתי ומי העלה אותה. הילדים אוהבים את פיפי־גילגי־בילבי, המגלמת את התגשמות כל החלומות. היא חזקה יותר מכל המבוגרים, אינה חייבת ללמוד, יש לה כסף, מזדמנות לה הרפתקאות מסמרות שיער והיא יוצאת מהן כשידה על העליונה, היא מצליחה בכל הדברים החשובים, כגון רכיבה, טיפוס, קליעה או אפיית עוגיות. הכל מחבבים אותה ואיש אינו נותן לה פקודות. אולי לא כל הילדים משתוקקים להיות בילבי (ש„אמא שלה בשמיים" ואביה נודד על פני הימים), אך אין לך ילד שאינו מוכן ומזומן להתחלף עם ידידיה — טומי ואניקה.

הטלוויזיה קירבה את בילבי ללב כל ילד. ג'ינג'ית מלאת חיים, מרושלת־לבוש וחייכנית, שני המלאכים הבלונדיים המקסימים, קופיפון חמוד, הרפתקאות נפלאות המשלבות דמיון במעט מציאות והסינכרוניזציה — כל אלה הפכו את „בילבי" (בנוסף לסיפור עצמו, כמובן) לאחת התוכניות האהובות ביותר. השבוע נפרדה בילבי מהמסך הקטן שלנו, אך „עם עובד" דאג למזכרת. שני ספרים לבני 6—10, מנוקדים, צבעוניים, ששפתם פשוטה. השימוש בשם „בילבי" ברשותה האדיבה של רשות השידור.

„מי מכיר את בילבי בת־גרב" — הוא התחלת של הספר, לא קיצור — רק הפרקים הראשונים. מיום בואה של בילבי ל„וילה מצחיקולה" ועד תום מסיבת יום הולדת של בילבי. הציורים של אינגריד ניימן משעשעים מאד וצבעוניים מאד.

„הבריחה הגדולה של בילבי" — מכילה את הפרקים האחרונים של הספר והסידרה המצולמת. הסיפור מלווה צילומים צבעוניים אולי לא ממש מחמיאים, אך מכוונים בדייקנות רבה ובהשתתפות השחקנים המקוריים, כמובן, הילדים מעדיפים את הספר המצולם (לפחות בני 9 ומעלה), אך גם המצוייר חביב עליהם מאד. אשמח אם יראו אור במתכונת דומה גם הרפתקאותיה האחרות של בילבי.

*

ילד קטן וילד גדול

כתבה: תרצה אתר צייר: אבי מרגלית
(הוצאת מסדה)

שירים קצרים לבני 4—7, אחדים טובים מאד, אחרים נכתבו כאילו, לאחר יד. השפה שאורה: עגת־ילדים, שהיא אמנם לגיטימית בדיבור אך בשיר קצת צורמת. השירים מגוונים בנושא, בקצב ובמבנה, וכל ילד יוכל למצוא את השיר כלבבו, אותו ירצה לשמוע שוב ושוב. הציורים של אבי מרגלית עשירים מאד בצבע, בהומור וביותר מדי פרטים.

מדוע אנחנו שותקים?

מאת סבר פלוצקר

מהלך הדיונים של הוועדה המדינית של מפ"ם דיכא אותי מאוד. הדעות שהושמעו היו נכונות, אבל נכונותן נאמרה בקול חלש, במעט מתוך עמדת התגוננות. עם פרוץ מלחמת אוקטובר 73' התמוטטה כליל הדוקטרינה של לא־שלום־לא־מלחמה, והמחזיקים בדוקטרינה זו חייבים דין־וחשבון לעם. האידיאולוגים שהטיפו שש שנים למדיניות של שב־ואל־תעשה, המנסחים הגאוניים שהעסיקו את האומה בכתיבת מיסמכים — נכשלו. המשב הראשון של רוח ההיסטוריה העיף אותם. השרים שהעמידו בראש בעיותיה של המדינה את השאלה: האם יש להרשות ל„שיכון ופיתוח" לרכוש קרקעות בחברון, כל הצמרת הזאת, שאיש בכיר מאוד בתוך מפלגת העבודה הגדיר אותה באוזני כ„חבורת פושטי רגל פוליטיים", מן הדין שתמצא את עצמה במקומה הנכון, כלומר בעמדת התגוננות, הצטדקות ונכונות להסיק מסקנות אישיות ו־ללכת. מפ"ם היא המפלגה אשר צריכה לשלוח לעברם אצבע מרשיעה!

מפ"ם נמצאת כיום בתוך המערך, וזה טוב. תמיד חשבתי שהבעיה איננה להיות או לא להיות בתוך המערך, אלא מה לעשות ומה לא לעשות ב ת ו כ ו. ה„יונים" ממפלגת העבודה שואלים בקול רם: היכן מפ"ם? מדוע אתם שותקים? הם אומרים: אילו יצאת כיום מפ"ם למלחמה פוליטית עיקשת בתוך המערך, אילו התייצבת בראש מחנה „יונים" בקומה זקופה ובקול רם, היתה גוררת אחריה רבים, רבים מאוד. ועוד אומרים אנשים אלה: על מפ"ם להיות כיום המאשימה. עליה להושיב על ספסל הנאשמים אנשים כמו מ. דיין, י. גלילי ולתבוע מהם הסברים והסקת מסקנות. על מפ"ם לצאת עם תוכנית־שלום כזאת. יש לעשות זאת בפומבי, ברעש גדול, בהמולה גדולה.

מסתמן, כנראה, איזה מפנה יוני בתוך מפלגת העבודה. מפנה זה הוא עדיין בראשיתו, ורבים מאוד הכוחות הלוחצים לחזור לעמדות שלפני אוקטובר 73'. ישנו פחד גדול מפני תעמולת ה„ליכוד", קיים חשש מפני גורמים העלולים בכוחם הפיזי להכשיל את ההסכם להפסקת־האש ואף הסכמים אחרים. מול לחצים אלה מוכרחים להתייצב לחצים נגדיים. מפ"ם יכולה, בכוח מעמדה בתוך המערך, לרכז כוחות אלה. שמעתי את הראיון ב„קול ישראל" עם מזכ"ל המפלגה, ואני מוכרח לומר שלא נשמע שם קולה החד־משמעי, הצלול, התקיף והחובב של מפלגת השלום. ישנה דעה הגורסת, כי בשעת הכרעות טוב אולי ללחוש על אוזנו של אדם ובכך לסייע למפלגת העבודה ללכת בכיוון השיגוי. חסידי הלחשים באוזן אינם מרגישים, כנראה, איזו רעידת אדמה עברה על הארץ הזאת. בגלל אותן „לחישות" קיבלה מפלגת העבודה את מסמך גלילי. עוד תישאל בעתיד השאלה: איזה משקל היה למיסמך זה בהחלטת הערבים לצאת למלחמה.

מפ"ם חייבת לומר כיום דברים פשוטים, רועמים. ייתכן כי יימצא מיעוט בתוך המפלגה, אשר הסיק מן המלחמה האחרונה את הלקח הניצי התקיף. מיעוט זה אינו יכול להכתיב למפלגה פוליטית שלמה את השקטתו. למפלגה כיום סיכוי גדול. אם יבוזבז סיכוי זה, ספק אם ניתן יהיה לערוך, לאחר מכן, חשבונות־נפש. אני אומר זאת במלוא ההכרה: עיניהם של אנשים רבים מאוד בארץ הזאת, וביניהם צעירים רבים, אשר כתמי הדם על מדיהם טרם יבשו, נשואות כיום ל א י ד י א ו ל ו ג י ה מ ע ש י ת של שלום וקרובה מאוד לדרכה של מפ"ם.

על המפלגה להעיז להתייצב בראש הבמות הפוליטיות: עליה לחדול מלחשוש. קול צלול ורציונאלי של שלום בתוך מחנה המערך חייב להישמע ברמה. ומייד!

שלום ומזימות השמדה בכפיפה אחת?

מאת מוחמד ותד

מטרת הערבים — אומרים לנו יונים כנצים — היתה ונשארה להשמיד את ישראל. קביעה זו אינה זרה לתודעה הישראלית. יש אף המרחיקים לכת ומדברים על היטלרים חדשים ועל שלום בנשימה אחת.

ה„לאווים" של הארטום קמים לתחיה על ידי משיחים ישראליים, ועם זאת נשמעים דברים בנוסח האומר שמעולם לא היו תנאים כה נוחים להידברות ערבית־ישראלית כמו עכשיו.

כלפי הנצים אין לי טענות. הם עקביים גם אם הדבר נעשה לא רק על חשבון עמי ערב אלא גם על חשבון עם ישראל.

*

מדינות ערב רצו להשמיד את מדינת ישראל כשזו היתה עוד בחיתוליה. הן לא הצליחו בכך, ולא רק בזכות יכולת עמידתה, אלא גם בזכות האהדה הבין־לאומית לישראל וסיוען הפעיל של המעצמות.

מאז ועד עתה חלו שינויים רבים באיזור ובעולם. עד לוועידת הארטום לא חלו שינויים מהותיים ביחסן של מדינות ערב לעצם קיומה של ישראל. במקביל לכך לא חלו שינויים עקרוניים ביחסן של מעצמות־העל לקיומה של מדינת ישראל. ברית המועצות אינה „זקוקה" למדינת ישראל פחות מאשר ארצות הברית. ארצות ערב משכילות להבין זאת. וגם אם יש ביניהן מדינות שהיו רוצות לראות את העולם אומר „קדיש" על מדינת ישראל, הן יודעות שבנוסף ליכולת עמידתה קיימות נסיבות בין־לאומיות דומינאנטיות שלא ירשו לחסל את ישראל. מסתבר איפוא, כי היציב והקובע במדיניות ארצות ערב הוא בהחלטות מועצת הבטחון 242 ולא בוועידת הארטום. שלושת ה„לאווים" של חארטום שבקו חיים בעיקר עם קבלת תוכנית רוג'רס על ידי מצרים. עתה אנחנו עדים לנסיונות ישראליים להחיות אותם. למה הדבר דומה?

*

במשך למעלה מעשרים שנה התעקשו מדינות ערב לשרטט את גבולותיה של ישראל. הן קבעו את גבולות התנ"ך כיעד ישראלי. הן דחקו אותה למצב של תלות גוברת והולכת במערב הקפיטאליסטי האימפריאליסטי. הן תיכננו מלחמות נגדה עד שיום אחד ישראל השיגה את מרבית היעדים שהן קבעו בשבילה.

ישראלים רבים התחילו להאמין שאלה היו באמת מאז ומתמיד יעדיה של ישראל. מנהיגים ערביים רבים שפשפו את ידיהם בהנאה משום ש„צדקו" כביכול.

זוממי השמדה ושוחרי שלום אינם יכולים לדור בכפיפה אחת ובשכנות. אם מדינות ערב לא ויתרו על מזימת השמדת ישראל משכבר הימים, שישראלים לא יבלבלו לנו את המוח על השלום, או אז יצטרך עם ישראל לחיות מחופר בבונקרים ומוכן לסבל את מזימת ההשמדה העלולה עוד לבוא.

מדינות ערב לא הצליחו להשמיד את ישראל במלחמת הקוממיות. הן לא הצליחו להשמיד את ישראל במלחמת ששת הימים. כאשר צה"ל ישב בגבולות בלתי נסבלים מן הבחינות האסטרטגיות והצבאיות עלה בידו להעביר את המלחמה לטריטוריות הערביות ולתפוס שטחים נרחבים בפחות קורבנות מאשר במלחמת יום כיפור. אם מדינות ערב לא למדו מנסיונן במלחמת ששת הימים שלא ניתן להשמיד את ישראל, הרי קל וחומר שלא יסיקו לקח זה ממלחמת חודש הרמדאן — מלחמת יום־כיפור. אך לא את השמדת ישראל רצו הערבים להשיג במלחמת יום־כיפור, וכאן נעוצה התקווה לגבי העתיד של עמי האיזור.

*

הנאציזם והאנטישמיות אינם מוצר מזרח־תיכוני. וודאי שאינם מוצר ערבי. סאדאת איננו היטלר והעם המצרי איננו דומה במאומה לאותם העמים שאצלם התפתחו תורות ושיטות הנאציזם. לו לא היה זה כך, הרי מצב עמי האיזור היה הרבה יותר חמור והמסקנה המתבקשת היתה צריכה להיות אחת ויחידה: למגר את הנאציזם כליל ולעקור את שורשיו ממשפחת אותם העמים אשר בהם קנה לו שביתה. עם נאצים אין עושים שלום. נגד נאצים נלחמים ללא פשרות.

אנואר סאדאת מדבר על מלחמה ושלום בנשימה אחת. מי שמקבל ברצינות את ההצהרות המלחמתיות שלו ומבטל את דיבוריו על שלום או להיפך, מוליך שולל את הציבור וזורע את זרעי המלחמה הבאה.

סאדאת דיבר בנאומו האחרון על מלחמה מתמשכת נגד ישראל, אך הציע גם ועידת שלום בחסות בין־לאומית.

*

מדינות העימות הערביות, להוציא את סוריה, התפכחו לדעתי מחלום השמדת ישראל. מלחמת יום־כיפור יעדה היה ונשאר, לשקם את „גאוות" העמים הערבים בשדה הקרב במחיר הנורא של אלפי קורבנות ולהשיג, וזה העיקר, התערבות פעילה של מעצמות העל. מצרים השיגה פחות או יותר את אשר רצתה. מי שרצה בהתערבות פעילה של שתי מעצמות העל וביקש ועידת שלום בין־לאומית, ידע שיצטרך לוותר אם לא ויתר עדיין — על כוונותיו להשמיד את ישראל. הוא, סאדאת, מבין, כפי שברית־המועצות מבינה, שישראל חזקה היא היא הערובה להמשך הנוכחות הסובייטית באיזור. הקומוניזם היה ונשאר זר לאיזור, לתרבותו ולדתו. אם ישראל „תיעלם" — הכושי הרוסי יוכל ללכת.

הנה המלך חוסיין לא נתן יד פעילה לסוריה ומצרים במלחמה האחרונה. הוא יצר מציאות חדשה ונסיבות פוליטיות ופסיכולוגיות חדשות ביחסי ישראל ערב, ושבר את מעגל הקסמים הקלאסי. האם העובדה שהוא לא לחם, לא תבטל אותו כפרטנר לשיחות? האם הוא לא יוענש על כך בסיועה של ישראל?

השרוולים כבר מופשלים להתחרות בעמדות פוליטיות שבחלקן אבד עליהן הכלח. מדברים על „מחדל", שכן המלחמה תובעת שעירים לעזאזל בשני הצדדים. מצרים עסקה אחרי מפלתה ב־1967 בחיפוש אחר השעיר לעזאזל במקום לעסוק בבירור יסודי של הנסיבות והעמדות שהביאו בכלל למלחמה. ישראל לא הפסידה את המלחמה, אך כבר מהדהדים הדיבורים על „מחדל" ומחפשים, להבדיל, את „עאמר הישראלי".

יהיו המחדלים אשר יהיו, תיקונם לא יושיע את אוכלוסיית ישראל ולא ישמש בשום אופן אלטרנטיבה לתנופה פוליטית שתסייע להשגת שלום. השלום הוא אפשרי. הוא עדיין אפשרי.

ממשלת ישראל מגלה בשבועות האחרונים אומץ לב, תעוזה ותקיפות הראויים להערכה. ביצוריה של הפסקת האש ופתרון הבעיות האופרטיביות הקשורות להסכם, אינו יכול לבוא במקום תוכנית פוליטית מקיפה, אשר תקח בחשבון את הפלשתינאים כפרטנר לשלום. חוסיין והפלשתינאים אלה הן שתי כתובות שונות. אם חוסיין עשוי להבטיח הסכם קל הרי בעיקר הפלשתינאים עשויים להבטיח שלום יציב. ויש להתייחס לשתי הכתובות באופן שווה.

למה הם מתכוונים כשהם אומרים...

(המשך מעמ' 7)

עצמה, או על־ידי יזם או חברת פרטיים על־פי היתר של המדינה בעלת השטח. וכאן יש להבדיל בין שני סוגים של משטרים, שעל־פיהם מתנהלות התעלות האלה: 1) בהיעדר הסכם, התעלה העוברת בתחום הכלול במדינה שלחופית, נתונה לריבונות הטריטוריאלית של האחרונה והיא יכולה לקבוע את המעבר, העוברים והתנאים לכך; דוגמה לכך: תעלת קורינתוס. 2) גם הן תעלות ימיות, במיוחד אלה שנכרו בעזרת הון שסופק על־ידי מדינות שונות, המייצג אינטרסים עולמיים — וכמעט תמיד ישנו משטר של בינאום בדרך הסכמית. למעשה, אין משטר זה מגן על הבינלאומיות של התעלה מפני תחולת השיפוט של המדינה השוכנת לחופיה, אלא מטיל על האחרונה מספר חיובים, שמטרתם להקל על מעבר ספינות זרות. משטר מסוג זה אנו מוצאים בתעלות סואץ, פנאמה וקיל.

תעלת סואץ נכרתה במצרים, בעת שהיתה צמיתה של האימפריה העות'מאנית. היא נחפרה בין הים־התיכון לבין ים־סוף על־ידי חברה בין־לאומית, בראשותו של המהנדס פרדיננד דה־לספס. חוק הזכיון ניתן על־ידי הפירמאן העות'מאני משנת 1854 ושונה על־ידי זה של 1856. לפי תנאי זכיון זה צריכה התעלה להיות פתוחה בפני אוניות הנושאות את כל הדגלים, על בסיס של שוויון. אך עוד לפני שתם מועד הזכיון (1968) הוחלף המשטר הבין־לאומי הזה על־ידי אמנה רב־צדדית (אמנת קונסטנטינופול 1888), אשר הבטיחה את חופש השיט בתעלה.

● מְצָרֵי־יָם

מצריי־ים בין־לאומיים (internatoinal straights ; détroits internationaux) הם נתיבי־מים המחברים שני ימים בין־לאומיים (כלומר, המוקפים ביותר ממדינה אחת) או ים בין־לאומי ומפרץ בין־לאומי (שגם לחופו יותר ממדינה אחת). אם המיצר רחב יותר מכפליים רוחב לצידי המפרץ יש ים־פתוח והוא חופשי לשיט. הבעיה היא אם המיצר צר יותר. במקרה זה הריבונות של כל מדינה מצרנית מגיעה עד אמצע המיצר. אך אפילו כך — חופש השיט חייב להיות מובטח. כך הדבר במצרי גיברלטר (יותר ממדינה אחת), כך במצרי הבוספורוס והדרדנלים (מדינה אחת משני הצדדים, אם־כי מספר פעמים ניסו להגביל שם את חופש השיט). וכך צריך להיות גם במצרי טיראן (אם־כי מדינות ערב טוענות שמפרץ אילת הוא מפרץ ערבי, טענה שאיננה משפטית, שכן ישראל כבשה את אילת אחרי הפסקת־האש של מלחמת 1948) ובמצרי באב אל־מנדאב, שבין אתיופיה לדרום־תימן.

יש לציין, שטוב עשו מנסחי החלטה 242, כאשר ציינו סתם „נתיבי־מים בין־לאומיים שבאיזור" ולא נקבו בשמם של מצרי טיראן ותעלת־סואץ. כי עתה יש לנו כבר הסגר חדש במצרי באב אל־מנדב (תרגומו המילולי של השם: שער הדמעות) וגם הוא נוגד את המשפט הבין־לאומי.

נוסחי החלטות

242

מועצת הבטחון,

מביעה את המשך דאגתה למצב החמור במזרח־התיכון; מדגישה את אי־הקבילות של רכישת שטח ע"י מלחמה והצורך לפעולה למען שלום צודק ובר־קיימא, בו תוכל כל מדינה באיזור לחיות בבטחון; מדגישה עוד שכל המדינות החברות, בקבלתן את מגילת האומות־המאוחדות, קיבלו על עצמן התחייבות לפעול בהתאם לסעיף 2 של המגילה;

1. מצהירה, כי קיום עקרונות המגילה דורש כינון שלום צודק ובר־קיימא במזרח־התיכון, אשר עליו לכלול את יישומם של שני העקרונות הבאים:

(I) פינוי של כוחות־מזויינים ישראליים משטחים שנכבשו בסכסוך האחרון;

(II) סיום של כל התביעות או המצבים של לוחמה וכיבוד והוקרה של הריבונות, השלמות הטריטוריאלית והעצמאות המדינית של כל מדינה באיזור וזכותן לחיות בשלום בתוך גבולות בטוחים ומוכרים, חופשיות מאיום או משימוש בכוח־הזרוע;

2. מצהירה עוד את הצורך (א) בהבטחת חופש השיט בנתיבי־מים בין־לאומיים שבאיזור, (ב) בהשגת פתרון צודק של בעיית הפליטים, (ג) בהבטחת אי־ההפרה הטריטוריאלית והעצמאות המדינית של כל מדינה באיזור, בדרכים הכוללות כינון שטחים מפורזים;

3. מבקשת מן המזכיר־הכללי למנות נציג מיוחד שייצא למזרח־התיכון, כדי לכונן ולקיים מגעים עם המדינות הנוגעות בדבר, במטרה לקדם הסכם ולסייע למאמצים להשיג פתרון מקובל ובדרכי־שלום בהתאם עם ההוראות והעקרונות של החלטה זו;

4. מבקשת מן המזכיר־הכללי לדווח למועצת־הבטחון על התקדמות המאמצים של הנציג המיוחד בהקדם ככל האפשר.

338

מועצת הבטחון,

1. קוראת לכל הצדדים, המעורבים בקרבות המתנהלים עתה, להפסיק את האש ולסיים כל פעולה צבאית לאלתר ולא יאוחר מאשר 12 שעות לאחר קבלתה של החלטה זו, בעמדות בהן הם מחזיקים עתה.

2. קוראת לצדדים הנוגעים בדבר להתחיל, מייד לאחר הפסקת־האש, בביצוע החלטת מועצת־הבטחון 242, על כל חלקיה.

3. מחליטה כי מייד, ובעת־ובעונה־אחת עם הפסקת־האש, יתחיל מו"מ בין הצדדים הנוגעים בדבר בחסות מתאימה, במגמה לכונן שלום צודק ובר־קיימא במזרח התיכון.

339

מועצת הבטחון, בהסתמך על החלטה מס' 338, מן ה־22 באוקטובר 1973,

1. מאשרת את החלטתה בדבר הפסקה מיידית של כל סוגי הלחימה והפעילות הצבאית, וקוראת להחזיר את הכוחות של שני הצדדים לעמדות שהחזיקו בהן ברגע שהפסקת־האש נכנסה לתוקף.

2. מבקשת מן המזכיר־הכללי לנקוט אמצעים למען הצבה מיידית של משקיפי או"ם לפיקוח השמירה על הפסקת־האש בין כוחות ישראל ומצרים, ולהשתמש למטרה זו בצוות האו"ם, שנמצא עתה במצרים, ובראש־וראשונה בצוות הנמצא בקאהיר.

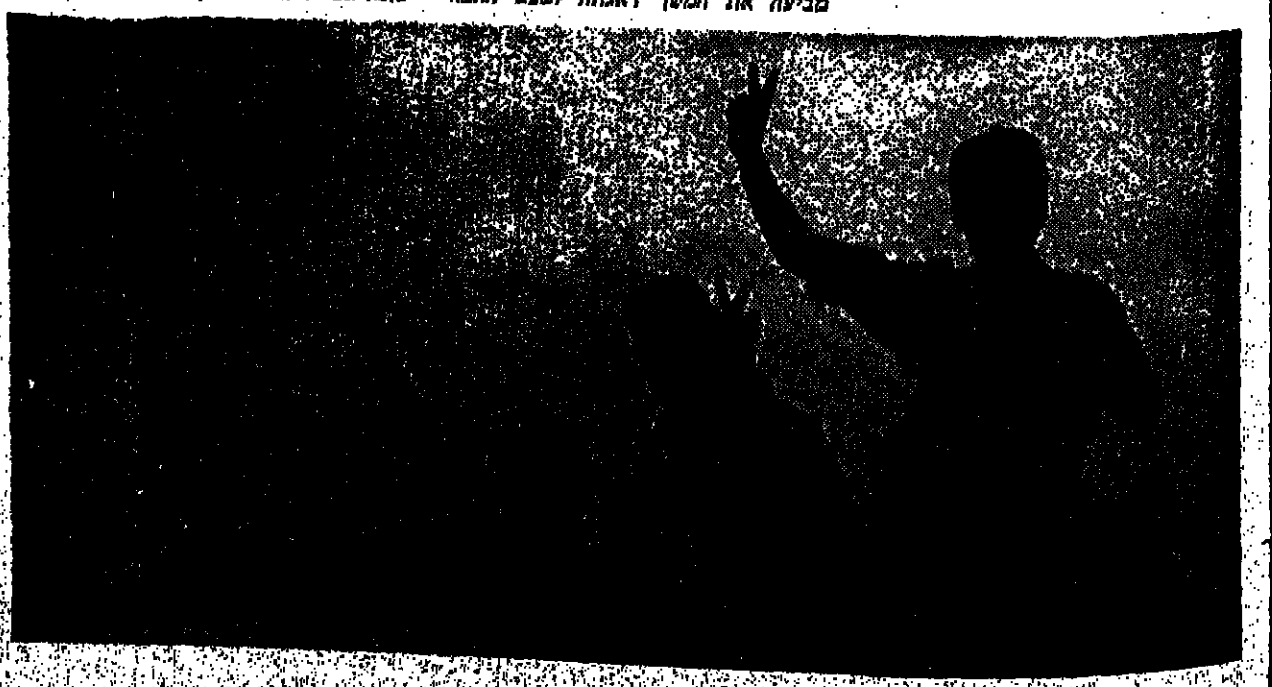

טלוויזיה לימודית

יום ו', 16.11.73

- 7.50 סרטוט ט' — היטלים ותכנון הגליון
- 8.15 חשבון ז' — כיצד כופלים בבסיסים שונים
- 8.40 פרקי ספרות ז'—ח' — כל משל ומשל
- 9.05 גיאומטריה ו' — משמעות המדידה
- 10.00 ביולוגיה י' — וירוסים
- 10.30 אורחות ז' — תעמולת בחירות
- 11.25 הכרת הארץ — ארץ חיטה ושעורה
- 12.00 איכפת לנו...
- 14.00 1. במעגל קטן ע — שיר, סיפור ומשחק לילדי הגן; 2. המגיד לשון — מלה בודד; 3. ספור שאהבתי — מאויב לאוהב — ספורו של ש"י עגנון; 4. סרט: האמן המאמין הרמן שטרוק

יום א', 18.11.73

- 7.50 טכנולוגיה ט' — פלדת פחמן
- 8.15 גיאומטריה ט' — חקירת משולשים חופפים
- 08.40 לשון וספרות ב'—ד' — מאגדות שלמה המלך
- 9.05 אנגלית ה'
- 9.25 אורחות ז' — תרבות האורח
- 10.00 אנגלית ט'
- 10.20 טבע ו' — גירוי ו־תגובה
- 10.45 צרפתית
- 11.05 אלגברה ט' — קבוצות אמת ושקר
- 11.25 חשבון ה' — התחלקות ושאריות
- 12.00 אנגלית י'
- 12.20 ייעוץ והכוון ז' — בחינת מקום
- 13.00 סרטוט ט' — רישום מידות
- 13.20 פרקי ספרות ז'—ח' — כל משל ומשל
- 13.40 שח־מט — שער מס' 11
- 16.00 אנגלית ז'
- 16.10 שח־מט — שער מס' 11
- 16.40 סרטוט ט' — היטלי נקודה
- 17.03 תורת החשמל י' — חיבור במקביל

יום ב', 19.11.73

- 8.15 אנגלית ו'
- 9.05 גיאומטריה ו' — משמעות המדידה
- 9.25 טבע/פיסיקה ה' — מחזור לחור: רבייה ו־התפתחות
- 10.00 ביולוגיה ט' — אברונים ופעילויות בתא
- 10.20 אנגלית ה'
- 11.25 מתמטיקה ח' — תבניות מספר
- 12.00 ביולוגיה י' — חיסון
- 12.20 טבע/פיסיקה ו' — המצבים השונים של החומר
- 12.40 לשון וספרות ב'—ה' — מאגדות שלמה המלך
- 13.00 ביולוגיה ט' — אברונים ופעילויות בתא
- 13.20 טבע ו' — גירוי ו־תגובה
- 13.40 איכפת לנו...
- 14.10 תורת החשמל י' — חיבור במקביל
- 16.00 אנגלית ח'
- 16.22 איכפת לנו...
- 16.53 צרפתית
- 17.07 טכנולוגיה ט' — ה־אלומיניום

יום ג', 20.11.73

- 8.15 ייעוץ והכוון ח' — מה חשוב
- 8.40 תורת החשמל י' — חיבור במקביל
- 9.05 חשבון ז' — הסיפה חוזרת
- 9.25 אנגלית ח'
- 10.00 אנגלית ט'
- 10.20 אנגלית י'
- 10.45 גני ילדים — גדול קטן
- 11.05 גיאומטריה ט' — חקירת משולשים חופפים
- 11.25 אנגלית ז'
- 12.00 אנגלית י'
- 12.20 אנגלית ח'
- 13.00 טכנולוגיה ט' — פלדת פחמן
- 13.20 אורחות ז' — חובות האורח
- 13.40 הכרת הארץ — ארץ חיטה ושעורה

יום ד', 21.11.73

- 8.15 חשבון ח' — התחלקות ושאריות
- 8.40 המגיד לשון ז'—ח' — ימי ההבדל הקטן
- 9.05 חשבון ח' — טבלת שכיחויות
- 9.25 אנגלית ה'
- 10.00 אנגלית ט'
- 10.20 אנגלית ז'
- 10.45 מסיפורי שפת הנחל — זיר זיר גר בבית הגלגל
- 11.05 ביולוגיה ט' — אברונים ופעילויות בתא
- 11.25 אנגלית ח'
- 12.00 אלגברה י' — מערכת משוואות — פרמטר
- 12.20 גיאומטריה ו' — משמעות המדידה
- 12.40 היום בים (סרט)
- 13.00 מוסיקה ו' — תשבץ בצלילים
- 13.20 טבע/פיסיקה ז' — המצבים השונים של החומר
- 13.40 המגיד לשון — יחי ההבדל הקטן
- 14.10 סרטוט ט' — היטלי קטע ישר
- 16.00 מסיפורי שפת הנחל — אורח בן מאוסטריה
- 16.15 מיזל בספרי אגדות — ספר התאב
- 16.25 אנגלית ט'
- 16.42 תורת החשמל י' — הספק חשמלי

יום ה', 22.11.73

- 8.15 מתמטיקה ח' — תבניות מספר
- 8.40 לשון וספרות ב'—ה' — מאגדות שלמה המלך
- 9.05 חשבון ו' (סידרת א') — כיצד לחבר?
- 9.25 טבע/פיסיקה ה' — מחזור לחור: רבייה ו־התפתחות
- 10.00 טכנולוגיה ט' — אלומיניום
- 10.20 חשבון ח' — התחלקות ושאריות
- 10.45 גני ילדים — גדול קטן
- 11.05 ביולוגיה ט' — אברונים ופעילויות בתא
- 11.25 טבע ו' — גירוי ו־תגובה
- 12.05 אלגברה ט' — קבוצות אמת ושקר
- 12.20 טבע/פיסיקה ו' — המצבים השונים של החומר
- 13.00 תורת החשמל י' — חיבור במקביל
- 13.20 צרפתית
- 13.40 הכרת הארץ — ארץ חיטה ושעורה
- 16.00 אנגלית ה'
- 16.18 גיאומטריה ט' — חקירת משולשים חופפים
- 16.38 אנגלית ח'
- 16.52 טבע ו' — גירוי ו־תגובה
- 17.12 [illegible] (סרט)